MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

PAULINA BRADAUSKAITĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ VAIKŲ SEKSUALINĮ IŠNAUDOJIMĄ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Renata Marcinauskaitė

Vilnius, 2021

TURINYS

ĮVADAS ... 3
1. VAIKŲ SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO SAMPRATA ... 10
1.1. Vaikų seksualinio išnaudojimo samprata pagal tarptautinius, Europos Sąjungos ir nacionalinius teisės aktus ... 10
1.2. Nusikalstamų veikų, susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu, sistema ... 24
2. NUSIKALSTAMOS VEIKOS ĮTVIRTINTOS LR BK 151[1] STRAIPSNYJE SUDĖTIES POŽYMIŲ ANALIZĖ ... 36
2.1. Seksualinis neliečiamumas kaip įstatymo saugoma vertybė ... 36
2.2. Nusikalstamos veikos įtvirtintos LR BK 151[1] straipsnyje objektyviųjų požymių analizė ... 38
2.2.1. Nusikalstamos veikos subjektas ... 39
2.2.2. Pavojinga veika ... 43
2. 3. Tiesioginė tyčia kaip LR BK 151[1] straipsnyje įtvirtintos veikos subjektyvusis požymis ... 51
2. 4. Nusikalstamos veikos įtvirtintos LR BK 151[1] straipsnyje kvalifikuojantys požymiai ... 55
2. 5. Sąlyginis BK 151 straipsnio 6 dalies taikymas ... 60
IŠVADOS ... 66
LITERATŪROS SĄRAŠAS ... 68
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS ... 77
SANTRAUKA ... 78
SUMMARY ... 79
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA ... 80

ĮVADAS

Tiriama problema. Nors vaikų teisės, o tarp jų ir seksualinis neliečiamumas, yra griežtai saugomas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu, tačiau vaikai vis dar dažnai tampa seksualinio išnaudojimo aukomis. Atsižvelgiant į problemos aktualumą, įstatymai, saugojantys vaikų teises turi būti nuoseklūs, taip pat numatantys baudžiamąją atsakomybę už seksualinį išnaudojimą, turi būti kokybiški.

Šiame darbe analizuojama baudžiamoji atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą. Vienas iš pagrindinių teisės aktų įtvirtinančių pagrindines vaikų teises yra 1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų vaikų teisių konvencija[1], kadangi ją ratifikavo net 192 pasaulio šalys. Vėliau 2000 m. gegužės 25 d. Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencija buvo papildyta fakultatyviniu protokolu dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos[2]. Atsižvelgiant į pakankamai didelį problemos mastą 2007 m. spalio 25 d. buvo priimta Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos[3] ir 2011 m. gruodžio 13 d. Europos parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR[4]. Seksualinis vaikų išnaudojimas yra apibrėžiamas kaip ,,priklausomų raidos požiūriu vaikų ir paauglių įtraukimas į seksualinę veiklą, kuriai jie nėra pakankamai subrendę, kurią nevisiškai suvokia, į kurią nesugeba tinkamai reaguoti, kuri pažeidžia socialinius tabu ir kuria tvirkintojas siekia patenkinti savo seksualinius poreikius ar gauti su šia sritimi susijusį pelną“[5]. Taip pat išskiriamos atskiros jo formos, kurias valstybės įsipareigoja kriminalizuoti, pagal Europos Tarybos konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos, seksualinis vaikų išnaudojimas apima seksualinio pobūdžio veiksmus su vaiku, kuris nėra sulaukęs įstatyme nustatyto sutikimo amžiaus arba seksualinius santykius su vaiku, kai valios palaužimui yra naudojama fizinė ar

[1] „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“, TAR, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2FB4C5F44B52.
[2] „Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos“, TAR, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B9DCE3E20E7.
[3] „Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, TAR, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.142AEBB393D6.
[4] „Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR”, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32011L0093.
[5] Neringa Grigutytė, Evaldas Karmaza, Sigita Kemerienė, *Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, ir jų artimųjų reabilitacija ir reintegracija. Metodinės rekomendacijos psichologams*, (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2004), 3.

psichinė prievarta, piktnaudžiaujama pasitikėjimu, valdžia, įtaka arba pažeidžiama vaiko padėtimi dėl amžiaus, negalios ar priklausomumo.[6]

Taigi, šiame darbe vertinama ar minėti tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai tinkamai įgyvendinti Lietuvos Respublikos teisės aktuose: 2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse[7] (toliau – BK) ir 1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme[8].

Įvairios seksualinio išnaudojimo formos yra kriminalizuotos BK 147, 147^1, 147^2, 149, 150, 151, 151^1, 152^1, 153, 156, 157, 162 straipsniuose. Įvertinus tai, kad kitos nusikalstamos veikos plačiai analizuojamos, darbe pasirinkta giliau analizuoti vieną iš seksualinio išnaudojimo formų, o būtent lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą.

Taigi, darbe analizuojamas BK 151^1 straipsnis reglamentuojantis atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą kaip viena iš seksualinio išnaudojimo formų. Šiame straipsnyje numatyta, kad atsakomybė yra taikoma už pilnamečio asmens, lytinį santykiavimą ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, jeigu nebuvo iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Taip pat tas, tiems asmenims, kurie lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu pasiūlius, pažadėjus suteikti ar suteikus jam ar kitam asmeniui už tai pinigų ar kitokios formos atlygį, jeigu nėra prievartinių veiksmų požymių. Šiame straipsnyje taip pat numatytas specialusis subjektas, kuris apibrėžiamas kaip - tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas ar asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu, pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka nepilnamečiui piktnaudžiavęs asmuo ir juridinis asmuo.[9] Taigi darbe analizuojami objektyvieji ir subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai, kurie yra vertinamojo pobūdžio. Taip pat analizuojamos šios normos taikymo problemos, pvz., atribojimas nuo BK 149, 150 ir kitų atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą įtvirtinančių normų. Tokie šios nusikaltimo sudėties požymiai kaip „kitoks lytinės aistros tenkinimas“, „nėra

[6] „Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, *supra note,* 3.
[7] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, Valstybės žinios: 2000-10-25, Nr. 89-2741, TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 21 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555.
[8] „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 21 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr.
[9] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, *op. cit.*

didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo“ yra vertinamojo pobūdžio, kadangi visuotinai pripažintos teorijos ir vienodos teismų praktikos šiuo klausimu kol kas nėra.

Baigiamajame darbe keliami klausimai ar dabartinis baudžiamosios atsakomybės už vaikų seksualinį išnaudojimą įtvirtinimas yra tinkamas? Ar normos nekonkuruoja tarpusavyje? Ar tinkamai sukonstruota baudžiamajame įstatyme įtvirtinta nusikalstama veika už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą bei jos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai?

Baigiamojo darbo aktualumas. Magistro baigiamasis darbas aktualus tuo, kad paskutiniais metais nusikalstamų veikų susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu skaičius tik didėja[10]. Ši problema ir jos sprendimo būdai yra aktualūs ne tik nacionaliniu bet ir tarptautiniu mastu. Lietuvoje šios problemos aktualumas pasireiškia ir gana dažnais Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimais susijusiais su nusikalstamomis veikomis už vaikų seksualinį išnaudojimą, paskutiniai pakeitimai priimti 2020 m.[11]. Atsižvelgiant į didėjantį nusikalstamų veikų skaičių ir dažnus BK pakeitimus, svarbu šią temą analizuoti ir pateikti galimus problemos sprendimo būdus.

Vaikų seksualinio išnaudojimo tema ypač jautrina visuomenę, nes vaikai yra viena labiausiai pažeidžiamų visuomenės dalių, negalinti apginti savo teisių dėl socialinio, psichologinio ir fizinio nebrandumo. Vaikai yra priklausomi nuo kitų suaugusių asmenų (tėvų, įtėvių, globėjų, rūpintojų), todėl dažnai bijo prisipažinti, kad yra seksualiai išnaudojami. Nors pagal statistinius duomenis vaikų seksualiniai išnaudotojai tampa patys artimiausi: tėvai, įtėviai, giminaičiai ir pažįstami žmonės (pagal 2020 m. oficialiąją statistiką iš 167 nukentėjusių nepilnamečių 101 nukentėjo nuo artimiausių žmonių)[12]. Suaugusieji dažnai pasinaudoja vaikų nebrandumu, žinodami, kad dėl priklausomumo, o ypač dėl ekonominių priežasčių nesikreips į teisėsaugos institucijas. Dėl šios priežasties vaikų seksualinio išnaudojimo nusikaltimai pasižymi itin dideliu latentiškumu, tai reiškia, kad oficialioji statistika neatitinka tikrojo šių nusikaltimų masto. Atsižvelgiant į tai, kad vaikai yra kiekvienos

[10] „5 ir 6 periodinė Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitos“ (13 lentelė). Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13 d., Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija | Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (lrv.lt).

[11] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147[1], 151[1], 189, 214, 218, 224[1] straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/488495903b8111eabd71c05e81f09716?jfwid=1821jtt3bv.

[12] „Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, 2020 / Sausis – Gruodis Nepilnamečiai asmenis, nukentėję nuo nusikalstamų veikų pagal lytį ir nuo ko nukentėję. Iš jų: LR BK 129 - 131, 135 - 136, 137, 138, 139, 140, 149, 150, 151, 153, 156 - 164, 178, 180 - 182, 187, 264, 281 str.“, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13 d., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8924&datasource=55300.

valstybės ateitis, ji turėtų užtikrinti, kad kiekvienas vaikas būtų apsaugotas nuo seksualinio išnaudojimo, be kita ko, nustatant ir baudžiamąją atsakomybę už tokio pobūdžio pavojingas veikas.

Atsižvelgiama ir į normų konkurenciją bei nusikalstamų veikų atribojimo problemas, pvz., pagal ankstesnę teismų praktiką tokie veiksmai, kai lytiškai santykiaujama su mažamečiu jam sutinkant, ir teismas, įvertinęs to asmens brandą, padarė išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veiksmų pobūdį ir esmę, buvo laikomi mažamečio asmens tvirkinimu ir kvalifikuojami pagal BK 153 straipsnį. Tačiau teismai kvalifikuodami veiksmus pagal BK 153 straipsnį, neįvertina, kad 2014 m. kovo 24 d. įstatymu buvo papildytas ir pakeistas BK 151[1] straipsnis.[13] Dėl šios priežasties yra formuojama nevienoda teismų praktika.

Inter alia, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“[14] buvo gana svarbi medžiaga teismams aiškinant sąvokas ir kvalifikuojant veikas, tačiau dabar turi tik metodinę reikšmę, nes yra pasenęs. Patys teismai nedaro nuorodų į šį šaltinį. Minėtas dokumentas buvo savotiška doktrina, kurioje numatyta pasikeitusių normų taikymo koncepcija. Tačiau BK įtvirtintos naujos nusikalstamos veikos ir jų pakeitimai, taip pat keičiasi teismų praktika, todėl autorės nuomone būtų tikslinga parengti naują teismų praktikos apibendrinimą, remiantis pastarųjų metų aktualijomis ir suformuluoti atnaujintas seksualinių nusikaltimų taikymo taisykles, įtvirtinant neaiškių požymių ir normų kvalifikavimo kriterijus.

Autorės nuomone, vaikų seksualinio išnaudojimo problematikai skiriama per mažai dėmesio, todėl remiantis išvardintomis priežastimis svarbu tobulinti baudžiamosios atsakomybės už vaikų seksualinį išnaudojimą teisinį reguliavimą, šią temą analizuoti moksliniuose darbuose ir teisėsaugos institucijoms pateikti pasiūlymus, kad būtų užtikrintas vaikų seksualinis neliečiamumas.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Nors visuomenėje dažnai eskaluojama vaikų seksualinio išnaudojimo tema, tačiau mokslinis ištyrimo laipsnis yra menkas. Šią temą įvairiais aspektais analizavo baudžiamosios teisės ir kitų mokslo sričių atstovai tokie kaip, Tautvydas Žėkas savo disertacijoje „Vaiko išnaudojimas pornografijai:

[13] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331172.

[14] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 “Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose”, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28527.

baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai“[15] ir moksliniam straipsnyje „Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai sudedamoji dalis”[16], Armanas Abramavičius, Gintaras Švedas straipsnyje „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“[17], Vida Kilikevičienė, Ieva Viltrakytė straipsnyje „Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus ir paauglius Lietuvoje”[18], Renata Giedrytė, Judita Venckevičienė straipsnyje „Seksualinis vaikų išnaudojimas: charakteristikos, priežastys, identifikavimas ir prevencija”[19], Darius Balzonas ir Anna Drakšienė straipsnyje „Prekybos žmonėmis samprata”[20] ir Neringa Gigutytė, Jurgita Valiukevičiūtė straipsnyje „Seksualinę prievartą patyrusių vaikų psichologinio saugumo užtikrinimas baudžiamojo proceso metu”[21]. Taip užsienio autorių darbuose: Kevin Lalor ir Rosaleen McElvaney “Child Sexual Abuse, Links to Later Sexual Exploitation/High-Risk Sexual Behavior, and Prevention/Treatment Programs”[22], Ton Liefaard ir Julia Sloth-Nielsen, „The United Nations Convention on the Rights of the Child : Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead“[23], Farhad Malekian ir Kerstin Nordlöf, „Prohibition of Sexual Exploitation of Children Constituting Obligation Erga Omnes“[24] ir kiti. Šiame

---

[15] Tautvydas Žėkas, “Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai,“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010). Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 9 d., https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2010951/datastreams/MAIN/content.

[16] Tautvydas Žėkas, „Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai sudedamoji dalis", *Teisė*, t. 66 (1), (2008): 95-109. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164042926/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

[17] Armanas Abramavičius ir Gintaras Švedas, “Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“, *Teisė*, t. 66 (1), (2008). Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 9 d., file:///C:/Users/37062/Downloads/375-Article%20Text-337-0-10-19700101.pdf.

[18] Vida Kilikevičienė, Ieva Viltrakytė, „Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus ir paauglius Lietuvoje”. Sveikatos mokslai, t. 22, Nr. 2 (2012): 12-19. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., file:///C:/Users/37062/Downloads/Straipsnis%20(LT).pdf.

[19] Renata Giedrytė, Judita Venskevičienė, „Seksualinis vaikų išnaudojimas: charakteristikos, priežastys, identifikavimas ir prevencija”, *Socialinis ugdymas*, Nr. 3 (35), (2013): 90–107. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1408445679682/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

[20] Darius Bolzanas, Anna Drakšienė, „Prekybos žmonėmis samprata“, *Teisė,* t. 53, (2004): 38-50. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367154564264/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

[21] Neringa Grigutytė, Jurgita Valiukevičiūtė, „Seksualinę prievartą patyrusių vaikų psichologinio saugumo užtikrinimas baudžiamojo proceso metu“, Jurisprudencija, Nr. 2 (80), (2006): 24-33. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12710/2908-6144-1-SM.pdf?sequence=1.

[22] Kevin Lalor, ir Rosaleen McElvaney, “Child Sexual Abuse, Links to Later Sexual Exploitation/High-Risk Sexual Behavior, and Prevention/Treatment Programs”, Trauma, Violence & Abuse 11, no. 4 (2010): 159–77. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 19 d. https://www.jstor.org/stable/26638080.

[23] Ton Liefaard, ir Julia Sloth-Nielsen, „The United Nations Convention on the Rights of the Child : Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead“. Brill | Nijhoff, (2016): 50. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://web-s-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=0&sid=a4997c0b-61ce-4f98-95da-462705e83ac6%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=1940663&db=e000xww.

[24] Farhad Malekian, ir Kerstin Nordlöf, „Prohibition of Sexual Exploitation of Children Constituting Obligation Erga Omnes“, Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, (2013): 151. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://web-p-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=0&sid=86b6e366-a714-46d5-b6ca-9ddae92f3c52%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=860150&db=e000xww.

darbe bus analizuojama vaikų seksualinio išnaudojimo samprata, kaip ji suprantama tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų lygiu, daug dėmesio skiriama Europos Sąjungos teisiniam reguliavimui ir jos normų harmonizavimui su nacionaline teise, taigi bus analizuojami aspektai, mažiau nagrinėti nurodytuose šaltiniuose. Darbe taip pat analizuojami nusikalstamos veikos už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą pagrindiniai objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, keliantys praktinių ir teorinių problemų – kurie iki šiol beveik nenagrinėti.

Baigiamojo darbo reikšmė. Kaip jau minėta anksčiau, šis darbas bus reikšmingas teisės taikymo atžvilgiu, padedant įstatymų leidėjui ir teismams sprendžiant praktikoje pasitaikančias kolizijas bei tolimesnei šios temos analizei.

Tyrimo tikslas. Sistemiškai ir kompleksiškai išanalizuoti vaikų seksualinio išnaudojimo sampratą, jos turinį baudžiamosios teisės aspektu, atsižvelgiant į Europos Sąjungos, tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, taip pat pateikti LR BK 151^1 straipsnyje nustatyto nusikaltimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių analizę, atskleidžiant probleminius jų taikymo aspektus.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti vaikų seksualinio išnaudojimo sampratą, jos turinį pagal tarptautinius, Europos Sąjungos ir nacionalinius teisės aktus;
2. Remiantis teisės doktrina ir teismų praktika išanalizuoti LR BK 151^1 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos subjektyviuosius ir objektyviuosius požymius.

Tyrimo metodika. Rašant šį baigiamąjį magistro darbą yra panaudoti moksliniai tyrimo metodai. Remiantis abstrakcijos metodu apibrėžiama pagrindinė darbo sąvoka - vaikų seksualinis išnaudojimas. Loginis metodas naudojamas atskleidžiant baigiamojo darbo tikslą, baudžiamąją atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą nustatančių teisės normų turinį, remiantis teisės doktrina ir teismų praktika apibendrinti nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemas. Dokumentų analizės būdas naudojamas analizuojant teisinį reglamentavimą tarptautiniuose, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose, teisės doktrinoje. Sisteminis metodas taikytinas analizuojant lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą normos turinį, atskleidžiant probleminius subjektyviuosius ir objektyviuosius sudėties

požymius remiantis teisės doktrina ir teismų praktika. Darbe naudojamas ir empirinis – baudžiamųjų bylų analizės metodas – analizuojant teismų praktiką už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą ir kitas atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą reglamentuojančias normas.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas. Dėstomąją dalį sudaro dvi dalys.

Pirmojoje dėstomojoje dalyje pateikiama vaikų seksualinio išnaudojimo samprata, jos turinys ir pateikiamas tarptautinių, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės normų reglamentavimas. Lyginama atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą Lietuvos Respublikos ir kitų šalių baudžiamuosiuose kodeksuose. Antroje dalyje analizuojama teisės norma įtvirtinanti baudžiamąją atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą, aptariamos įtvirtintu straipsniu ginamos vertybės bei pateikiama probleminių požymių analizė. Remiantis teisės doktrina ir teismų praktika aptariamos kvalifikavimo problemos.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, literatūros sąrašas, anotacija bei samprata lietuvių ir anglų kalbomis.

Ginamieji teiginiai.

1. Seksualinio išnaudojimo kriminalizavimas tik iš dalies atitinka tarptautinius teisės aktus.
2. Nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK 151^1 straipsnyje, sudėties požymiai, tokie kaip „nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo“ yra vertinamojo pobūdžio, todėl kvalifikuojant šią veiką kelia problemų juos inkriminuojant.

1. VAIKŲ SEKSUALINIO IŠNAUDOJIMO SAMPRATA

Nors tema yra aktuali ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu, svarbu pabrėžti, kad nei viename teisės akte nėra pateikiama vaikų seksualinio išnaudojimo samprata. Nusikalstamos veikos susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu yra vienos sunkiausiai identifikuojamų veikų, pasižyminčios dideliu latentiškumu. Nukentėjusiųjų subjektų grupė yra itin pažeidžiama, padaryta žala negali būti atlyginama, kadangi padaryti padariniai ne tik gali, bet ir dažniausiai atsiliepia tolimesniam asmenybės formavimuisi. Dažnai seksualinio išnaudojimo samprata naudojama kaip sinonimas seksualinės prievartos sampratai. Atsižvelgiant į tai, siekiant atskleisti vaikų seksualinio išnaudojimo sampratą šioje dalyje analizuojami pagrindiniai tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai, kuriuose apibrėžiamos ne tik nusikalstamos veikos, bet ir valstybėms pateikiamos teisinės gairės dėl nusikalstamų veikų inkorporavimo į nacionalinius baudžiamuosius įstatymus. Taip pat analizuojamas Europos Sąjungos teisinis reguliavimas ir jos normų harmonizavimas su nacionaline teise. Remiantis teisės doktrina ir teisės aktais pateikiama vaikų seksualinio išnaudojimo samprata.

Siekiant atskleisti nusikalstamų veikų už vaikų seksualinį išnaudojimą problematiką analizuojama Lietuvos baudžiamojo įstatymo raida. Atsižvelgiant į tai, šioje dalyje taip pat analizuojama Lietuvos teisinė sistema vaikų seksualinio išnaudojimo atžvilgiu. Lyginamos nusikalstamos veikos įtvirtintos iki pat 2003 m. Lietuvoje galiojusiame 1961 m. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse ir 2000 m. priimtame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, taip pat aptariami naujausi kodekso normų pakeitimai analizuojamos temos kontekste. Taip pat, aptariamas tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų inkorporavimas į Lietuvos ir kitų šalių baudžiamuosius įstatymus.

1.1. Vaikų seksualinio išnaudojimo samprata pagal tarptautinius, Europos Sąjungos ir nacionalinius teisės aktus

Pagarba žmogaus teisėms, jų teisių neliečiamumui yra žmogaus teisių pagrindas. Tuo tarpu vaikų seksualinis išnaudojimas yra šiurkštus jų teisių pažeidimas, pažeidžiantis psichinę ir fizinę sveikatą, todėl vykdant tarpvalstybinius įsipareigojimus žmogaus teisių srityje, būtina veiksminga vaikų apsauga nuo visų seksualinio išnaudojimo formų. Vaikai yra viena labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių. Tačiau seksualinio išnaudojimo aukomis vaikai tampa dėl savo socialinio, ekonominio ir emocinio pažeidžiamumo. Seksualinis vaikų išnaudojimas kelia nerimą ne tik teisėsaugos institucijų pareigūnams, bet ir psichologams bei medikams, nes šiuo nusikaltimu padaryta

žala vaikui gali būti padaryta negrįžtamai. Vaikai dėl savo nebrandumo tiek emociškai tiek fiziškai, priklausomo nuo kitų suaugusių asmenų, pavyzdžiui tėvų, senelių, globėjų, artimų giminaičių ar kitų asmenų.[25] Būtina pažymėti, kad dažnai vaikų seksualiniais išnaudotojais tampa patys artimiausi žmonės, kurie bando šiuos nusikaltimus nuslėpti, todėl identifikuoti nusikaltimus susijusius su vaikų seksualiniu išnaudojimu yra labai sudėtinga.[26] Pasaulyje yra atlikta daug tyrimų, pateikiančių, kad vaikai kurie buvo seksualiai išnaudoti turi ne tik fizinių, tačiau ir psichologinių pasekmių. Viename iš tyrimų, įvardijamos pasekmės, tarp jų, žema savivertė, nerimas, depresija, pyktis, agresija, potrauminis stresas, substancija, disociacija, somatiniai sutrikimai, savęs žalojimas ar kitoks žalingas elgesys. Inter alia, pastebima, kad seksualinio išnaudojimo aukos vėliau tampa priklausomos nuo alkoholio, vaistų, narkotikų ar kitų psichotropinių medžiagų. Vėliau aukoms sunku socializuotis aplinkoje, bendrauti su kitais žmonėmis ir jais pasitikėti, kadangi auka kiekvieną asmenį gali įtarti kaip potencialų išnaudotoją.[27] Be kita ko, asmenys, kurie jau buvo anksčiau išnaudoti, dažnai patiria antrinę viktimizaciją dėl savo asmeninių savybių, kuomet pritraukia asmenis kurie nori juos pakartotinai išnaudoti. Atsižvelgiant į problemos mastą ir siekiant atskleisti probleminius atsakomybės už vaikų seksualinį išnaudojimą aspektus, šioje baigiamojo darbo dalyje bus bandoma apibrėžti kas tai yra vaikų seksualinis išnaudojimas, kaip jis suprantamas pagal tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus.

Atsižvelgiant į tai, kad vaikų padėtis daugelyje pasaulio šalių yra kritiška dėl įvairių priežasčių: nevienodų socialinių sąlygų, stichinių nelaimių, ginkluotų konfliktų, išnaudojimo, neraštingumo, bado ir ligų, Generalinė asamblėja pareiškė, kad reikia imtis neatidėliotinų ir veiksmingų priemonių nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.[28] Dėl šios priežasties, plenariniame posėdyje 1989 m. lapkričio 20 d. buvo priimta Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (toliau – Konvencija), kuri tapo pagrindiniu tarptautiniu dokumentu įtvirtinančiu vaikų teises. Šis dokumentas tapo plačiausiai ratifikuota sutartimi, kuri įtvirtina žmogaus teises.[29] Konvencijos preambulėje reglamentuojama, kad ,,vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo"[30]. Ankstesniuose teisės aktuose, kuriuose buvo bandoma įtvirtinti vaikų teises, nebuvo nustatytų kriterijų, kada asmuo yra laikomas vaiku. Visų

[25] Rokas Uscila, Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: mokslinis metodinis leidinys, (Vilnius: Mokslo aidai, 200), 43.
[26] Ieva Kuginytė-Arlauskienė ir Tomas Butvilas, ,,Paauglių seksualinės prievartos prevencijos prielaidos", Socialinis darbas, t. 6, Nr. 2, (2007): 52-53.
[27] Kevin Lalor, *supra note*, 22.
[28] ,,Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija", *supra note*, 1.
[29] Ton Liefaard, *supra note*, 23.
[30] *Ibid.*

pirma ši problema tapo aktuali kai vaikai turėjo dalyvauti tam tikrose civilinėse ar baudžiamosiose procedūrose, liudyti teisme. Tai reiškia, kad teisinis amžius, kada asmuo gali būti laikomas vaiku nebuvo aiškiai nustatytas tarptautinėse konvencijose, todėl vaikai galėjo tapti tokių nusikaltimų aukomis, kaip pavyzdžiui prostitucijos, vergijos ar priverstinio darbo. Dėl šios priežasties, vienas pagrindinių šios Konvencijos siekių buvo nustatyti teisinę amžiaus ribą iki kurios asmuo laikytinas vaiku.[31] Konvencijos 1 straipsnyje įtvirtintas subjektas - vaiku laikomas kiekvienas žmogus nesulaukęs aštuoniolikos metų. Nors subjekto metų ribos laikomasi ir kituose teisės aktuose įtvirtinančiuose vaikų teises ir jų apsaugą, tačiau Konvencijoje numatyta ir išlyga numatanti, kad pilnametystė gali būti nustatyta anksčiau. Ši nuostata yra abstrakti ir suteikia pasirinkimą kai kurioms šalims išvengti Konvencijos įsipareigojimų. Šios temos kontekste aktualu atsižvelgti ir į kitų šalių teisės aktus, kurie įtvirtina vaiko amžiaus ribą. Daugelyje pasaulio šalių vaiku laikomas asmuo nesulaukęs 18 metų amžiaus. Pavyzdžiui Prancūzijos civiliniame kodekse yra įtvirtinta, kad vaiku laikomas bet kurios lyties asmuo nesulaukęs 18 metų amžiaus.[32] Žemiausias įtvirtintas vaiko amžius pasaulyje yra Albanijoje, pagal civilinio kodekso nuostatas vaiku yra laikomas asmuo iki 14 metų.[33] Tuo tarpu Šiaurės Korėjoje yra įtvirtinta aukščiausia vaiko amžiaus riba – 19 metų.[34] Prieš metus aukščiausia amžiaus riba buvo Taivane, tačiau 2020 metais įvyko civilinio kodekso pakeitimai, kurie susiję su 18 metų vaiko amžiaus ribos nustatymu.[35] Tai reiškia, kad pagal atitinkamos šalies teisinį reguliavimą gali būti leidžiama seksualiai išnaudoti jaunesnius nei aštuoniolikos metų asmenis.[36]

Nors Konvencijoje yra nustatyta daug sričių ginančių vaikų teises, tačiau daugiausiai rengėjams diskusijų kėlė vaikų seksualinio išnaudojimo tema. Konvencijoje, ypač vaikų išnaudojimo srityje, pabrėžiama kovos su šiuo vaiko teisių pažeidimu svarba, kartu skatinama investuoti į prevenciją ir užtikrinti fizinę bei psichologinę vaikų būklę bei socialinę reintegraciją.[37] Dėl šios priežasties, vienas didžiausių Konvencijos laimėjimų buvo įtvirtinta vaiko apsauga nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar

---

[31] Malekian F, Nordlöf K, *supra note,* 24.

[32] „Prancūzijos civilinis kodeksas", žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf.

[33] „Albanijos civilinis kodeksas", žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. http://www.cclaw.al/wp-content/uploads/law/The-Albanian-Civil-Code.pdf.

[34] „Korėjos Liaudies Demokratinės Respublikos civilinis kodeksas", žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=29453&lang=ENG.

[35] „Taivano civilinis kodeksas", žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=B0000001.

[36] Malekian F, Nordlöf K., *supra note,* 24: 152.

[37] Marta Santos Pais, „The Protection of Children from Sexual Exploitation Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography", International Journal of Children's Rights 18 (4)(2010): 554. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d. https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=55754643&site=ehost-live.

nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo (Konvencijos 19 straipsnis).[38] Šio straipsnio kontekste išnaudojimo sąvoka apima visas priešiško elgesio rūšis, kurios nebūtinai reiškia fizinį ar psichologinį smurtą, bet ir žiaurius seksualinės prievartos išpuolius ir kitokius seksualinius veiksmus, nepaisant to veiksmai atliekami bendru sutikimu ar ne, jeigu taip elgiamasi su vaikais, laikomais nesubrendusiais, arba su jaunesniais asmenimis nei tam tikro nustatyto amžiaus, nuo kurio galimas sutikimas turėti lytinius santykius.[39] Minėtas straipsnis yra glaudžiai susijęs su Konvencijos 34 straipsniu, kuriame įtvirtinta, kad ,,valstybės įsipareigoja ginti vaiką nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų. Šiam tikslui valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių nacionaliniu, dvišaliu ir daugiašaliu lygiu siekdamos uždrausti: lenkti arba prievartauti vaiką dalyvauti kokioje nors neteisėtoje seksualinėje veikloje; išnaudoti vaikus verčiant juos užsiimti prostitucija arba kita neteisėta seksualine veikla; išnaudoti vaikus pornografijai ir pornografiniams leidiniams“[40]. Konvencijoje yra vartojami įvairūs terminai, pavyzdžiui vaikų seksualinis išnaudojimas, tačiau sąvokos aiškinimas nėra pateikiamas. Konvencijos 34 straipsnyje abstrakčiai pateikiamos veikos, kurios pažeidžia vaikų seksualinį neliečiamumą. Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone paliekama daug laisvės šalių leidžiamosioms ir teisminėms institucijoms savaip interpretuoti pateiktas sąvokas, dėl šios priežasties gali susiformuoti nevienoda teismų praktika vaikų seksualinio išnaudojimo bylose. Kita vertus, normoje įtvirtinus požymį „kita neteisėta seksualinė veikla“ leidžiama valstybėms kriminalizuoti bet kokią nusikalstamą veiką, kuria siekiama seksualiai išnaudoti vaikus.[41] Inter alia, svarbu pažymėti, kad pačioje Konvencijoje nenustatyta baudžiamoji atsakomybė už šias veikas, todėl šalys turėjo diskrecijos teisę pasirinkti kitas prevencines priemones prieš vaikų seksualinį išnaudojimą.[42] Ši Konvencija išplėtojo vaikų apsaugą, o jos nuostatos tapo bendraisiais teisės principais ir paprotinėmis taisyklėmis bei buvo integruotos į kitus tarptautinius dokumentus. Tačiau šioje Konvencijoje yra ir trūkumų, pavyzdžiui nėra įtvirtintas sąvokų išaiškinimas ir nenumatytos sankcijos už vaikų teisių pažeidimus.

Daugėjant nusikalstamų veikų susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu atsirado poreikis Konvencijos norminį pagrindą sustiprinti, todėl 2000 m. gegužės 25 d. Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencija buvo papildyta fakultatyviniu protokolu dėl vaikų pardavimo, vaikų

[38] *Ibid*, 153.
[39] Rachel Hodgkin, ir Peter Newell, *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas*, (Vilnius: Efrata, 2002), 181. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 23 d. https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/konvencijos.
[40] ,,Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“, *supra note*, 1.
[41] Malekian F, Nordlöf K., *supra note*, 24: 156.
[42] Liefaard, Sloth-Nielsen, *supra note*, 26: 50.

prostitucijos ir vaikų pornografijos (toliau – Protokolas)[43]. Šiuo norminiu aktu siekta, kad kiekvienoje valstybėje būtų sukurta išsami smurto prieš vaikus strategija, įvestas aiškus teisinis reguliavimas draudžiantis bet kokį smurtą prieš vaikus, įskaitant ir seksualinį išnaudojimą, kad būtų konsoliduoti šalių duomenys ir tyrimai šių nusikaltimų kontekste.[44] Protokole įtvirtinta valstybių atsakomybė už vaikų apsaugą nuo smurto ir išnaudojimo bei didėjant globalizacijos procesui pabrėžiama būtinybė skatinti tarptautinį bendradarbiavimą. Siekiant vienodo tarptautinio reglamentavimo Protokolo 2 straipsnyje įtvirtintos uždraustų veikų sąvokos: „vaikų pardavimas – tai bet koks veiksmas ar sandoris, kai koks nors asmuo ar grupė asmenų perduoda vaiką kitam asmeniui už piniginį ar kokį kitą atlygį; vaikų prostitucija – tai vaiko panaudojimas seksualinėje veikloje už piniginį ar kokį kitą atlygį; vaikų pornografija – tai bet koks ir bet kokia forma vaiko, dalyvaujančio realioje ar imituojamoje akivaizdžiai seksualinėje veikloje, vaizdavimas arba vaiko lyties organų vaizdavimas pirmiausia seksualiniais tikslais“[45]. Visos trys išvardintos sąvokos yra susiję ir jos reiškia ne ką kitą, kaip vaikų seksualinį išnaudojimą. Protokole nedviprasmiškai nurodoma, kad Konvencijos šalys turi pareigą užtikrinti baudžiamųjų įstatymų reformą vaikų seksualinio išnaudojimo srityje. Inter alia, Protokolo 3 straipsnyje įpareigoja valstybes kriminalizuoti ir nustatyti tinkamas bausmes už vaikų pardavimą, vaikų prostituciją ir vaikų pornografiją. Valstybių „baudžiamoji teisė visiškai apimtų bent šiuos veiksmus ir šias veiklos rūšis nepaisant to, ar tokie nusikaltimai būtų daromi vietos ar tarptautiniu mastu, atskirų asmenų ar organizuotai: a) 2 straipsnyje apibrėžtas vaikų pardavimas: i) vaiko siūlymas, pristatymas ar priėmimas bet kokiomis priemonėmis, kad: a. vaikas būtų seksualiai išnaudojamas; b. vaiko organai būtų perduoti siekiant pelno; c. vaikas būtų įdarbintas prievartiniame darbe; ii) tarpininkaujant sutikimo įvaikinti vaiką išgavimas nederamu būdu, pažeidžiant galiojančius tarptautinės teisės dokumentus dėl įvaikinimo; b) vaiko siūlymas, gavimas, parūpinimas ar jo pateikimas 2 straipsnyje apibrėžtai vaikų prostitucijai; c) 2 straipsnyje apibrėžtos vaikų pornografijos gamyba, platinimas, skleidimas, įvežimas, išvežimas, siūlymas, pardavimas ar laikymas pirmiau minėtais tikslais“[46]. Atsižvelgiant į valstybių vidaus teisės aktų nuostatas, minėtos Protokolo nuostatos turėtų būti perkeliamos ir taikomos bet kokiems bandymams atlikti nusikalstamas veikas ir bendrininkaujant. Taip pat svarbu, kad Protokole yra įtvirtinta ir juridinių asmenų atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą. Dėl šios priežasties valstybės narės baudžiamuosiuose įstatymuose turi

[43] „Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos“, *supra note,:* 2.
[44] Pais, *supra note,* 37: 557.
[45] „Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos“, *supra note,* 2.
[46] *Ibid.*

įtvirtinti ne tik fizinių, bet ir juridinių asmenų atsakomybę už šias nusikalstamas veikas.[47] Galima teigti, kad Protokolas yra reikšmingas tuo, kad uždraudė bet kokias seksualinės veikas prieš vaikus ir turėjo įtakos daugelio pasaulio valstybių baudžiamųjų įstatymų reformoms.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuva įstojo į Europos Sąjungos ekonominę bei politinę bendriją. Į bendriją įstojusios šalys atiduoda dalį savo suverenių teisių, kad iškilusios problemos būtų išspręstos demokratiškai. Europos Sąjungos institucijos priima teisės aktus teisingumo ir vidaus reikalų srityse, tokiu būdu kuriama vieninga bendrijos teisės sistema. Atsižvelgiant į tai, Lietuva prisijungdama prie Europos Sąjungos įsipareigojo ne tik tarptautinius bet ir Europos sąjungos teisės aktus inkorporuoti į nacionalinę teisę. Dėl šios priežasties svarbu išanalizuoti ir Europos Sąjungos teisės aktus reguliuojančius atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą.

Prie Europos Sąjungos prisijungusios šalys atvėrė savo valstybių sienas, todėl buvo suteiktos galimybės laisvai judėti žmonėms ir prekėms. Tai netiesiogiai lėmė ir nusikalstamumo plitimą ir judėjimą visose valstybėse narėse. Todėl svarbi užduotis stiprinti valstybių narių bendradarbiavimą ir sureguliuoti valstybių narių baudžiamuosius įstatymus, siekiant kad nusikalstamos veikos neplistų ir sumažėtų iki minimumo. Nepaisant Konvencijos, Protokolo ir kitų stiprių politinės valios išraiškų kovojant su seksualiniu išnaudojimu ir seksualine prievarta prieš vaikus, Vaiko teisių komitetas padarė išvadą, kad vaikai Europoje vis dar nėra tinkamai apsaugoti nuo šio destruktyvaus reiškinio.[48] Dėl šios priežasties 2007 m. spalio 25 d. buvo priimta Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos, dar vadinama Lansarotės konvencija (toliau – Lansarotės konvencija)[49]. Lansarotės konvencijoje nedviprasmiškai išreikštas susirūpinimas ,,kad seksualinis vaikų išnaudojimas ir seksualinė prievarta prieš juos išaugo iki nerimą keliančio masto nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, visų pirma atsižvelgiant į tai, kad ir vaikai, ir kaltininkai vis aktyviau naudojasi informacinėmis ir ryšių technologijomis, ir kad siekiant užkirsti kelią tokiam seksualiniam vaikų išnaudojimui ir seksualinei prievartai prieš juos ir su tuo kovoti būtina užtikrinti tarptautinį bendradarbiavimą”[50]. Lansarotės konvencijos 1 straipsnyje įtvirtinti pagrindiniai tikslai ,,a) užkirsti kelią seksualiniam vaikų išnaudojimui ir seksualinei prievartai prieš juos ir kovoti su tuo; b) ginti vaikų, tapusių seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos aukomis, teises; c)

[47] Malekian F, Nordlöf K., *supra note*, 24: 164.
[48] Susan H. Bitensky, ,,Introductory note to council of Europe convention on the protection of children again sexual exploitation and sexual abuse“, *International Legal Materials*, 49(6), (2010): 1663-1682. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 23 d. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/intlm49&collection=journals&id=1675&startid=&endid=1694.
[49] ,,Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, *supra note*, 3.
[50] *Ibid.*

skatinti nacionalinį ir tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir seksualine prievarta prieš juos"[51]. Kaip Jungtinių tautų konvencijoje taip ir Lansarotės konvencijoje, 3 straipsnio a dalyje yra įtvirtinta, kad vaiku laikomas asmuo nesulaukęs 18 metų. Inter alia, svarbu paminėti, kad būtent ši Lansarotės konvencija 3 straipsnio b dalyje numato, kad 18-23 straipsnyje įtvirtintos veikos apima vaikų seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. Lansarotės konvencijos 18 straipsnis įtvirtina seksualinės prievartos veikas ,,a) seksualiniai veiksmai su vaiku, kuris pagal atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas nėra sulaukęs amžiaus, nuo kurio seksualiniai veiksmai su juo neužtraukia baudžiamosios atsakomybės; b) seksualiniai veiksmai su vaiku, kai: – naudojama prievarta, jėga ar grasinimai, arba – piktnaudžiaujama pripažintu pasitikėjimu, valdžia ar įtaka vaikui, taip pat ir šeimoje, arba – piktnaudžiaujama itin pažeidžiama vaiko padėtimi, ypač dėl jo psichinės ar fizinės negalios ar priklausomumo."[52] Tačiau 18 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad kiekviena šalis gali nuspręsti amžių, nuo kurio minėtos veikos neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Dėl šios priežasties, valstybių šalių baudžiamųjų įstatymų normos gali skirtis, nustatant skirtingą amžiaus ribą, tai reikštų, kad būtų įtvirtinamos skirtingos baudžiamųjų kodeksų normos ir formuojama nevienoda teismų praktika. Svarbu paminėti ir 18 straipsnio 3 dalį, kuria įtvirtinama, kad seksualiniai veiksmai tarp nepilnamečių jiems abiems sutinkant nereglamentuojami. Lansarotės konvencijos 19 straipsnyje 1 dalyje įtvirtinta, kad būtų baudžiama už tyčinius veiksmus susijusius su vaikų prostitucija ,,a) vaiko verbavimas užsiimti prostitucija arba vaiko įtraukimas dalyvauti prostitucijoje; b) vaiko vertimas užsiimti prostitucija arba pelnymasis iš jos arba kitoks vaiko išnaudojimas minėtais tikslais; c) naudojimasis vaikų prostitucija."[53] Lansarotės konvencijos 19 straipsnyje 2 dalyje išaiškinta vaikų prostitucijos samprata - ,,vaiko išnaudojimą seksualiniams veiksmams kaip užmokestį už tai duodant arba žadant pinigų ar kitokį atlygį arba kompensaciją, nepaisant to, ar toks užmokestis, pažadas ar kompensacija duodami vaikui ar trečiajam asmeniui". Taip pat Lansarotės konvencijos 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti tyčiniai nusikaltimai susiję su vaikų pornografija ,,a) vaikų pornografijos gamyba; b) vaikų pornografijos siūlymas ar pateikimas; c) vaikų pornografijos platinimas ar perdavimas; d) vaikų pornografijos įsigijimas sau arba kitam asmeniui; e) vaikų pornografijos laikymas; f) sąmoningas prieigos prie vaikų pornografijos įgijimas naudojant informacines ir ryšių technologijas."[54] Minėto straipsnio 2 dalyje įtvirtinta vaikų pornografijos samprata - ,,reiškia bet kokią medžiagą, kurioje vaikas vaizduojamas atliekantis realius ar imituojamus atvirus seksualinius

[51] *Ibid.*
[52] ,,Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos", *supra note*, 3.
[53] *Ibid.*
[54] *Ibid.*

veiksmus, arba bet kokį vaiko lytinių organų vaizdavimą pirmiausia seksualiniais tikslais.“[55] Lansarotės konvencijos 21 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos susijusios su vaiko dalyvavimu pornografiniuose renginiuose ,,a) vaiko verbavimas dalyvauti pornografiniuose renginiuose arba vaiko įtraukimas dalyvauti tokiuose renginiuose; b) vaiko vertimas dalyvauti pornografiniuose renginiuose arba pelnymasis iš to arba kitoks vaiko išnaudojimas minėtais tikslais; c) sąmoningas dalyvavimas pornografiniuose renginiuose, kuriuose dalyvauja vaikai.“[56] Lansarotės konvencijos 22 straipsnyje įtvirtintas vaikų tvirkinimas, kaip ,,tyčinis elgesys, kai, siekiant seksualinių tikslų, vaikui, nesulaukusiam 18 straipsnio 2 dalyje nustatyto amžiaus, leidžiama stebėti seksualinę prievartą ar seksualinius veiksmus, net jei vaikas juose nedalyvauja.“[57] Lansarotės konvencijos 23 straipsnyje įtvirtintas vaikų viliojimas seksualiniais tikslais - ,,baudžiama už pilnamečio asmens tyčinį siūlymą, pateiktą naudojantis informacinėmis ir ryšių technologijomis, susitikti su vaiku, kuris nėra sulaukęs 18 straipsnio 2 dalyje nustatyto amžiaus, siekiant jo atžvilgiu padaryti bet kurį 18 straipsnio 1 dalies a punkte arba 20 straipsnio 1 dalies a punkte įvardytą nusikaltimą, jeigu po tokio pasiūlymo jis imasi realių veiksmų, kad toks susitikimas įvyktų“[58]. Nors šioje Lansarotės konvencijoje ir nepateikiama vaikų seksualinio išnaudojimo samprata, tačiau lingvistiniu požiūriu, vaikų seksualinį išnaudojimą apima veiklos: vaikų prostitucija, vaikų pornografija, vaiko dalyvavimas pornografiniuose renginiuose, vaikų tvirkinimas ir vaikų viliojimas, seksualiniais tikslais. Autorės nuomone, šis Europos Sąjungos teisės aktas yra iki to laiko sukurta išsamiausia teisinė priemonė, įtvirtinanti vaikų apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos.

Šiame kontekste veiksmingai kovoti su vaikų seksualiniu išnaudojimu ir prievarta 2011 m. gruodžio 13 d. buvo priimta Europos parlamento ir tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR (toliau – Direktyva)[59]. Šios Direktyvos preambulėje pripažįstama, kad Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ir ypač 2007 m. Europos Tarybos vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos konvencija yra reikšmingos priemonės siekiant sustiprinti tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje. Tačiau

[55] *Ibid.*
[56] ,,Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, *supra note,* 3.
[57] *Ibid.*
[58] *Ibid.*
[59] ,,Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR”, *supra note*, 4.

atsižvelgiama į tai, kad ,,kovojant su tokiomis sunkiomis nusikalstamomis veikomis kaip seksualinis vaikų išnaudojimas ir vaikų pornografija, būtinas išsamus požiūris, aprėpiantis nusikaltusių asmenų baudžiamąjį persekiojimą, nukentėjusių vaikų apsaugą ir nusikalstamų veikų prevenciją. Įgyvendinant bet kokias priemones siekiant kovoti su minėtomis nusikalstamomis veikomis pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, visų pirma turi būti atsižvelgiama į tai, kad vaiko interesai būtų svarbiausi. Pamatinis sprendimas 2004/68/TVR turėtų būti pakeistas nauja priemone, kuria būtų numatyti tokie išsamūs teisiniai pagrindai, leidžiantys pasiekti tą tikslą.“[60] Šioje Direktyvoje pateikiamos nusikalstamos veikos susijusios su vaikų seksualine prievarta, seksualiniu išnaudojimu, vaikų pornografija ir ryšių mezgimu su vaikais seksualiniais tikslais. Inter alia, numatytos minimalios bausmės už šiuos nusikaltimus bei sunkinančios aplinkybės. Direktyvoje įtvirtinta ir juridinių asmenų atsakomybė už nusikalstamas veikas prieš vaikus. Pirmajame Direktyvos straipsnyje įtvirtintas dalykas - ,,Šia direktyva nustatomos pagrindinės nusikalstamų veikų ir sankcijų apibrėžčių taisyklės seksualinės prievartos prieš vaikus, jų seksualinio išnaudojimo, vaikų pornografijos ir ryšių su vaikais mezgimo seksualiniais tikslais srityse. Ja taip pat įvedamos nuostatos, kad būtų sustiprinta tų nusikaltimų prevencija ir nuo jų nukentėjusiųjų apsauga.“[61] Inter alia, šioje Direktyvoje pirmą kartą apibrėžiamos veikos, susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu. Direktyvos 4 straipsnyje įtvirtinama valstybių pareiga kriminalizuoti nusikalstamas veikas: ,,2. Už vaiko vertimą dalyvauti pornografiniame renginyje arba jo verbavimą, už pelnymąsi iš vaiko ar kitokį vaiko išnaudojimą tokiais tikslais baudžiama maksimalia ne trumpesne kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir ne trumpesne kaip dvejų metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas yra sulaukęs tokio amžiaus; 3. Už vaiko vertimą naudojant prievartą ar jėgą dalyvauti pornografiniuose renginiuose arba grasinimą vaikui tokiais tikslais baudžiama maksimalia ne trumpesne kaip aštuonerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir ne trumpesne kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas yra sulaukęs tokio amžiaus; 4. Už sąmoningą dalyvavimą pornografiniuose renginiuose, kuriuose dalyvauja vaikas, baudžiama maksimalia ne trumpesne kaip dvejų metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir ne trumpesne kaip vienerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas yra sulaukęs tokio amžiaus; 5. Už vaiko vertimą arba verbavimą užsiimti vaikų prostitucija, pelnymąsi iš vaiko ar kitokį vaiko išnaudojimą tokiais tikslais baudžiama

[60] ,,Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR”, *supra note,* 4.
[61] *Ibid.*

maksimalia ne trumpesne kaip aštuonerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir ne trumpesne kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas yra sulaukęs tokio amžiaus; 6. Už vaiko vertimą naudojant prievartą ar jėgą užsiimti vaikų prostitucija arba grasinimą vaikui tokiais tikslais baudžiama maksimalia ne trumpesne kaip dešimties metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir ne trumpesne kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas yra sulaukęs tokio amžiaus; 7. Už seksualinius veiksmus su vaiku, kai naudojamasi vaikų prostitucija, baudžiama maksimalia ne trumpesne kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas nėra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir ne trumpesne kaip dvejų metų laisvės atėmimo bausme, jei vaikas yra sulaukęs tokio amžiaus.“[62] Ši Direktyva skiriasi nuo Lansarotės konvencijos, nes joje pateikiamas ne tik nusikalstamų veikų sąrašas bei jų apibrėžtys, bet ir sankcijos už šias nusikalstamas veikas. Tačiau šioje Direktyvoje pateikiamos tik su laisvės atėmimu susijusios bausmės, kurių terminas nuo 1 iki 5 metų. Vadinasi, už Direktyvoje nustatytas veikas valstybės turi nustatyti ne trumpesnes nei 1, 2, 3 ar 5 metų laisvės atėmimo bausmes, priklausomai nuo nusikalstamos veikos sunkumo. Inter alia, autorės nuomone, Direktyvoje plačiau aprašomos sunkinančios aplinkybės, pavyzdžiui, ,,nusikalstama veika buvo padaryta prieš itin pažeidžiamoje padėtyje esantį vaiką, pvz., vaiką, turintį protinę ar fizinę negalią, vaiką, esantį priklausomumo būklėje, arba vaiką, esantį fizinės ar protinės negalios būsenoje“. Tokiu būdu kriminalizuojamas pasinaudojimas negalia, siekiant seksualiai išnaudoti vaiką. Svarbu paminėti, kad buvo pateikta ir nauja sunkinanti aplinkybė - ,,nusikaltęs asmuo sąmoningai arba per neatsargumą sukėlė pavojų vaiko gyvybei“. Svarbu paminėti, kad būtent šioje Direktyvoje siekiama užkirsti kelią fiziniam asmeniui, kuris buvo nuteistas už vaikų seksualinį išnaudojimą, užsiimti bet kokia profesine veikla kurioje yra kontaktas su vaikais, siekiant išvengti pakartotinės viktimizacijos. Atsižvelgiant į tai, kad daugelis nusikalstamų veikų persikelia į elektorinę erdvę, Direktyvos 25 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad ,,valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad būtų skubiai pašalintos jų teritorijoje esančios tinklavietės, kuriose yra vaikų pornografijos arba per kurias ji platinama, ir stengtis, kad būtų pašalintos už jų teritorijos ribų pagrindiniuose kompiuteriuose esančios tokios tinklavietės.“[63] Autorės nuomone, apskritai lyginant su Lansarotės konvencija, šioje direktyvoje nustatytos normos įtvirtina aiškesnes baudžiamosios teisės gaires už vaikų seksualinį išnaudojimą

[62] ,,Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR”, *supra note*, 4.
[63] *Ibid.*

valstybėms. Kadangi yra įtvirtinamos ne tik pačios nusikalstamos veikos susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu, bet ir atitinkamos bausmės už šiuos nusikaltimus.

Taigi, vaikų seksualinio išnaudojimo sąvoka vartojama įvairiuose tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose, tačiau nei viename iš jų nepateikiamas sąvokos išaiškinimas. Moksliniuose darbuose labiau pateikiama bendra vaikų seksualinės prievartos ir vaikų seksualinio išnaudojimo samprata. Vaikas tampa seksualinio išnaudojimo auka, kai jis dalyvauja seksualinėje veikloje mainais dėl kažkokios naudos, pavyzdžiui, pelno ar pažado, iš trečiosios šalies, kaltininko. Be kita ko, prieš vaikus gali būti naudojamas fizinis smurtas ir grasinimai siekiant vaikų seksualinio išnaudojimo. Taip pat, vaikai seksualinio išnaudojimo aukomis gali tapti dėl pažeidžiamumo, pavyzdžiui, skurdo, aplaidumo, benamystės, priklausomumo. Inter alia, vaiko amžius gali padidinti jo pažeidžiamumą. Vaikai dėl savo amžiaus gali nesuprasti su jais daromų veiksmų pobūdžio ir neteisėtumo. Pagrindinis vaikų seksualinio išnaudojimo skirtumas nuo vaikų seksualinės prievartos sąvokos yra mainai. Remiantis žodynais, išnaudojimas yra veiksmas pasinaudojant asmeniu ar situacija siekiant naudos. Nauda šiame kontekste suprantama ne tik kaip materialinė nauda, o kaip bet kokia naudos rūšis.[64] Pagal Jungtinių tautų Generalinio sekretoriaus biuletenį dėl specialių priemonių nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos apskritai, seksualinį išnaudojimą apibrėžia kaip ,,bet kokį faktinį ar bandymą piktnaudžiauti pažeidžiamumu, skirtingomis galiomis ar pasitikėjimu, seksualiniais tikslais, įskaitant, bet neapsiribojant, pelną pinigais, socialiniu ar politiniu požiūriu iš seksualinio kito išnaudojimo“[65]. Biuletenyje taip pat aiškiai nurodyta, kad: draudžiama keistis pinigais, darbu, prekėmis ar paslaugomis už seksą, įskaitant seksualinę prievartą ar kitokią žeminančią ar išnaudojančią elgesio formą. Tai apima bet kokį keitimąsi pagalba, kurią turi gauti pagalbos gavėjai.[66] Seksualinio vaikų išnaudojimo sąvoką pateikė Pasaulio sveikatos organizacija, apibrėždama, kad seksualinis vaikų išnaudojimas, tai ,,priklausomų raidos požiūriu vaikų ir paauglių įsitraukimas į seksualinę veiklą, kuriai jie nėra pakankamai subrendę, kurią nevisiškai suvokia, į kurią nesugeba tinkamai reaguoti, kuri pažeidžia socialinius tabu ir kuria tvirkintojas siekia patenkinti savo seksualinius poreikius ar gauti su šia sritimi susijusį pelną.“[67] Kituose leidiniuose ir internetinėse

[64] Jaap Doek, Susanna Greijer. Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Luxembourg: Copyright ECPAT International, 2016. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Terminology-guidelines-396922-EN-1.pdf.

[65] ,,Secretary-General's Bulletin on Special Measures for Protection from Sexual Exploitation and Sexual Abuse“, Jungtinės tautos (UN Doc. sT/SGB/2003/13), 2003. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://undocs.org/ST/SGB/2003/13.

[66] Bruce Oswald, ,,Sexual Exploitation and Abuse in UN Peace Operations: Challenges and Developments“, Journal of International Peacekeeping 20, no. 3-4 (2016): 147. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. file:///C:/Users/37062/Downloads/20JIntlPeacekeeping143.pdf.

[67] Neringa Grigutytė, *supra note*: 5, 3.

svetainėse vaikų seksualinis išnaudojimas apibrėžiamas nusikalstamomis veikomis, tokiomis kaip iššaginimas, seksualinis prievartavimas, seksualinis tvirkinimas, vaiko panaudojimas pornografijai, lytinių organų demonstravimas, atviras kalbėjimas apie seksą, norint sukelti jo susidomėjimą seksu, skatinimas žiūrėti pornografinius leidinius ar filmus. Kitų sričių mokslininkai, pavyzdžiui Tilmanas Furnissas vaikų seksualinį išnaudojimą apibrėžia kaip teisinių normų formuluotes, kurios priklauso nuo kiekvienos valstybės kultūrinių, socialinių ir teisinių aplinkybių. Jis su kitais mokslininkais pateikia vaikų seksualinio išnaudojimo apibrėžimą – „tai priklausomų raidos požiūriu nebrandžių vaikų ir paauglių įtraukimas į seksualinę veiklą, kurią ne visai supranta, į kurią nesugeba tinkamai reaguoti ir kuri pažeidžia socialinius šeimos vaidmenų tabu ir kuriais tvirkintojas siekia patenkinti savo seksualinius poreikius“[68]. Šiuo apibrėžimu išryškinamas vaiko priklausomumo aspektas ir tai, kad vaikas dėl savo amžiaus negali suprasti su juo atliekamų seksualinių veiksmų ir jų padarinių. Kiekvienas vaiko ir suaugusiojo seksualinis ryšys, jeigu nėra nustatyta, kad tarp asmenų nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo, laikytinas vaikų seksualiniu išnaudojimu. Kadangi autorės nuomone, seksualinis ryšys turi būti paremtas kiekvieno iš asmenų laisvu pasirinkimu atlikti seksualinius veiksmus ir kiekvienas iš asmenų turi suprasti seksualinius veiksmus ir šių veiksmų pasekmės.

Apibrėžiant vaikų seksualinio išnaudojimo sampratą svarbu apibrėžti, kas yra seksualinė prievarta, kadangi šios dvi sąvokos yra glaudžiai susijusios, tačiau turi skirtingas reikšmes baudžiamojoje teisėje. Seksualinės prievartos samprata pateikiama Lansarotės konvencijos 18 straipsnyje, ji suprantama kaip seksualiniai veiksmai su vaiku, kuris pagal atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas nėra sulaukęs amžiaus, kai naudojama prievarta, jėga ar grasinimai, arba piktnaudžiaujama pripažintu pasitikėjimu, valdžia ar įtaka vaikui, taip pat ir šeimoje, arba piktnaudžiaujama itin pažeidžiama vaiko padėtimi, ypač dėl jo psichinės ar fizinės negalios ar priklausomumo.[69] Vėliau Direktyvos 3 straipsnyje pateikiamos nusikalstamos veikos susijusios su vaikų seksualine prievarta, tai yra už vaiko, nesulaukusio amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, vertimą stebėti seksualinius veiksmus, vertimą stebėti seksualinę prievartą, vaiko vertimą atlikti seksualinius veiksmus su trečiąja šalimi naudojant jėgą arba grasinant ir už seksualinius veiksmus su vaiku, kai piktnaudžiaujama pripažintu pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka vaikui, itin pažeidžiama vaiko padėtimi, visų pirma dėl jo protinės ar fizinės negalios arba priklausomumo,

[68] Tilmanas Furnissas, Vadovėlis įvairių sričių specialistams apie vaikų seksualinį išnaudojimą. Darbo organizavimas, psichoterapija, teisinė apsauga ir priežiūra, (Vaiko teisių informacijos centras, 2002), 10.
[69] „Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“, *supra note*, 3.

naudojama prievarta, jėga arba grasinama.[70] Sistemiškai analizuojant straipsnius susijusius su seksualine prievarta, dažniausiai ji suprantama tik kaip lytinio akto su vaiku atlikimas ar mėginimas išprievartauti. „Tačiau seksualinis išnaudojimas apima ir vaiko lytinių organų lietimą, dirginimą ar vaiko vertimą liesti suaugusiojo ar kito bendraamžio lytinius organus; lytinių organų demonstravimą; atvirą kalbėjimą apie seksą norint šokiruoti vaiką arba sukelti jo susidomėjimą; skatinimą žiūrėti sekso filmus, pornografinius žurnalus; vaiko įsitraukimą į prostituciją ar išnaudojimą pornografijos tikslais.“[71] Inter alia, nesvarbu kokio laipsnio būtų seksualinė prievarta vaiko atžvilgiu, ji būtų laikoma seksualiniu išnaudojimu.[72] Vadinasi seksualinės prievartos prieš vaikus samprata yra kur kas siauresnė, nei vaikų seksualinio išnaudojimo samprata.

Lietuva prie Konvencijos prisijungė 1992 m. sausio 5 d., o Seimas 1995 m. liepos 3 d. ratifikavo. Prisijungdama prie Konvencijos, Lietuva pripažino, kad vaiko teisių apsauga yra vienas svarbiausių uždavinių valstybei ir visuomenei, todėl įsipareigojo imtis visų reikiamų teisinių priemonių vaiko teisėms įgyvendinti ir garantuoti visas Konvencijoje numatytas teises kiekvienam vaikui. Tokiu būdu įsipareigojo reglamentuoti atsakomybę už visas nusikalstamas veikas susijusias su vaikų seksualiniu išnaudojimu. Seimas siekdamas įgyvendinti prisiimtus įsipareigojimus 1996 m. kovo 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą. Pirminėje šio įstatymo redakcijoje 1 straipsnyje numatyta paskirtis, atsižvelgiama į vaiko specifinę padėtį šeimoje ir visuomenėje, nustatomos pagrindinė vaiko teisės, laisvės bei pareigos, įtvirtinama šių teisių ir laisvių apsauga ir gynimas. Reguliuojamos vaiko elgesio kontrolės ir atsakomybės sąlygos, numatoma fizinių ir juridinių asmenų atsakomybė už šių teisių pažeidimus, įtvirtinama vaiko teisių apsaugos institucijų sistema.[73] Naujausioje 2021 m. sausio 14 d. įstatymo redakcijoje pateikta platesnė įstatymo paskirtis, kurioje nustatyta ne tik užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, tačiau ir stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę, bet ir užtikrinti apsaugos mechanizmus. Pirmosios redakcijos 47 straipsnyje buvo įtvirtinta vaiko apsauga nuo seksualinio išnaudojimo, kuriame apibrėžiamos veikos susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu, tai yra, vaiko skatinimas ar prievartavimas dalyvauti seksualinėje veikloje, panaudojimas prostitucijai arba įtraukimas į prostituciją, panaudojimas pornografijai, taip pat gaminimas ir platinimas pornografinių leidinių ir kitokių pornografinio ar erotinio pobūdžio dalykų, už kuriuos nustatyta administracinė ar baudžiamoji atsakomybė. Naujausioje redakcijoje nėra apibrėžiama seksualinio išnaudojimo

[70] „Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR“, *supra note*, 4.
[71] Neringa Grigutytė, *supra note*, 21: 45.
[72] Tilmanas Furnissas, *supra note*, 68: 11.
[73] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, *supra note*, 7.

samprata, tačiau 3 straipsnio 3 punkte pateikiamas seksualinio smurto apibrėžimas, įtvirtinama, kad tai yra ,,tyčinės nusikalstamos veikos, kaip jos apibrėžiamos BK XXI skyriuje padaromos vaikui, taip pat įtrauktos tokios veikos kaip pelnymasis iš vaiko prostitucijos, vaiko įtraukimas dalyvauti pornografinio pobūdžio renginyje, pornografijos rodymas vaikui, vaiko įtraukimas į seksualinę vergovę ir kitos vaiko seksualinio išnaudojimo formos“[74]. 2000 m. parengtas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo projektas, kuriuo buvo siekiama ,,sudaryti teisines prielaidas, kurios leistų užtikrinti Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir kitų su vaiko teisių apsauga susijusių teisės aktų nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje, o taip pat kontroliuoti valstybinių, savivaldos, nevalstybinių institucijų ir privačių asmenų veiklą, dėl kurios gali būti pažeidžiamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai“[75].Vėliau 2003 m. buvo nutarimu patvirtinta ,,Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija“, kurios pagrindinis tikslas pasiekti politinį susitarimą dėl vaiko gerovę lemiančių vertybių, nuostatų ir numatyti vaiko gerovės įgyvendinimo gaires.[76] 2003 m. įsigaliojo naujasis BK, kurio vėlesniais pakeitimais ir papildymais buvo tobulinamas atsakomybės už vaikų seksualinį išnaudojimą reglamentavimas. Anksčiau minėti Europos teisės aktai perkelti į Lietuvos teisinę sistemą, tokiu būdu įgyvendinant tarptautinius įsipareigojimus. Šių įsipareigojimų įgyvendinimas pasižymi BK straipsnių pakeitimais, kurie numato baudžiamąją atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą, griežtinamos sankcijos ir įtraukiami nauji atsakomybės subjektai, tačiau šie pakeitimai bus aptariami kitame darbo skyriuje. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad nei Lietuvos įstatymuose nei teismų praktikoje nėra įtvirtinta vaikų seksualinio išnaudojimo samprata ir jos aiškinimas. Teismams nagrinėjant nusikalstamas veikas už vaikų seksualinį išnaudojimą, aiškinant jos sąvoką, remiamasi tarptautiniais ir Europos Sąjungos teisės aktais.[77]

Apibendrinat visa tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad tarptautinėje teisėje nėra aiškaus vaikų seksualinio išnaudojimo apibrėžimo. Konvencija neišskiria vaikų seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš vaiku sąvokos, tik 34 straipsnyje bendrai rašoma apie visas vaikų seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos formas. Lansarotės konvencijoje vaikų seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos nusikalstamos veikos reglamentuotos 18-23 straipsniuose. Direktyvos 4 straipsnyje apibrėžiami nusikaltimai susiję su vaikų seksualiniu išnaudojimu. Neprivalomose teisinėse priemonėse, pavyzdžiui Jungtinių tautų generalinės asamblėjos

[74] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, *supra note,* 7.
[75] ,,Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo projekto aiškinamasis raštas“, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.88955?jfwid=-a3k5blean.
[76] Tautvydas Žėkas, *supra note,* 15: 97.
[77] Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-942/2021.

ir Žmogaus teisių tarybos rezoliucijose dėl vaiko teisių, taip pat naudojama sąvoka seksualinis vaikų išnaudojimas.[78] Tačiau konkreti sąvokos apibrėžtis nepateikiama. Tarpžinybinė darbo grupė, siekdama sustabdyti vaikų seksualinio išnaudojimo reiškinį, susitarė dėl bendro vaikų seksualinio išnaudojimo apibrėžimo. Teigdamos, kad „vaikas yra seksualinio išnaudojimo auka, kai dalyvauja seksualinėje veikloje mainais į, pavyzdžiui, pelną ar naudą, kurią gauna trečioji šalis, kaltininkas arba net pats vaikas. Piktnaudžiavimas valdžia ir (arba) pažeidžiamumu gali priklausyti ne tik nuo amžiaus, bet ir kitų veiksnių, kaip pavyzdžiui lytis, skurdas, prievarta prieš vaikus, nepriežiūra, etninė ar socialinė padėtis.[79] Reikėtų manyti, kad visi veiksmai, kuriais panaudojama galia dėl amžiaus, lyties, socialinės, ekonominės, emocinės padėties ar kitų skirtumų, išnaudojamas jaunesnis nei 18 metų asmuo, siekiant seksualinio pobūdžio paslaugų mainais į naudą, turėtų būti laikomas vaikų seksualiniu išnaudojimu ir pasmerktas tiek tarptautiniu tiek nacionaliniu mastu.[80] Taigi terminas išnaudojimas, parodo skirtumą tarp vaikų seksualinio išnaudojimo sampratos ir seksualinės prievartos prieš vaikus. Pagrindinis skirtumas yra mainai, susiję su išnaudojimu, kurio trūksta seksualinės prievartos prieš vaikus sampratoje. Nors šie du reiškiniai turi būti atskirti, tačiau taip pat svarbu pripažinti, kad jie dažnai naudojami kartu ir labai sutampa. Semantiniu požiūriu skirtumas tikriausiai niekada nebus visiškai aiškus, pavyzdžiui, daugelis seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų taip pat susiję su tam tikra nauda vaikui ar mainais, dažnai siekiant įgyti pasitikėjimą ar užtikrinti, kad vaikai nepasiskųs. Panašiai išnaudojimo idėja neabejotinai taikoma visoms prievartos aukoms, siekiant išnaudoti vaiko pažeidžiamumą.[81]

1.2. Nusikalstamų veikų, susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu, sistema

Atsižvelgiant į prieš tai pateiktą tarptautinį ir Europos Sąjungos vaikų seksualinio išnaudojimo reglamentavimą, svarbu pateikti jų įgyvendinimą Lietuvos teisinėje sistemoje ir palyginti ją su kitų šalių teisiniu reguliavimu, todėl šioje dalyje bus analizuojama Lietuvos teisinė sistema vaikų seksualinio išnaudojimo atžvilgiu, aptariamas tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų inkorporavimas į Lietuvos bei kitų šalių baudžiamuosius kodeksus.

Lietuvai prisijungus prie Konvencijos ir kitų tarptautinių dokumentų įtvirtinančių vaiko teises, atsirado būtinybė keisti iki tol galiojusią teisinę sistemą. Vienas svarbiausių pakeitimų buvo

[78] Eliana Riggio, Mark Erik Hecht, *POWER, IMPUNITY AND ANONYMITY. Understanding the Forces Driving the Demand for Sexual Exploitation of Children*, ECPAT International, 2016. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/PowerImpunityandAnonymity.pdf.
[79] Jaap Doek, Susanna Greijer, *supra note*, 64: 25.
[80] Eliana Riggio, *op. cit.*, 6.
[81] Jaap Doek, *op. cit.*

pakeisti iki pat 2003 m. Lietuvoje galiojusį 1961 m. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamąjį kodeksą.[82] Kadangi iki tol galiojančios BK nuostatos nebuvo suderintos ne tik su vaikų teisių standartais, tačiau apskritai su visomis žmonių teisėmis.[83] Taigi atsižvelgiant į tai, 2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymą Nr. VIII-1968.[84] Todėl šioje dalyje bus aptariami BK straipsnių pasikeitimai įtvirtinantys atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą.

1961 m. BK autorės nuomone, buvo labai primityvus. Nagrinėjamos temos prasme, nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui buvo neišsamūs. Nusikaltimų susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu buvo įtvirtinta vos keletas, kurie priskiriami prie III skirsnio Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. Autorės nuomone, toks veikų priskyrimas yra netinkamas, nes skirsnyje įtvirtintos veikos skiriasi vertybiniu požiūriu ir veikų sudėtingumu. 118 straipsnyje įtvirtinamas iššaginimas. Tačiau straipsnio dispozicijoje įtvirtinamas nukentėjusysis subjektas – nukentėjusioji arba nepilnametė. Vadinasi, kad šio straipsnio prasme nukentėjusiomis galėjo būti pripažįstamos tik moterys, o atsakomybės subjektu tik vyras nuo 14 metų. Kodekso 119 straipsnyje įtvirtintas moters prispyrimas lytiškai santykiauti, kuriame taip pat jau pavadinime nurodyta, kad nukentėjusioji straipsnio prasme gali būti tik moteris, kuri yra materialiai arba tarnybiškai priklausoma nuo kito asmens. Šiame straipsnyje nusikalstama veika ne tik lytinis santykiavimas, bet ir kitokia lytinės aistros tenkinimo forma. Žinoma, pačiame straipsnyje nėra pateikiamos kitokios lytinės aistros tenkinimo formos.[85]

Nagrinėjamos temos prasme labiausiai susiję yra 120 straipsnis, kuris įtvirtina atsakomybę už lytinį santykiavimą su lytiškai nesubrendusiu asmeniu. Šio straipsnio prasme nukentėjusiuoju galėjo būti pripažįstami abiejų lyčių asmenys. Lytinis subendrinimas yra toks žmogaus organizmo išsivystymo laipsnis, kai jis be žalos sau gali atlikti savo lyties lytines funkcijas, tai yra lytiškai santykiauti, apvaisinti, pastoti, gimdyti ir maitinti kūdikį.[86] Kodekse lytiškai subrendusiais asmenimis buvo laikomi 18 metų sulaukę asmenys, o nesulaukę 14 metų – nesubrendusiais. Esant reikalui lytinis subrendimas buvo nustatomas remiantis Teismo ekspertizės išvada.[87] Įdomu tai, kad šiame straipsnyje

[82] „Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c.
[83] Vytautas Piesliakas, „Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos”, Jurisprudencija, t. 13 (5), (1999): 60.
[84] Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, *supra note*, 7.
[85] „Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *op. cit.*
[86] Armanas Abramavičius, Egidijus Bieliūnas, Anna Drakšienė ir kt. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 2000), 233.
[87] Egidijus Bieliūnas, Algimantas Čepas, ir kt, Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. (Vilnius: Mintis, 1989), 215.

lytiniu santykiavimu laikomas ne tik natūralus lytinis aktas, tačiau ir lytinės aistros tenkinimas oraliniu ir analiniu būdu. Nes lytinis santykiavimas tarp vyro ir berniuko buvo vertinamas pagal 122 straipsnį, o moterų santykiavimas išvis nebaudžiamas.[88] Taip pat kodekse 121 straipsnyje numatyti tvirkinamieji veiksmai jaunesnio nei 16 metų amžiaus asmens atžvilgiu. Šio straipsnio kontekste tvirkinimu laikomi seksualaus pobūdžio veiksmai, skatinantys sukelti lytinį susijaudinimą ir ankstyvą susidomėjimą lytiniais santykiais.[89] Nukentėjusiuoju pripažįstami vaikai, nesulaukę 16 metų. Vadinasi nukentėjusiuoju gali būti pripažįstami ir berniukai ir mergaitės, nesulaukę nustatyto amžiaus. Prie seksualinio išnaudojimo buvo priskiriamas ir kodekso 122 straipsnis, kuris nustato atsakomybę už vyro lytinį santykiavimą su vyru. Šiuo atveju būtina atkreipti dėmesį, kad šiame kodekse net ir savanoriški lytiniai santykiai, buvo laikomi nusikaltimu.[90] BK buvo inkriminuojamos ir kitos nusikaltimų sudėtys, susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu. Kodekso 131^1 straipsnyje įtvirtinta prekyba žmonėmis. Šiuo nusikaltimu kėsinamasi į žmogaus laisvę. Nukentėjusiuoju straipsnio prasme pripažįstami abiejų lyčių atstovai. Asmens pardavimo, perleidimo tikslas yra seksualiai išnaudojami asmenys ir iš to gaunama bet kokios formos nauda.[91] Inter alia, yra aktualus ir 239 straipsnis, įtvirtinantis lindynių laikymą ir sąvadavimą. Vaikų seksualinio išnaudojimo prasme yra aktualus nepilnamečio įtraukimas į prostituciją. Šiuo atveju inkriminuojamas bet koks veiksmas, pavyzdžiui, įkalbėjimas, vertimas arba atlygio žadėjimas. Šio straipsnio prasme tik pilnamečiai asmenys galėtų būti baudžiami už nepilnamečių asmenų įtraukimą į prostituciją. Kodekse 242 straipsnyje buvo įtvirtinta ir atsakomybė už pornografinių daiktų gaminimą ir platinimą. Šiame straipsnyje nėra nurodyta, kas yra požymio „pornografinis pobūdis“ apibrėžimas, todėl sunkiausia jį buvo norint inkriminuoti bylose. Autorės nuomone, minėto kodekso nuostatos buvo labai primityvios. Atsižvelgiant vien tik į tai, kad daugelio nusikaltimų subjektu galėjo būti pripažįstami tik vyriškos lyties atstovai.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujasis BK, kuriame išplečiamas nusikalstamų veikų, susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu, ratas. Lyginant su senuoju kodeksu, šiame BK nusikaltimų sudėtys apibrėžiamos tiksliau ir preciziškiau.[92] Pasikeitusios BK normos yra pažangios struktūros ir išdėstymo prasme, buvo koreguojamos atsižvelgiant į prisiimtus Europos Sąjungos ir tarptautinius įsipareigojimus. BK XXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio

[88] Audra Mikalauskaitė, Rūta Pabėdinskienė, ir kt, Vaikas tarp prievartos ir išnaudojimo, (Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2000), 47.
[89] Armanas Abramavičius, *supra note,* 86.
[90] Mikalauskaitė, *op. cit,* 48.
[91] *Ibid,* 50.
[92] *Ibid,* 52.

apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ numatytos nusikalstamos veikos susijusios ne tik su suaugusiųjų bet ir su vaikų seksualiniu neliečiamumu. BK 149 straipsnyje įtvirtintas iššaginimas, šio kodekso prasme nukentėjusiuoju ir kaltinamuoju gali būti pripažįstami abiejų lyčių atstovai. Šiame straipsnyje įtvirtinta tik viena lytinio santykiavimo forma, tai yra natūralus santykiavimas tarp vyro ir moters. BK 150 straipsnyje įtvirtintas seksualinis priekabiavimas, kuriam priskiriamos kitos seksualinio santykiavimo formos, tai yra analinis, oralinis ar kitoks fizinis sąlytis. Į šios normos dispoziciją įtraukus kitokio fizinio sąlyčio požymį, iškilo jo taikymo ir aiškinimo problema. Atsižvelgiant į tai, kad fiziniu sąlyčiu tenkinama lytinė aistra, šis požymis aiškinamas siaurinamai. Tačiau būtina pastebėti, kad vienodos teismų praktikos ir šio požymio aiškinimo teisės teorijoje šiuo klausimu iki šiol nėra.[93] Analizuojant teismų praktiką, kitokiu fiziniu sąlyčiu pripažįstami veiksmai kaip pavyzdžiui vyro ar moters lytinių organų dirginimas, kito žmogaus kūno lietimas lytiniu organu, kišimas pirštų ar kitokių daiktų į kito asmens lytinius organus ar išeinamąją angą. Konstatuoti fizinį sąlytį, būdingą seksualiniam prievartavimui, būtina nustatyti tokio sąlyčio sąsajumą su lytinės aistros tenkinimu, taip pat įvertinti jį pagal pavojingumo kriterijų.[94] BK 149 ir 150 straipsnių 3 dalyje įtvirtinta atsakomybė už nepilnamečio, 4 dalyje už mažamečio iššaginimą ir seksualinį priekabiavimą. BK 151 straipsnyje įtvirtinama privertimas lytiškai santykiauti, šios normos paskirtis kriminalizuoti tokius lytinės aistros tenkinimo būdus, kurie neinkriminuoti iššaginimo ir seksualinio prievartavimo normose. Šiuo nusikaltimu nukentėjusysis gali būti priverčiamas tenkinti tiek kaltininko tiek kito asmens lytinę aistrą. Svarbu pabrėžti ir vieną iš alternatyvių nusikalstamos veikos požymių – pasinaudojimas asmens priklausomumu, tai yra specifinė prievartos rūšis, kai nukentėjusysis faktiškai priklauso nuo kaltininko, ir norėdamas išvengti nemalonumų tenkina lytinę aistrą. Asmens priklausomumas gali būti įvairus, pavyzdžiui tėvų-vaikų, darbdavio-darbininko.[95] BK 152 straipsnis įtvirtina seksualinio priekabiavimo normą, kuria siekiama seksualinio bendravimo. Šio straipsnio inkriminavimo prasme kyla klausimas dėl itin abstrakčių požymių, pavyzdžiui vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuomazgomis. Vulgarūs veiksmai gali būti vertinami kaip pavyzdžiui nešvankūs gestai, išreiškiantys siekį seksualiai bendrauti ar imituojantys tokį bendravimą, paglostymas, prisilietimas, pliaukštelėjimas, per ilgais rankos laikymas, oro bučinys ar net tikras bučinys, prisidengiant nereikšmingomis progomis.[96] Patys pasiūlymai gali būti išreikšti raštu, žodžiu

[93] Prof. Dr. Oleg Fedosiuk paskaitų medžiaga.
[94] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50/2012.
[95] Prof. Dr. Oleg Fedosiuk paskaitų medžiaga.
[96] Paulius Veršekys, „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“, Teisė, t. 68, (2008): 192.

ar kitais konkliudentiniais veiksmais. Tačiau dažniausiai pasireiškiantys užuominomis, kurie gali būti žodinės užuominos, dviprasmiški laiškai, vaizdo įrašai ar nuotraukos.[97] BK 153 straipsnis įtvirtina mažamečio asmens tvirkinimą. Šiuo atveju tvirkinimas laikomas seksualaus pobūdžio elgesys, kuriuo, siekiama sukelti lytinį susijaudinimą vaikui ir per ankstyvą domėjimąsi lytiniais santykiais. Lyginant su senuoju kodeksu, šiame straipsnyje yra sumažinta nukentėjusiojo amžiaus riba iki 14 metų. Galima teigti, kad naujajame BK buvo norima nustatyti dvi amžiaus ribas: asmenys nesulaukę 14 metų laikomi mažamečiais, o nesulaukę 18 metų nepilnamečiais. Autorės nuomone, atsižvelgiant į tarptautinius įsipareigojimus, toks skirstymas neturi būti įtvirtinamas, kadangi visi vaikai nesulaukę 18 metų turėtų būti saugomi nuo seksualinio išnaudojimo.

Inter alia, įtvirtinamos ir kitos vaikų seksualinio išnaudojimo normos. BK 307 straipsnyje įtvirtintas pelnymasis iš kito asmens prostitucijos. Šio straipsnio kontekste subjektu laikomas asmuo, kuris vertėsi iš kito asmens prostitucijos. Pajamų turėjimas iš kito asmens prostitucijos reiškia, kad asmuo gauna visas arba dalį kito asmens iš prostitucijos gautų pajamų. Dažniausiai toks pajamų gavimas pagrįstas susitarimu su prostitucija užsiimančiu asmeniu - mokama už saugumo užtikrinimą, vežimo paslaugas, patalpų suteikimą, taip grąžinant skolą, maistą, gyvenamąją vietą ir panašiai. Reikia pažymėti, kad pagal tarptautinius teisės aktus bet kokio amžiaus vaikas nesulaukęs 18 metų turėtų būti laikomas seksualinio išnaudojimo auka, todėl šio straipsnio 3 dalyje įtvirtinta kvalifikuota sudėtis – prieš nepilnametį vaiką. BK 308 straipsnyje įtvirtinta atsakomybė už įtraukimą į prostituciją. Šis straipsnio 2 dalis apibrėžia situaciją, kai nepilnametis yra įtraukiamas į prostituciją pasinaudojant fizine jėga, grasinimais ar priklausomumu. Priklausomumo požymis gali būti įvairių rūšių, pavyzdžiui materialus (vaikai yra išlaikomi tėvų), tarnybinis (darbdavys-darbuotojas), kitoks priklausomumas (dėstytojo-studento). Inter alia, panaudojamas fizinis ar psichinis smurtas kaip būdas įtraukiant asmenį į prostituciją naudojama įbauginimo tikslais, verčiant užsiimti prostituciją iš baimės, kad vėl bus panaudotas fizinis smurtas arba kaltininkas įvykdys savo grasinimus.[98] Taip pat gali būti panaudojami grasinimai ar apgaulė. Būtina paminėti ir BK 309 straipsnį, kuriame įtvirtinama atsakomybė už pornografinio turinio produkcijos gaminimą, platinimą ir viešą demonstravimą. Nors teisinėje literatūroje nėra įvardijama kas yra pornografinis turinys, tačiau norint apibrėžti šią sampratą remiamasi teismų praktikos išaiškinimais, kad šio straipsnio dalyku gali būti bet kokia forma išreikšti pornografijos požymius atitinkantys nuotraukos, kino ir vaizdo juostos, dirbiniai, spausdinti kūriniai, garso įrašai, spektakliai ir kt., tačiau pornografija nėra meninę vertę turintys erotiniai kūriniai,

[97] Paulius Veršekys, *supra note*, 86.
[98] Prof. Dr. Oleg Fedosiuk paskaitų medžiaga.

paprastas nuogo kūno vaizdavimas, taip pat pažintinės paskirties dalykai, kuriuose pavaizduoti arba aprašyti seksualiniai žmonių santykiai.[99] Pagal šį straipsnį kriminalizuotas bet koks pornografinio turinio disponavimas: pagaminimas, laikymas, įsigijimas, demonstravimas, platinimas ar prieigos suteikimas.

Atsižvelgiant į tai, kad tam tikrų teisinio reguliavimo spragų negali išspręsti teismų praktika ar tarptautinių teisės aktų reikalavimai, būtina keisti arba papildyti BK nuostatas. Dėl šios priežasties, Lietuva turėdama įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus 2006 m. priėmė baudžiamojo kodekso pakeitimo įstatymą „Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151^1 straipsniu“.[100] Šio kodekso pakeitimai daugiausiai susiję su vaikų seksualinio išnaudojimo veikomis. Buvo įtvirtintas naujas atsakomybės subjektas - juridinis asmuo. Jis įtvirtintas iššaginimo, seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti sudėtyse. Aktualiausias šio straipsnio pakeitimas, tai yra BK papildymas 151^1 straipsniu, kuriame įtvirtinamas lytinės aistros tenkinimas, pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. Šiame straipsnyje įtvirtinama atsakomybė už lytinį santykiavimą su vaiku, piktnaudžiaujant pasitikėjimu, valdžia ar įtaka, taip pat duodant pinigų ar suteikiant kitokios formos atlygį už lytinius veiksmus.[101] Šio straipsnio esmė, kad asmuo sutinka santykiauti dėl tam tikro atlygio. Šiame straipsnyje įvardyti kvalifikuojantys požymiai yra specialusis subjektas (asmuo, nuo kurio įstatymiškai priklauso vaikas, tai gali būti tėvas, motina, globėjas ar rūpintojas), taip pat numatyta juridinio asmens atsakomybė. Šie pakeitimai buvo įtakoti tuo metu galiojusio Tarybos pamatinio sprendimo dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija 2004/68/TVR, kuris vėliau buvo pakeistas 2011 metais. Būtina paminėti, kad 307, 308 ir 309 straipsniai buvo papildyti nauja dalimi, nustatoma juridinio asmens atsakomybė už šias veikas. Taip pat 309 straipsnyje įtvirtinama nauja dalis, numatanti atsakomybę už mažamečio pornografinio turinio turėjimą.

Kiti reikšmingi BK pakeitimai seksualinių nusikalstamų veikų grupėje buvo įtvirtinti 2010 metais. Vienas jų, 151^1 straipsnio papildymas nauja dalimi, kurioje kriminalizuotas pilnamečio lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su asmeniu, nesulaukusiu šešiolikos metų, jeigu nebuvo iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Šis pokytis

[99] Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1823-988/2015.
[100] Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 „Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307,308,309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151^1 straipsniu“, Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961.
[101] Abramavičius, *supra note,* 17: 10.

svarbus tuo, kad pakeitė iki tol įtvirtintą sutikimo lytiškai santykiauti amžiaus ribą. Įtvirtinus šiuos pakeitimus, BK atsirado trys amžiaus ribos – aštuoniolikos, šešiolikos ir keturiolikos metų, kurios yra reikšmingos kvalifikuojant nusikalstamas veikas susijusias su vaikų seksualiniu išnaudojimu.[102] Inter alia, šis straipsnis papildytas 5 dalimi, kurioje įtvirtinta išimtis, jog šis straipsnis nėra taikomas, jeigu tarp nukentėjusiojo ir kaltininko nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo. Šis požymis yra vertinamojo pobūdžio, vadinasi, teisės taikymo atžvilgiu suteikiama diskrecija atskleisti šio požymio turinį atsižvelgiant į bylos aplinkybes. Autorės nuomone, įtvirtinus šį požymį, gali atsirasti skirtinga teismų praktika, kada skirtumas laikomas dideliu o kada ne. Atlikus teismų praktikos analizę, vos keliose bylose pragmatiškai apibūdinamas šis požymis - ,,Fizinė asmens branda, tai gera fizinė ir psichinė sveikata. Asmens dvasinę ir socialinę brandą atskleidžia to asmens turimų žinių kiekis, jo požiūris į aplinką ir jį supančius asmenis, gebėjimas vertinti visuomenės keliamus reikalavimus jo amžiaus žmonėms ir žinoti savo vietą jį supančioje aplinkoje, gebėjimas numatyti savo veikos padarinius ir juos planuoti, kritikuoti ir būti savikritiškam, atkaklus užsibrėžtų tikslų siekis, galėjimas kontroliuoti savo emocijas ir veiksmus kritinėse situacijose bei kt.“[103] Vertinant, ar asmens fizinę ir dvasinę brandą yra skiriama teismo ekspertizė, kurios išvada teismas turi remtis priimdamas atitinkamus sprendimus byloje. Atsižvelgiant į prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus ir siekiant apsaugoti vaikus nuo seksualinio vaikų išnaudojimo, buvo įtvirtintos ir didesnės laisvės atėmimo bausmės.

Svarbu aptarti ir 2014 m. BK pakeitimus. Vienas jų, 151^1 straipsnio papildymas nauja dalimi, kurioje įtvirtinamas lytinis santykiavimas su nepilnamečiu asmeniu pasiūlius ar suteikus pinigų ar kitokios formos atlygį nukentėjusiajam ar trečiajam asmeniui. Taip pat įtvirtinamas naujas BK 152^1 straipsnis, kuriame nurodyta atsakomybė už jaunesnio nei šešiolikos metų asmens viliojimą.[104] Šio straipsnio dispozicijoje nurodoma, kad pilnametis asmuo turi pasiūlyti susitikti asmeniui iki šešiolikos metų, su tikslu seksualiai jį išnaudoti, tai yra lytiškai santykiauti, tenkinti lytinę aistrą kitomis formomis arba išnaudoti pornografinei produkcijai gaminti. Tačiau kaltininkas turi imtis veiksmų, kad

[102] ,,Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151^1, 153, 162, 307, 308, 309 pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 100^1, 100^2, 152^1 ir 252^1 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto“, LRS, Žiūrėta 2021 m. spalio 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.154826?jfwid=-mhqn1ay4y.

[103] Šakių rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje M1-85-829/2014.

[104] ,,Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. spalio 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae.

susitikimas įvyktų. Reikšmingi pakeitimai įtvirtinti ir BK 153 straipsnio prasme, nukentėjusiojo amžiaus ribas padidinus iki 16 metų. Šiais pakeitimais įgyvendinama 2011 m. gruodžio 13 d. Direktyva, dėl vaikų seksualinio išnaudojimo.[105] Autorės nuomone, 152^1 straipsnio įtvirtinimas nors ir atitinka tarptautinius įsipareigojimus, tačiau yra labiau deklaratyvaus pobūdžio, nes jo taikymo sritis yra labai siaura. Šį straipsnį praktikoje galima inkriminuoti tik tais atvejais, kai vaikas nuo 14 iki 16 metų yra viliojamas seksualiniams santykiams, tačiau šie veiksmai iš tikrųjų neįvyko arba kai pritrūksta įrodymų norint inkriminuoti BK 149 arba 150 straipsnius.[106]

Atsižvelgiant į Lietuvos teisinį reglamentavimą ir normas įtvirtinančias atsakomybę už vaikų seksualinio išnaudojimą, aktualu apžvelgti ir kitų valstybių baudžiamuosius kodeksus. Pavyzdžiui Prancūzijos baudžiamajame kodekse veikos susijusios su seksualine neliečiamybe įtvirtintos 3 skyriuje Seksualinės agresijos, 222-22 straipsnis. Šiame skyriuje numatyta atsakomybė už iššaginimą, įdomu tai, kad pati veika reglamentuota 3 straipsniuose, pavyzdžiui 222-23 straipsnyje įtvirtinta pagrindinė iššaginimo sudėtis, 222-24 kvalifikuotos iššaginimo sudėtys, pavyzdžiui kai nukentėjusysis yra pažeidžiamas dėl savo amžiaus, ligos, negalios ar nėštumo, taip pat kai asmuo yra priklausomas ar pažeidžiamas dėl ekonominės ar socialinės padėties, kai nusikalstama veika atliekama bendrininkaujant ir t.t. 222-25 ir 222-26 įtvirtinamos itin kvalifikuotos sudėtys, kai iššaginimas baigiasi aukos mirtimi arba auka yra kankinama prieš iššaginimą ir po jo. 2 dalyje įtvirtinami kiti seksualiniai išpuoliai, pavyzdžiui 222-27 – 222-32 straipsniuose įtvirtinami kiti seksualiniai išpuoliai, kurie neapima iššaginimo sudėties tai yra prievartavimas, seksualinis priekabiavimas ir kt. Taip pat 7 skyriuje (227-1a – 227-33) įtvirtinamos nusikalstamos veikos prieš nepilnamečius asmenis ir šeimą, šiame skyriuje įtvirtinamos veikos susijusios su vaikų nepriežiūra, prostitucija, ir neprievartinis lytinis santykiavimas su asmeniu sulaukusiu 15 metų. Autorės nuomone, teisinis reguliavimas įtvirtinant nusikalstamas veikas prieš nepilnamečius asmenis atskirame skyriuje yra tinkamas, ir tokiu pavyzdžiu turėtų pasekti ir kitos valstybės, tarp jų ir Lietuva. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje įtvirtinamos veikos susijusios su vaikų pornografija, jų turėjimu, gabenimu ir kitokiu disponavimu, už atlygį nepilnamečiui norint jį seksualiai žaloti, seksualinė prievarta be smurto, kuri neapima prieš tai išvardintų nusikalstamų veikų ir kt. Įdomu tai, Prancūzijos baudžiamajame kodekse dispozicijose pirmiausiai numatytos sankcijos už nusikalstamas veikas, tai yra laisvės atėmimo bausmės ir piniginės

[105] ,,Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR", *supra note,* 4.
[106] Prof. Dr. Oleg Fedosiuk paskaitų medžiaga.

baudos, kurios siekia net iki 4500000 eurų. Taip pat, būtina paminėti, kad Prancūzijos kodekse yra įtvirtinta nukentėjusiojo nepilnamečio amžiaus riba 15 metų.[107]

Vokietijos baudžiamajame kodekse šie nusikaltimai įtvirtinti 13 skyriuje Nusikaltimai prieš seksualinį neliečiamumą (174 – 184 j straipsniai). Šiame kodekso skyriuje įtvirtinamos visos veikos susijusios su vaikų seksualiniu išnaudojimu. Toks teisinis reguliavimas yra tinkamas ir tikslesnis, kadangi šie straipsniai pažeidžia tą pačią įstatymo saugomą vertybę. Šiame kodekse numatyta nukentėjusiojo nepilnamečio amžiaus riba 14 metų ir 16 metų riba. Taip pat šiame kodekse kvalifikuotos nusikaltimų sudėtys įtvirtinamos skirtinguose straipsniuose, pavyzdžiui 174 straipsnyje įtvirtinta prievarta prieš vaikus, o 176a straipsnyje yra įtvirtinta sunkesnė seksualinė prievarta prieš vaikus, kurioje įtvirtintos kvalifikuotos sudėtys. Svarbu paminėti, kad šio kodekso skyriuje įtvirtintos veikos susijusios su pornografinio turinio sklaida (184 -184e straipsniai), neteisėta prostitucija (184f straipsnis), seksualiniu priekabiavimu (184i straipsnis) ir kitos su seksualiniu išnaudojimu susijusios veikos. Sankcijos įtvirtintos už šias nusikalstamas veikas dviejų rūšių: laisvės atėmimas arba bauda. Atsižvelgiant į tai, mažiausia bausmė numatyta už šias nusikalstamas veikas yra keletas mėnesių laisvės atėmimo, pavyzdžiui 3 mėnesiai, o sunkiausia numatyta bausmė yra laisvės atėmimas iki gyvos galvos.[108]

Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas atsakomybę už seksualinį išnaudojimą įtvirtina 18 skyriuje Nusikaltimai prieš asmens seksualinį neliečiamumą ir seksualinę laisvę. Šiame skyriuje įtvirtinamos visos pagrindinės nusikalstamos veikos, pavyzdžiui 131 straipsnyje iššaginimas, kurio 2,3,4 dalyse numatytos kvalifikuotos sudėtys, viena jų išskiriamas iššaginimas prieš nepilnametę mergaitę arba nukentėjusioji yra nesulaukusi 14 metų amžiaus. 132 straipsnyje įtvirtinti smurtiniai seksualinio pobūdžio veiksmai, 133 privertimas seksualiniams santykiams, 134 straipsnyje lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su asmeniu nesulaukusiu 16 metų amžiaus, 135 straipsnyje įtvirtinti tvirkinamieji veiksmai. Už šiuos nusikaltimus numatytos ne tik laisvės atėmimo bausmės, bet ir atėmimas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla, kuri siejama su vaikais. Tačiau nusikalstamos veikos susijusios su pornografinio turinio gaminimu, laikymu ir kitomis susijusiomis veikomis įtvirtintos 25 skyriuje Nusikaltimai žmonių sveikatai ir visuomenės moralei, prie šio skyriaus priskiriami nusikaltimai su narkotinių ir kitų psichotropinių medžiagų platinimu, turėjimu ir kitos veiklos, tačiau 241 straipsnyje kriminalizuotas prostitucijos organizavimas. 2012 m.

[107] „Prancūzijos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2021-10-16.
[108] „Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. spalio 11 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

vasario 29 d. Federalinis įstatymas Nr. 14-FZ pakeitė šio straipsnio 3 dalį, ir įtvirtino atsakomybę už 241 straipsnyje numatytas veikas, padarytas dalyvaujant prostitucijoje jaunesniems nei 14 metų asmenims. Taip pat 242-242.2 įtvirtinta nusikalstama veika neteisėtas pornografinės medžiagos ar objektų kūrimas ir platinimas, bei kitos susijusios veikos. Tačiau atsižvelgiant į šių nusikalstamų veikų sunkumą straipsnių dispozicijose numatytos bausmės skiriasi ir gali būti taikomas platus jų spektras, nuo piniginės baudos, viešųjų darbų iki galimybės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo ir laisvės atėmimo bausmių, dėl kai kurių nusikalstamų veikų net laisvės atėmimu iki gyvos galvos.[109]

Taip pat, autorės nuomone svarbu aptarti ir kaimyninių Lietuvos šalių baudžiamuosius kodeksus, kuriuose įtvirtinta atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą. Lenkijos baudžiamasis kodeksas 25 skyriuje įtvirtina nusikaltimus prieš seksualinę laisvę ir padorumą. Standartiškai kaip ir kituose minėtuose baudžiamuosiuose kodeksuose pirmiausiai įtvirtinamos iššaginimo ir privertimo lytiškai santykiauti normos, taip pat įtvirtinama nukentėjusio nepilnamečio asmens amžiaus riba 15 metų (197-200 straipsniai). Taip pat Lenkijos baudžiamajame kodekse įtvirtinta nusikalstama veika lytinis santykiavimas tarp artimų giminaičių, kitaip sakant, kraujomaiša, kuri yra įtvirtinta 201 straipsnyje. Be to, kaip ir Vokietijos baudžiamajame kodekse, tame pačiame skyriuje yra įtvirtintos veikos susijusios su pornografinio turinio gaminimu ir disponavimu, versti užsiimti prostitucija ir gauti už tai atlyginimą bei prekyba žmonėmis (202-204 straipsnis). Inter alia, šio 205 straipsnyje yra numatyta nusikalstama veika už baudžiamąjį persekiojimą. Šiame kodekse įtvirtintos sankcijos už įvardintas nusikalstamas veikas yra nuo baudos iki laisvės atėmimo iki 12 metų.[110]

Latvijos Respublikos baudžiamojo kodekso 16 skyriuje įtvirtintos nusikalstamos veikos prieš moralę ir seksualinį neliečiamumą: 159 straipsnyje įtvirtintas iššaginimas, 160 straipsnyje seksualinis prievartavimas, 161 straipsnyje numatyta atsakomybė už seksualinio pobūdžio veiksmus su asmeniu, kuriam nėra 16 metų ir 162 straipsnis, kuriame įtvirtinami tvirkinamieji veiksmai. Be kita ko, šiame skyriuje įtvirtinamos veiklos susijusios su prostituciją ribojančių nuostatų pažeidimus 163 straipsnyje, taip pat 164 straipsnyje įtvirtintas asmens įtraukimas į prostituciją, 165 straipsnyje įtvirtinta sutenerystė. Taip pat svarbu paminėti, kad Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintas asmens siuntimas seksualiniam išnaudojimui 165^1 straipsnyje. Šiame straipsnyje įtvirtinama nusikalstama veika, kai kaltininkas įsipareigoja siųsti nukentėjusį, jo sutikimu seksualiniam

[109] „Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. spalio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdfl.
[110] „Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, 2021 m. spalio 15 d., https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Poland/show.

išnaudojimui, tai yra už bet kokį veiksmą, kuris palengvina teisėtą ar neteisėtą asmens judėjimą, tranzitą ar apsigyvenimą tokiu tikslu vienos ar kelių šalių teritorijoje. 166 straipsnyje įtvirtinamas pornografinio pobūdžio medžiagos vežimo, gaminimo ir platinimo taisyklių pažeidimas.[111]

Taigi, atsižvelgiant į keleto valstybių baudžiamųjų kodeksų straipsnius, kurie įtvirtina atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą, galima daryti išvadą, kad normos iš esmės nesiskiria. Pagrindinės normos kaip iššaginimas, seksualinis prievartavimas, privertimas lytiškai santykiauti ar tvirkinamieji veiksmai, siauresne ar platesne prasme yra įtvirtintos visų valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose. Tačiau kai kurios valstybės įtvirtina ir papildomas nusikalstamas veikas tokias kaip kraujomaiša, ekshibicionizmas arba tam tikrus kvalifikuojančius požymius, kaip pavyzdžiui iššaginimas yra atliekamas nukentėjusiesiems vaikams, globotiniams ar kaliniams. Inter alia, autorės nuomone, yra tinkamas teisinis reguliavimas, kuomet viename skyriuje yra įtvirtinamos nusikalstamos veikos susijusios su asmenų įtraukimu į prostituciją, savivadavimu, pornografinio turinio medžiagos gaminimą, platinimą ir disponavimu, pavyzdžiui Latvijos Respublikos, Lenkijos Respublikos ir Vokietijos baudžiamuosiuose kodeksuose. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos baudžiamuosiuose kodeksuose šios nusikalstamos veikos yra reglamentuojamos skirtinguose baudžiamųjų kodeksų skyriuose. Autorės nuomone teisingas ir Prancūzijos baudžiamojo kodekso teisinis reguliavimas įtvirtinant nusikalstamas veikas prieš nepilnamečius asmenis atskirame skyriuje yra tinkamas, ir tokiu pavyzdžiu turėtų pasekti ir kitos valstybės, tarp jų ir Lietuva. Kadangi vaikai yra ypač pažeidžiamų asmenų grupė, kuri turi būti saugoma kiekvienos valstybės, nes vaikai yra visų valstybių ateitis.

Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad dabartinis vaikų seksualinio išnaudojimo reglamentavimas atitinka tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus. Naujuoju baudžiamuoju kodeksu išplečiamas subjektų ratas už tam tikras seksualinio išnaudojimo formas. Numatant, kad subjektais gali būti pripažįstami tiek vyrai tiek moterys. Inter alia, įtraukiamas ir naujas subjektas – juridinis asmuo, kuris gali būti atsakingas už nusikalstamas veikas įtvirtintas BK XXI skyriuje. Svarbiausias pakeitimas autorės nuomone, yra susijęs su savanorišku lytinių santykių inkriminavimu, kadangi atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės aktus, turi būti numatyta baudžiamoji atsakomybė net ir už savanoriškus lytinius santykius, taip apsaugant vaikus nuo pernelyg ankstyvo seksualinio gyvenimo. Darytina išvada, kad vaikų seksualinio išnaudojimo srityje baudžiamoji atsakomybė griežtėja ir taikoma represyvi baudžiamoji politika. Be kita ko, būtina pabrėžti, kad

[111] „Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. spalio 15 d., https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19/Latvia/show.

palyginus Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą vaikų seksualinio išnaudojimo srityse, ir kitų šalių baudžiamuosius įstatymus siauresne ar platesne prasme panašus. Žinoma, kitų šalių baudžiamuosiuose kodeksuose vyrauja lengvesnės laisvės atėmimo bausmės, tačiau proporcingai didelės finansinės baudos. Autorės nuomone, Lietuva turėtų pasekti kitų šalių pavyzdžiu, praplečiant bausmių taikymo sistemą BK XXI skyriaus atžvilgiu.

2. NUSIKALSTAMOS VEIKOS ĮTVIRTINTOS LR BK 151[1] STRAIPSNYJE SUDĖTIES POŽYMIŲ ANALIZĖ

Pagal tarptautinius ir Europos Sąjungos teisės aktus turi būti įtvirtintos visos galimos vaikų seksualinio išnaudojimo formos, todėl Lietuva norėdama įgyvendinti prisiimtus įsipareigojimus 2006 m. birželio 22 d. BK pasipildė nauja nusikalstamos veikos sudėtimi, įtvirtindama BK 151[1] straipsnyje lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. Šia nuostata įstatymų leidėjas norėjo apsaugoti vaikus nuo ankstyvų seksualinių veiksmų, kurie gali pakenkti vaiko normaliam vystymuisi. Tačiau iki dabar galiojančio straipsnio ne vieną ir ne du kartus buvo vykdomi šio straipsnio pakeitimai, kurie yra susiję su straipsnio dalių papildymais ir pakeitimais. Norėdama atskleisti šio straipsnio taikymo problematiką, darbo autorė šioje darbo dalyje remiantis teisės doktrina ir teismų praktika analizuoja nusikalstamos veikos objektyviuosius ir subjektyviuosius, kvalifikuojančius ir baudžiamąją atsakomybę šalinančius nusikalstamos veikos požymius.

2.1. Seksualinis neliečiamumas kaip įstatymo saugoma vertybė

Seksualinis neliečiamumas yra tarptautiniu mastu saugoma vertybė. Šią vertybę saugo daugelis prieš tai aptartų tarptautinių ir Europos Sąjungos aktų. Tačiau vienintelis teisės aktas įtvirtinantis atsakomybę už nusikaltimus prieš seksualinę neliečiamybę yra baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje įtvirtinti nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. Seksualinio apsisprendimo laisvė plačiausia prasme tai kiekvieno asmens laisvė pasirinkti ne tik seksualinį partnerį, bet ir seksualinio bendravimo su juo būdus, laiką ir vietą. Atsižvelgiant į tai, kad pagal BK baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik dėl privertimo lytiškai santykiauti, savanoriški seksualiniai veiksmai iki tam tikro amžiaus nėra BK objektas, todėl nesulaukęs 16 metų amžiaus asmuo laikomas nesubrendęs lytiniams santykiams, vadinasi negali užsiimti seksualiniais veiksmais. Daroma prielaida, kad vaikai dėl savo amžiaus negali suprasti lytinių santykių esmės. Todėl pagal Lietuvos baudžiamąją teisę laikomi seksualiai neliečiami.

Seksualinis neliečiamumas pirmiausiai tai vaiko apsauga nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi.[112] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, atkreipiamas dėmesys į šios veikos pavojingumą, neigiamus padarinius, kuriuos

[112] Adolfas Juodraitis, ir Renata Pocevičienė, „Paauglių požiūris į ankstyvus lytinius santykius“. Jaunųjų mokslininkų darbai, Nr. 2 (18), (2008): 119.

gali sukelti seksualiniai veiksmai prieš vaikus ir apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo: „[...] akcentuojama, kad seksualiniai veiksmai prieš mažamečius turi labai neigiamą poveikį jų psichikai ir vystymuisi, todėl ir jų vertinimo kriterijai yra griežtesni nei analogiškų veiksmų prieš vyresnio amžiaus asmenis, taip siekiama užtikrinti griežtesnę vaikų seksualinio neliečiamumo apsaugą“[113]. Pagal dabartinį BK reglamentavimą, seksualinio neliečiamumo amžius yra 16 metų. O lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su jaunesniu nei 14 metų asmeniu užtraukia baudžiamąją atsakomybę net ir asmeniui sutikus atlikti šiuos veiksmus. Nusikaltimai prieš seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, įtvirtinami kaip neteisėti seksualūs veiksmai, kurie gali padaryti ne tik fizinę, bet ir moralinę žalą asmeniui, be kita ko pažeidžia visuomenėje susiformavusią lytinių santykių sanklodą. Šiais nusikaltimais pažeidžiamos Konstitucijoje įtvirtintos prigimtinės žmogaus teisės: teisė į laisvę, neliečiamumą, garbę ir orumą.[114]

Seksualinių veiksmų atlikimas tai ne tik fiziniai, psichologiniai, somatiniai ir socialiniai procesai, tačiau jais siekiama ir patenkinti lytinės aistros ir giminės pratęsimo instinktą. Pačiam seksualiniam elgesiui ir visuomenėje nusistovėjusioms moralės normoms apie seksualinių veiksmų atlikimą didelę įtaką turi ne tik socialinė, bet ir kultūrinė aplinka, kuri koreguoja visuomenės požiūrį į asmenų tarpusavio santykius, konkrečiai apie lytinius santykius.[115]

Atsižvelgiant į pačią įstatymų raidą, pavyzdžiui anksčiau buvo reglamentuojama, kad iššaginimą gali atlikti tik vyras, o nukentėjusiąja būti tik moteris. Inter alia, anksčiau buvo draudžiami lytiniai santykiai tarp vyrų. Tačiau dabar, liberalėjant visuomenei, keičiasi ir požiūris į lytinius santykius. Pagal dabartinės visuomenės moralės normas, toleruotinais tapo visi suaugusiųjų žmonių seksualiniai veiksmai, jeigu tie asmenys supranta tokių veiksmų pobūdį, esmę, padarinius, ir jeigu jie atliekami asmenų bendru sutarimu. Visuomenėje nėra toleruotini santykiai, kai yra išreikštas vienas iš šalių nesutikimas, kai seksualiniai veiksmai atliekami su nepilnamečiais asmenimis, kurie dėl savo amžiaus negali suprasti nei šių veiksmų esmės nei pobūdžio ir tuo labiau padarinių, taip pat esant priešiškam elgesiui prieš asmenį, tai yra verčiant atlikti seksualinius veiksmus, grasinant, smurtaujant, pasinaudojant bejėgiškumu ar priklausomumu.[116] Atsižvelgiant į tai, BK tikslas ir yra apsaugoti visuomenę, atskirus asmenis ir ypač nepilnamečius asmenis nuo pavojingų veikų, kurios yra nukreiptos prieš asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir seksualinį neliečiamumą.

[113] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016.
[114] Juozas Nocius, Nusikaltimai žmogui, (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998), 88.
[115] Armanas Abramavičius, *supra note,* 86: 217-219.
[116] *Ibid*.

2.2. Nusikalstamos veikos įtvirtintos LR BK 151[1] straipsnyje objektyviųjų požymių analizė

Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą yra viena naujausių BK skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ sudėčių, kuri kriminalizuoja lytinį aktą arba lytinės aistros tenkinimą su nepilnamečiu asmeniu jam sutinkant, už atlygį ar pažadą suteikti atlygį, jeigu nėra iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Įstatymo projekte yra nurodoma, kad šiuo baudžiamojo kodekso straipsniu buvo siekiama užtikrinti harmoningą vaiko vystymąsi ir apsaugoti lytiškai nesubrendusių asmenų seksualinį neliečiamumą. Galima teigti, kad šiuo straipsniu buvo įtvirtintas ne tik savanoriškų lytinių santykių ir lytinės aistros tenkinimas, bet ir sutikimo amžius.[117] Analizuojant straipsnio dispoziciją, šiuo straipsniu įtvirtinama, kad asmuo sulaukęs 16 metų, gali duoti sutikimą seksualiniams santykiams, nepriklausomai nuo to, kad nėra sulaukęs pilnametystės amžiaus, kuris Lietuvoje yra 18 metų. Europoje mažiausias minimalus sutikimo amžius yra 14 metų, pavyzdžiui Bulgarijos baudžiamojo kodekso 19 straipsnis[118], Estijos baudžiamojo kodekso 149 straipsnyje[119] ir Vokietijos baudžiamojo kodekso 176 straipsnyje[120]. Aukščiausias sutikimo amžius yra nustatytas Maltoje, 18 metų.[121] Atsižvelgiant į tai, užsienio valstybėse dažniausiai sutikimo amžius yra nustatytas nuo 14 iki 16 metų.

Analizuojant tiek teisės teoriją, tiek teismų praktiką, galima teigti, kad asmenys nesulaukę 14 metų amžiaus negali suvokti seksualinių veiksmų reikšmės ir jų padarinių, kadangi nėra subrendę nei fiziškai nei psichologiškai. Baudžiamojo įstatymo tikslas įtvirtinant šį straipsnį apsaugoti vaikus nuo pernelyg ankstyvų lytinių santykių ir lytinės aistros tenkinimo, nepaisant to, kad yra duotas savanoriškas leidimas lytiškai santykiauti. Inter alia, atsižvelgiant į tai, vaikai savanorišką sutikimą gali duoti dėl to, kad kaltinamieji gali turėti įstatyme numatytų įgaliojimų arba dėl pažadėto atlyginimo. Autorės nuomone svarbu analizuoti nusikalstamas veikas ir jų baudžiamąją atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą vien dėl to, kad šie nusikaltimai yra labai latentiški, atsižvelgiant į

---

[117] „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151[1], 153, 162, 307, 308, 309 pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 100[1], 100[2], 152[1] ir 252[1] straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto“, *supra note,* 102.

[118] „Bulgarijos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d. https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf.

[119] „Estijos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide.

[120] „Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note,* 105.

[121] „Maltos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., https://www.legislationline.org/download/id/9619/file/Malta_CC.pdf.

nukentėjusiųjų jauną amžių ir pažeidžiamumą, dėl ko vaikai dažnai bijo, nenori ir negali pranešti apie seksualines nusikalstamas veikas prieš juos, jaučia gėdą.

2.2.1. Nusikalstamos veikos subjektas

Kaltinamuoju už nusikalstamos veikos padarymą gali būti pripažįstamas pakaltinamas ir įstatyme numatyto amžiaus sulaukęs asmuo.[122] Nusikalstamos veikos subjekto amžius, tai tam tikra baudžiamajame įstatyme numatyta amžiaus riba, nuo kurios asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Įstatyme būtina nustatyti minimalią amžiaus ribą, kadangi preziumuojama, kad tokio amžiaus sulaukęs asmuo gali suprasti savo veiksmų pobūdį ir jų esmę.

Pagal baudžiamąjį įstatymą kaltinamojo amžius yra vienas iš pagrindinių objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių, todėl jeigu asmuo darydamas nusikalstamą veiką nebuvo sulaukęs reikiamo amžiaus baudžiamojon atsakomybėn jis netraukiamas nesant nusikalstamos veikos sudėties. BK 13 straipsnyje 1 dalyje yra nurodyta, kad pagal baudžiamuosius įstatymus atsako fizinis asmuo, kuris yra sulaukęs 16 metų. Tačiau šio straipsnio 2 dalyje yra įvardintos išimtys, kai atsakyti pagal baudžiamąjį įstatymą gali asmuo sulaukęs 14 metų. Prie tokių nusikalstamų veikų priskiriami ir nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, todėl pagal BK 13 straipsnio 2 dalį atsako fizinis asmuo sulaukęs 14 metų amžiaus už iššaginimą (BK 149 str.) ir seksualinį prievartavimą (BK 150 str.). Inkriminuojant BK 151^1 straipsnio 1 dalį, atsižvelgiama į straipsnio dispoziciją, kurioje nurodoma, kad pagal šį straipsnį atsako pilnametis asmuo. Todėl BK 151^1 straipsnio 1 dalies subjektu gali būti pripažįstamas pakaltinamas, bet kokios lyties fizinis, pilnametis asmuo, kuris yra sulaukęs 18 metų amžiaus.[123] Atsižvelgiant į kitas minėto straipsnio dalis atsakyti gali asmuo sulaukęs 16 metų amžiaus.

Taip pat svarbu atsižvelgti ir į kitą būtinąjį subjekto reikalavimą – pakaltinamumą. Remiantis prof. dr. V. Piesliaku, pakaltinamumas yra teisinė sąvoka, apibūdinanti baudžiamajame įstatyme numatytą veiką padariusio asmens psichinę būseną ir turinti esminės reikšmės jo atsakomybei.[124] Atsižvelgiant į tai, pakaltinamumas įvardijamas kaip asmens psichinės būklės ryšys su nusikalstama veika. Vadinasi, pakaltinamas asmuo turi suvokti daromų veiksmų pobūdį ir sugebėti juos valdyti. „Nepakaltinami asmenys, padarę nusikalstamas veikas, negali būti traukiami baudžiamojon

[122] Vytautas Piesliakas, Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai, (Vilnius: Justitia, 2006), 300.
[123] Gruodytė, Edita, Fedosiukas, Olegas, Milinis, Albertas ir kt, Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga, (Vilnius: Justitia, 2013), 144.
[124] Vytautas Piesliakas, Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį, (Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996), 119.

atsakomybėn ir baudžiami, nes nesuvokdami savo veiksmų arba negalėdami jų valdyti, jie veikė be kaltės.“[125]

1961 m. galiojusiame BK buvo įtvirtinta, kad pavyzdžiui iššaginimo subjektu gali būti pripažįstamas tik vyras sulaukęs 14 metų amžiaus. Tačiau moteris, pagal šį baudžiamąjį straipsnį negalėjo būti pripažįstama vykdytoja. Ji galėjo atlikti tik padėjėjos, kurstytojos ar organizatorės ar bendrininkės vaidmenį.[126] Pagal dabar galiojantį baudžiamąjį įstatymą baudžiamųjų nužengimų ir nusikaltimų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektu gali būti pripažįstami abiejų lyčių atstovai – tiek vyrai tiek moterys.

Taip pat svarbu paminėti, kad nuo 2006 m. liepos 14 d. subjektu gali būti pripažįstamas ir juridinis asmuo už nusikalstamas veikas numatytas BK 149 straipsnio 3 dalyje ir 4 dalyje, 150 straipsnio 3 dalyje ir 4 dalyje, 151 straipsnio 2 dalyje, 151^1 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalyje.[127] Juridiniam asmeniui gali kilti baudžiamoji atsakomybė tik tuo atveju, jeigu tenkinamos BK 20 straipsnyje įtvirtintos sąlygos. BK 20 straipsnio 2 dalyje, yra nurodyta, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, kai jis pagal juridinio asmens paskirtas eiti vadovaujamas pareigas turėjo teisę arba atstovauti juridiniam asmeniui, arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Minėto straipsnio 3 dalyje įtvirtinama, kad juridinis asmuo atsako ir už fizinio asmens, nepriklausomai kokias pareigas juridiniam asmenyje jis užima, veiksmus, jeigu jis veikė pagal savo kompetenciją juridinio asmens naudai ir interesais, asmens nurodymu, leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės.[128] Tam kad būtų galima patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn, turi būti visuma sąlygų įtvirtintų BK 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse.

Inter alia, galima teigti, kad įtvirtinant juridinių asmenų atsakomybę už BK 151^1 straipsnyje numatytą nusikalstamą veiką, buvo įgyvendinta prieš tai šiame darbe analizuota Direktyva, kadangi šios Direktyvos preambulėje yra nurodyta, kad valstybės narės savo nacionalinėje teisėje turi nustatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias sankcijas už juridinių asmenų veiksmus.[129] Tačiau Lietuvoje su juridinio asmens atsakomybės įtvirtinimu BK 151^1 straipsnyje sutiko ne visos valstybinės

[125] Alfonsas Klimka. *Nusikaltimo sudėtis (objektas, objektyvinė pusė ir subjektas),* (Vilnius, 1971), 36.
[126] Abramavičius A., *supra note:* 89, 224.
[127] „Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 “Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307,308,309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151^1 straipsniu“, Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961.
[128] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, *supra note*, 7.
[129] „Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR”, *supra note,* 4.

institucijos. Nors juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimas reikalaujamas pagal Europos Sąjungos teisės aktus, Aukščiausiais teismas nepritarė šio požymio įtvirtinimui BK, pateikdamas pagrįstus išaiškinimus, kad sunku įsivaizduoti situacijas, kada juridinis asmuo galėtų prisidėti prie šio nusikaltimo padarymo atitinkamai su BK 20 straipsnyje numatytomis juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygomis. Generalinė prokuratūra ir Teisės institutas iš esmės pritarė šio požymio įtvirtinimui. Tačiau taip pat nurodė, kad galėti kilti šių normų įgyvendinimo ir taikymo problemų.[130] Teisės teoretikų nuomone, baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui už seksualinius nusikaltimus yra priimta spontaniškai ir iš esmės formaliai perkėlus tarptautinių aktų nuostatas, su šia nuomone sutinka ir darbo autorė.[131] Atsižvelgiant į tai, kad teismų praktikos, kuomet kaltinamuoju už nusikalstamą veiką įvirtintą BK 151^1 straipsnyje būtų pripažįstamas juridinis asmuo nepavyko rasti. Galima įsivaizduoti hipotetinę situaciją, kada juridiniam asmeniui galėtų kilti baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį. Pavyzdžiui, įmonė užsiima neteisėta veikla, pavyzdžiui pornografijos gamyba. Gaminant šią produkciją jaunesnis nei 16 metų asmuo santykiauja su kitu asmeniu, kuris gali būti pripažįstamas specialiuoju subjektu, ir gauna už tai piniginį atlygį. Šiuo atveju, galėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui ne tik už pornografijos platinimą pagal BK 309 straipsnį, bet ir už nusikalstamą veiką įtvirtintą BK 151^1 straipsnyje. Nors nauda gaunama netiesiogiai, tačiau vis tiek gaunama (gaminama pornografinė produkcija, kurios platinimu užsiima juridinis asmuo). Galima sakyti, kad ,,juridinio asmens nauda arba interesai yra pagrindinis kriterijus, atribojantis fizinio asmens, užimančio vienokias ar kitokias pareigas juridiniame asmenyje, veiką tuomet, kai jis veikia kaip privatus asmuo, veikia sau bei dėl savęs ir kai jo veikla yra veikimas juridinio asmens vardu, juridinio asmens naudai prisidedant prie juridinio asmens vykdomo nusikalstamo verslo ar jį plėtojant, kuriant.“[132] Autorė sutinka, kad bet kokiomis priemonėmis turi būti užtikrinta vaikų apsauga, nuo seksualinio išnaudojimo ir numatyta baudžiamoji atsakomybė ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.

Be to reikėtų pabrėžti, kad 151^1 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą, kuriame yra įtvirtintas specialusis subjektas. Specialusis subjektas apibrėžiamas kaip tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas ar asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu. Ši įstatymo sudėtis yra kvalifikuota, todėl bus aptariama kitoje darbo dalyje.

---

[130] ,,Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada”. 2006. Nr. XP-1199 (2). Žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.275141?jfwid=wny8rnavj.

[131] Edita Gruodytė, ir Simona Žižienė, ,,Juridinis asmuo - nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas”, *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 2, (2009): 195.

[132] *Ibid*.

Autorės nuomone, svarbu aptarti ne tik baudžiamajame įstatyme įtvirtintus subjekto požymius, bet ir kaltinamųjų charakteristikas atsižvelgiant į teisės teoretikų darbus ir aktualią statistiką. Visuomenėje vyrauja požiūris, kad dažniausiai vaikų seksualinio išnaudojimo subjektu tampa vyrai. Tokį požiūrį patvirtina ir 2018 metais Interpolo ir ECPAT International organizacijų atliktas tyrimas, kurio duomenimis vaikų seksualiniais išnaudotojais 92,7 procento yra vyrai.[133] Tačiau būtina pažymėti, kad vaikus seksualiai išnaudoti gali ir moterys. Pagal statistinius duomenis vaikai moterų seksualinio išnaudojimo aukomis tampa palyginus retai (nustatyta 5,5 procento).[134] Remiantis minėto tyrimo duomenis, svarbu pabrėžti, kad moterys tokių veikų kontekste dažniausiai yra ne vykdytojos, o veikia bendrininkaujant su vyru ir dažnai atlieka tik padėjėjos funkcijas. Taip pat, dažniausiai vaikų išnaudotojai tampa artimi žmonės, dažnai net šeimos nariai, pavyzdžiui broliai, tėvai, patėviai, dėdės ar tetos, ar kitas asmuo, kuriuo pasitiki vaikas pavyzdžiui, auklė, šeimos draugai, kaimynai. Nepažįstamų žmonių atlikti nusikaltimai sudaro tik 5-30 procentų visų seksualinio pobūdžio nusikaltimų.[135] Remiantis aptartų tyrimų duomenimis, vaikai seksualinio išnaudojimo aukomis dažniausiai tampa jiems pažįstamų asmenų.

Taip pat reikėtų atsižvelgti ir į 2011-2019 m. laikotarpio retrospektyvią Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos teismo psichiatrijos ekspertizės aktų analizę. Nors šiame straipsnyje nurodoma, kad seksualinių nusikaltėlių įvairovė yra labai didelė, todėl negalima sukurti visiems tinkamo bendro profilio, tačiau atliktas tyrimas gali padėti identifikuojant šias nusikalstamas veikas atlikusius asmenis ir žinant rizikos veiksnius, užkirsti kelią nusikalstamumo plitimui. Pagal pateiktus duomenis, seksualinių nusikaltimų subjektais dažniausiai tampa jauni vyrai (97,3 procento), dažniausiai neturintys aukštojo ar net vidurinio išsilavinimo, nedirbantys, neturintys šeimos. Be kita ko, seksualinius nusikaltimus dažniausiai vykdo vienas asmuo, nepasitelkdamas bendrininkų, tačiau planuodamas savo veiksmus. Lyginant šį tyrimą su užsienio pateikiamais duomenimis, kyla prieštaravimų. Užsienio literatūroje dažnai minima, kad kaltinamieji patys vaikystėje yra patyrę seksualinį išnaudojimą šeimose. Tačiau tyrimas šį teiginį paneigia. Atsižvelgiant į tai, nustatyta, kad kaltinamieji retai buvo patyrę tiek fizinį (7 procentai) tiek seksualinį smurtą (3,2 procento). Aukas kaltinamieji dažniausiai pasirenka prepubertetinio (7-11 metų) amžiaus mergaites, iš artimos ar bent jau pažįstamos aplinkos. Atsižvelgiant į tyrimo duomenis buvo nustatyta, kad trečdalis kaltinamųjų nusikalstamos veikos padarymo metu buvo apsvaigę nuo alkoholio, psichotropinių ar narkotinių

[133] EPCAT International and INTERPOL, Towards a Global Indicator on Unidentified Victims in Child Sexual Exploitation Material, (Interpol, 2018), 6.
[134] *Ibid.*
[135] Neringa Grigutytė, *supra note*, 21: 45.

medžiagų. Ankščiau buvę teisti dėl kitų nusikalstamų veikų. Įdomiausia yra statistika, susijusi su psichikos sutrikimais. Tyrimo duomenimis net 83,3 procentams nepilnamečių nukentėjusiųjų buvo nustatyti įvairūs psichikos sutrikimai. Atsižvelgiant į kaltinamuosius suaugusius dažniausiai tai būna 18-64 metų asmenys (85,4 procentai), senyvo amžiaus šiek tiek rečiau (78,6 procento), kurie yra įvykdę seksualinius nusikaltimus prieš nepilnamečius. Tačiau pateiktuose duomenyse nustatyta, kad šie psichikos sutrikimai nebuvo sunkūs, kurie trukdytų suprasti savo veiksmus ir gebėti juos valdyti. Būtina pažymėti, kad atlikus psichiatrijos ekspertizes tik apie 15 procentų kaltinamųjų buvo nustatytas nepakaltinamumas ir apie 8 procentai ribotas pakaltinamumas.[136]

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad subjektais BK 151[1] straipsnio 1 dalies prasme gali būti pripažįstami pakaltinami asmenys sulaukę 18 metų amžiaus, pagal kitas minėto straipsnio dalis, gali atsakyti asmuo sulaukęs 16 metų amžiaus. Subjektu už šiame straipsnyje numatytas nusikalstamas veikas gali būti pripažįstamas ir juridinis asmuo. Atlikus teisės doktrinos ir sveikatos mokslų straipsnių analizę, darytina išvada, kad dažniausiai kaltinamaisiais seksualinio vaikų išnaudojimo atvejais yra jauni pakaltinami vyrai, kurie neturi sunkių psichikos sutrikimų. Taip pat nurodyta, kad dažniausiai jie yra žemo išsilavinimo lygio, nedirbantys ir neturintys šeimos. Aukas dažniausiai pasirinkdami jauno amžiaus merginas iš pažįstamos aplinkos.

2.2.2. Pavojinga veika

BK 151[1] straipsnyje apibrėžiama nusikalstama veika, kuri apibūdinama kaip lytinis santykiavimas arba kitoks lytinės aistros tenkinimas. Šios pavojingos veikos išskiriamos ir kituose straipsniuose pažeidžiančiuose asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą. Lytinis santykiavimas teismų doktrinoje ir teismų praktikoje aiškinamas praktiškai vienodai – kaip natūralus lytinis aktas, tarp vyro ir moters, įvedant vyro varpą į moters makštį, kuriuo metu vyras gali apvaisinti, o moteris pastoti.[137] Tačiau vaginalinis lytinis aktas apima tik lytinius santykius tarp vyro ir moters, todėl kitokios seksualinio santykiavimo formos neapima šios sąvokos. Pasak teisės teoretikų seksualinio pasitenkinimo būdai negali būti prilyginami lytiniam santykiavimui, nes jie negali sukelti tokių sunkių padarinių kaip lytinis aktas. Sunkiais padariniais įvardijamos įvairios fizinės ir psichinės ligos: defloracija, užkrėtimas ŽIV, venerine liga ar ilgalaikis psichiniais sutrikimais, taip pat ir

[136] Vilius Butrimas, ir Vaiva Martinkienė, „Asmenų, kaltinamų įvykdžius seksualinio pobūdžio nusikaltimus prieš nepilnamečius, charakteristikos“, *Sveikatos mokslai,* 30 tomas, Nr. 6, (2020): 124. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. https://sm-hs.eu/wp-content/uploads/2020/11/2020-SM6Internetas-124-135.pdf.

[137] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gruodžio mėn. 30 d. senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, *supra note,* 14.

nėštumas, dėl ko iššaginimas laikomas labai sunkiu nusikaltimu prieš asmenį ir griežčiausiai baudžiamas pagal BK.[138]

Kita veika yra lytinės aistros tenkinimas. Ši veika aiškinama taip kaip ji suprantama BK 150 straipsnio prasme, tai yra skirtingų lyčių asmenų arba tos pačios lyties asmenų veiksmai, kai lytinė aistra tenkinama kitais būdais nei natūraliu lytiniu aktu, tokie būdai apibrėžiami kaip oralinis, analinis ar kitoks fizinis sąlytis (pavyzdžiui lytinių organų lietimas).[139] Nors įstatyme nepateikiamas kitokio lytinio aistros tenkinimo apibrėžimas, tačiau sistemiškai analizuojant teismų praktiką ir baudžiamojo kodekso komentarą, galima teigti, kad požymis kitokio fizinio sąlyčio būdu gali būti suprantamas plečiamai. Baudžiamojo kodekso komentare numatoma, kad lytinės aistros tenkinimas nėra lytinis santykiavimas, tai gali būti veikiau lytinio akto imitavimas ir kiti veiksmai liečiant nukentėjusiojo lytinius organus ir kitas kūno dalis, kai siekiama seksualiai pasitenkinti.[140] Tačiau teismų praktikoje šis požymis dažniausiai „[...] pasireiškia dirginant ar masturbuojant vyro ar moters lytinius organus, kišant pirštus ar kitokius daiktus į kito asmens lytinius organus ar išeinamąją angą, intensyviai liečiant nukentėjusiojo lytinius organus ar priverčiant nukentėjusįjį liesti kaltininko lytinius organus, taip pat lytiniu organu liečiant kito žmogaus kūną ir pan.“[141] Inter alia, baudžiamojo kodekso komentare pateikiama, kad lytinės aistros tenkinimas kitokio sąlyčio būdu apima ir visus kitus homoseksualaus, lesbietiško, sadistinio, mazochistinio seksualinio pasitenkinimo būdus.[142] Atsižvelgiant į tai, galima sakyti, kad lytinės aistros tenkinimo būdų gali būti įvairių, ir kiekvienu atveju byloje yra sprendžiama, ar konkretus seksualinis veiksmas prieš asmenį gali būti vertinamas kaip kitoks lytinės aistros tenkinimas.

Esminis skirtumas šio straipsnio nuo BK 149 ir 150 straipsnių normų, tai kad pagal BK 151^1 straipsnį asmuo duoda sutikimą lytiškai santykiauti. Todėl 151^1 straipsnio dispozicijoje yra nurodyta – jeigu nebuvo iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Šie požymiai parodo veikos prievartinį pobūdį. Tad yra svarbus asmens iki 16 metų sutikimas lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą, o nesant tokio sutikimo seksualiniai veiksmai gali būti vertinami kaip prievartiniai, kurie atitinkamai kriminalizuoti BK 149, 150 ar 151 straipsniuose. Atsižvelgiant į tai, BK 151^1 straipsnio prasme lytiškai santykiaujant ar kitaip tenkinant lytinę aistrą negali būti

[138] Abramavičius A., *supra note*, 89: 221.
[139] *Ibid.*
[140] Abramavičius, Armanas, Aliukonienė, Rita, Baranskaitė, Agnė ir kt, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009), 185.
[141] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315/2014.
[142] Abramavičius A., *op. cit.*, 185.

naudojamas fizinis smurtas, grasinimai ar atimama galimybė priešintis. Atsižvelgiant į kitus BK straipsnius, lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 149, 150, 151 straipsnius tik tais atvejais, kai tai daroma prieš nukentėjusio asmens valią esant bent vienam iš alternatyvių požymių: panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti, kitaip atimant galimybę priešintis, pasinaudojant bejėgiška nukentėjusio asmens būkle ar pasinaudojant asmens priklausomumu. Teismų praktikoje pateikiama, kad pavyzdžiui BK 150 straipsnio kontekste, „[...] esminis seksualinio prievartavimo požymis yra tas, kad lytinė aistra tenkinama prieš nukentėjusiojo asmens valią, t. y. vienam iš asmenų nesutinkant tenkinti lytinę aistrą. Asmens nesutikimas gali būti išreikštas žodžiais, t. y. pasakant apie lytinių santykių nenorą, šaukiant pagalbos, arba kitokio pobūdžio veiksmais, pvz., verkiant, atstumiant kaltininką, stengiantis nuo jo pabėgti ir pan. Tais atvejais, kai kaltininkas nukentėjusiojo valiai palaužti naudoja fizinį smurtą, grasinimus arba pasinaudoja bejėgiška nukentėjusiojo būkle, nukentėjusysis gali išoriškai neišreikšti savo nesutikimo dėl panaudoto prieš jį smurto, sukelto skausmo ar baimės patirti fizinį smurtą, ar bejėgiškos būklės, tačiau kaltininkas turi suvokti, kad lytinės aistros tenkinimas vyksta prieš nukentėjusiojo valią. Nukentėjusiojo asmens valia yra palaužiama panaudojant fizinį smurtą, grasinant tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimant galimybę pasipriešinti.“[143] Nukentėjusysis nesutikimą lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą gali įvairiais būdais, tai gali būti pavyzdžiui rėkimas, spardymasis, verkimas ir kiti konkliudentiniai veiksmai iš kurių kaltinamasis gali suprasti, kad asmuo nesutinka atlikti lytinių veiksmų.[144] Inter alia, teismų praktikoje pabrėžiama, kad „Apie seksualinio prievartavimo požymių buvimą ar nebuvimą, esant kitokiam fiziniam sąlyčiui, galima spręsti atsižvelgiant į tokio fizinio sąlyčio panašumą į natūralų, analinį ir oralinį lytinį aktą; nukentėjusiojo savybes (pvz., tas pats fizinis sąlytis su vaiku ir suaugusiuoju gali turėti visiškai kitokį neigiamą poveikį ir kitaip vertinamas); į tai, kiek toks sąlytis objektyviai gali tenkinti žmogaus lytinę aistrą (pvz., sąlytis, kuriuo įmanoma vien tik pažeminti žmogų, neatitinka kitokio fizinio sąlyčio prasmės); į panaudotos prievartos intensyvumą (žiaurumas, įžūlumas, tyčiojimasis, brutalus žeminimas suteikia daugiau motyvacijos fizinį sąlytį vertinti kaip seksualinio prievartavimo požymį); į kitas aplinkybes (pvz., ar sąlytis buvo tik fragmentiškas, ar nuoseklus ir tikslingas, ar įvykio vieta buvo palanki lytinės aistros tenkinimui, koks buvo kaltininko ir nukentėjusiojo apsinuoginimo lygis ir pan.). Konstatuojant buvus kitokiam fiziniam sąlyčiui,

[143] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-55-478/2021.
[144] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. rugsėjo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-348-449/2021.

būdingam seksualiniam prievartavimui, be kita ko, būtina nustatyti tokio sąlyčio sąsajumą su lytinės aistros tenkinimu, taip pat įvertinti jį pagal pavojingumo kriterijų“.[145] Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad BK 151^1 straipsnis nuo kitų seksualinių nusikaltimų skiriasi tuo, kad nėra prievartos seksualiniams veiksmas atlikti, kadangi pati auka sutinka lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą su kaltininku. Tačiau tam tikrais atvejais, savanoriškas lytinis santykiavimas gali peraugti į iššaginimą. Galima įsivaizduoti hipotetinę situaciją, kuomet asmuo nesulaukęs 16 metų lytiškai santykiauja su asmeniu sulaukusiu 20 metų. Iš pradžių asmuo nesulaukęs 16 metų sutinka lytiškai santykiauti, tačiau vėliau pareiškia norintis nutraukti lytinį santykiavimą arba nesutinka atlikti tam tikrų seksualinių veiksmų. Tuo tarpu kitas asmuo nenutraukia savo veiksmų, toliau lytiškai santykiauja ir pradeda naudoti fizinį arba psichinį smurtą, grasina. Tokioje situacijoje būtų vertinama, kad nusikalstama veika įtvirtinta BK 151^1 straipsnyje peraugtų į iššaginimą ir būtų inkriminuojamas BK 149 straipsnis.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, svarbu aptarti ir prievartinio pobūdžio veiksmus, kurie yra svarbūs sprendžiant klausimą ar veiką kvalifikuoti pagal BK 149, 150 ar 151 straipsnius. Pirmiausiai fizinis smurtas yra suprantamas kaip „[...] visuomenei pavojingas bei priešingas teisei tyčinis poveikis kito asmens organizmui, kuris yra realizuojamas prieš šio asmens valią ir gali pasireikšti žmogaus audinių ar organų anatominio vientisumo arba funkcijų pažeidimais, skausmo sukėlimu, taip pat judėjimo laisvės apribojimu.“[146] Šis poveikis yra nukreiptas į asmens kūno autonominį vientisumą, kurio pasekmėmis gali būti gyvybės atėmimas, įvairaus masto sveikatos sutrikdymai, skausmo ar fizinių kančių sukėlimas, bejėgiškumo būklės sukėlimas. Remiantis teismų praktika siekiant iššaginti kaltinamasis gali mušti, užgulti, užlaužti rankas, smaugti, prispausti, priversti vartoti alkoholinius gėrimus, narkotines ir psichotropines medžiagas.[147] Svarbu suvokti, kad kaltinamasis naudodamas fizinį smurtą arba grasindamas jį panaudoti siekia nukentėjusiajam palaužti valią lytiškai santykiauti: „Smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose, kaip ir kitais atvejais, kai padarytas iššaginimas (BK 149 straipsnis) ar seksualinis prievartavimas (BK 150 straipsnis), grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą yra vienas iš asmens valios palaužimo būdų, nukreiptų esamam ar galimam nukentėjusiojo pasipriešinimui įveikti.“[148] Tačiau nagrinėjant tokio pobūdžio bylas svarbu atsižvelgti,

[145] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-697/2018.
[146] Pavelas Kujalis, „Prievarta – būtinojo reikalingumo pavojaus šaltinis“, Jurisprudencija, Nr. 60(52), (2004): 75.
[147] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, *supra note*, 14.
[148] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. senato nutarimas Nr. 47 „Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga“, Teismų praktika.

kokiam tikslui pasiekti buvo panaudotas fizinis smurtas, kadangi tai svarbu inkriminuojant veikas. Pagal teismų praktiką „Lytinis santykiavimas panaudojant fizinį smurtą yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatominis vientisumas arba jų funkcijos. Jei prieš nukentėjusįjį fizinis smurtas panaudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams (pvz., siekiant atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiauti, dėl nepasisekusių lytinių santykių ar dėl įžeidimo), arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių, fizinio smurto panaudojimas priklausomai nuo kilusių padarinių kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas (pagal BK 135, 138 ar 140 straipsnį).“[149] Taigi, kiekvienoje byloje svarbu atsižvelgti į fizinio smurto paskirtį, ar jis naudojamas tam kad būtų palaužta nukentėjusiojo valia, ar siekiant pažeminti, atkeršyti nukentėjusiajam. Nes tai turi lemiamą reikšmę kaltininko veiksmų kvalifikavimui pagal BK.

Tačiau būtina paminėti, kad teismai perkvalifikuodami nusikalstamas veikas iš BK 149 ar 150 straipsnių į BK 151^1 straipsnį turėtų atidžiau vertinti fizinio smurto panaudojimo požymį ir laisvanoriško sutikimo lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą davimą. Kadangi autorės nuomone, vienoje iš bylų kaltinamojo veiksmai prieš nukentėjusiąją turėjo būti vertinami kaip fizinio smurto panaudojimas atsižvelgiant į byloje pateiktus duomenis: „Kaltinamasis V. I., būdamas pilnametis, [...], ikiteisminio tyrimo metu nenustatytą skaičių kartų, pargriaudamas ant lovos nepilnametę B. Z., gimusią (-), ir nurengdamas visus drabužius, lūpomis ant kaklo padarydamas mėlynę, glostydamas nuogą krūtinę ir visą kūną, sakydamas, kad nori su ja mylėtis, tenkino lytinę aistrą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu. [...] Jam B. Z. patiko, jį traukė kaip moteris, patikdavo ją liesti ir jis pakišdavo ranką po jos drabužiais, kelis kartus yra palindęs pas B. lovoje po antklode, ir ją glostydavo, jam būdavo malonu. B. pradėdavo žviegti. Kartais jis pasitraukdavo pats, kartais ateidavo sugyventinė ir jį ištempdavo.“[150] Šioje byloje buvo nustatyta, kad kaltinamasis nenustatytą skaičių kartų nukentėjusiąją pargriaudavo ant lovos, padarė mėlynę ant nukentėjusios kūno – kas šiuo atveju galėtų būti vertinama kaip fizinio smurto panaudojimas, arba bent jau fizinio skausmo sukėlimas. Taip pat, nustatyta kad nukentėjusioji pradėdavo rėkti, o trečiasis asmuo ateidavo ištempti kaltinamojo iš lovos, kas tuo labiau neparodo nukentėjusiosios laisvanoriško sutikimo lytiškai santykiauti. Autorės nuomone, šioje byloje buvo atsainiai vertinami ne tik liudytojų parodymai bet ir pačios

[149] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-16-895/2016.
[150] Pakruojo rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-36-287/2012.

nukentėjusiosios konkliudentiniai veiksmai prieš pradedant lytiškai santykiauti. Todėl šioje byloje bent jau turėjo būti paskirta teismo ekspertizė, nustatyti santykių pobūdį tarp kaltinamojo ir nukentėjusiosios.

Kitas svarbus požymis yra psichinė prievarta, kuri apima įvairaus rūšių grasinimus. Doc. dr. Renata Marcinauskaitė psichinę prievartą apibrėžia kaip kėsinimąsi į asmens psichinį neliečiamumą. Apibūdindama, kad „tai yra tyčinis pavojingas bei priešingas teisei poveikis kito asmens psichikai, kuris vykdomas prieš nukentėjusiojo valią informaciniu būdu ir kuriuo yra siekiama apriboti jo valios susiformavimo arba valios įgyvendinimo laisvę. Psichinė prievarta yra siejama su neigiamais nukentėjusiojo psichinės būsenos pokyčiais (baime, psichinėmis kančiomis ir kt.)“.[151] Psichinė prievarta gali pasireikšti įvairiais veiksmais ir būdais, pavyzdžiui teismų praktikoje pateikiama, kad „Grasinimai gali būti išreikšti žodžiais, grasinamojo pobūdžio veiksmais, pavyzdžiui, į nukentėjusįjį nukreipiant daiktą, kuriuo galima sužaloti kūną, pavyzdžiui ginklą, peilį, pagalį.[152] Tačiau prof. dr. Oleg Fedosiuk nuomone, psichinė prievarta neapsiriboja tik vien tik žodžiu ar raštu, ji gali būti įgyvendinama ir įvairiais kitais bauginamojo pobūdžio atvirais ir užmaskuotais būdais, pavyzdžiui gestais, mimika, garsiu rėkimu, ginklo, peilio ar kito panašios paskirties daikto rodymu, turto naikinimu, naminio gyvūno kankinimu jo savininkui matant, nuolatiniais naktiniais skambučiais, asmens atviru sekimu ir panašiai.[153] Šis požymis gali būti inkriminuojamas tik tuo atveju, kai naudojamas nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti. Inter alia, svarbu nustatyti, kad grasinimas pasireiškia objektyviai, neapsiribojant tik nukentėjusiojo suvokimu. Vadinasi grasinimai turi būti realūs. Realiu laikomas grasinimas, kuomet nukentėjusysis turi realų pagrindą bijoti, kad grasinimai bus įvykdyti, o kaltinamasis tai suvokia. Kitas kriterijus yra tikrumas, kuris pasak prof. dr. Oleg Fedosiuk pasireiškia „[...] jog veika egzistuoja objektyviai, kad ji nėra kažkieno vaizduotės rezultatas“[154]. Atsižvelgiant į tai, kaltinamasis turi suprasti savo veiksmų pobūdį ir norą savo veiksmais įbauginti nukentėjusįjį, tai yra veikti tik tiesiogine tyčia.

Kitoks atėmimas galimybės priešintis kaip iššaginimo ar seksualinio prievartavimo požymis pasireiškia kai nukentėjusiojo pasipriešinimui įveikti naudojami būdai, kurie neapima požymių: fizinio smurto, grasinimų ir pasinaudojimo bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Atsižvelgiant į tai, kitoks atėmimas galimybės priešintis gali pasireikšti pavyzdžiui: „grasinant tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą,

[151] Renata Marcinauskaitė, „Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje”, *Jurisprudencija, Nr. 11 (113), (2008)*: 42.
[152] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, *supra note,* 14.
[153] Oleg Fedosiuk, „Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje”, *Jurisprudencija*, Nr. 21 (13), (2001): 114.
[154] Oleg Fedosiuk, *supra note,* 153.

palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje, perduoti nukentėjusįjį nusikalstamai grupuotei ir pan., todėl grėsminga situacija pasireiškia nebūtinai aktyviais smurtiniais veiksmais. Ji gali būti sudaroma ir iš kitų veiksmų visumos.“[155] Taip pat, gali būti pripažįstami veiksmai prieš nukentėjusįjį jį surišant, prigirdant migdomųjų ar kitokių valią paralyžiuojančių vaistų, narkotikų arba psichotropinių medžiagų sugirdymu be jo žinios ar apgaule, melagingu kokios nors reikšmingos informacijos pateikimu.[156] Autorės nuomone, šis požymis dažnai yra painiojamas su pasinaudojimu bejėgiška nukentėjusiojo būkle, todėl būtina šios požymius analizuoti ne tik baudžiamosios teisės mokslininkams, bet ir vienodu teismų praktikos aiškinimu šiuo klausimu.

Atsižvelgiant į autorės nagrinėjamą temą, svarbiausias nagrinėtinas požymis – pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje yra pateikiama, kad šis požymis yra aiškinamas kaip ,,lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyksta iš-oriškai nenaudojant jokių veiksmų nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, kita vertus, negaunamas nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiauti ar lytinei aistrai tenkinti dėl priežasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle“[157]. Bejėgiška būkle yra pripažįstamas asmens neįgalumas, amžius arba liga. Dėl šių priežasčių nukentėjusysis negali pasipriešinti kaltininkui, kadangi nukentėjusysis negali suvokti su juo daromų veiksmų pobūdžio ir esmės. Taip pat šis požymis gali būti inkriminuojamas lytiškai santykiaujant su mažamečiu asmeniu. Mažamečiu asmeniu pagal baudžiamąją teisę yra laikomi asmenys nesulaukę 14 metų amžiaus. Atsižvelgiant į tai, baudžiamojoje teisėje preziumuojama, kad mažamečiai yra bejėgiškos būklės, todėl jų duotas sutikimas lytiškai santykiauti nėra laikomas reikšmingu, ir tuo labiau neapsaugo nuo baudžiamosios atsakomybės. Vadinasi, pagal dabar galiojantį baudžiamąjį įstatymą lytiniai santykiai ar lytinės aistros tenkinimas su 14 metų amžiaus nesulaukusiu asmeniu gali būti kvalifikuojami pagal BK 140, 150 straipsnius, net ir esant nukentėjusiojo sutikimui. O veiksmai, kada lytiškai santykiaujama arba lytinė aistra tenkinama su jaunesniu nei 16 metų amžiaus, esant nukentėjusiojo sutikimui, gali būti kvalifikuojama pagal BK 151^1 straipsnį.

Tačiau atsižvelgiant į naujausią teismų praktiką ir naują BK 151^1 straipsnio 5 dalį iš esmės ši taisyklė yra paneigiama. Kadangi, ne visais atvejais lytinis santykiavimas su mažamečiu gali būti vertinamas tik kaip iššaginimas ar seksualinis prievartavimas. Šiuo atveju rekomenduotina atsižvelgti ne tik į nukentėjusiojo amžių, į fizinį bei psichinį išsivystymo lygį, socialinę brandą, bet ir kaltinamojo

[155] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–534/2014.
[156] Edita Gruodytė, supra note, 123.
[157] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, *supra note*, 14.

asmenines savybes „[...] nors pagal bendrą taisyklę lytinis santykiavimas su mažamečiu asmeniu (nesulaukusiu 14 metų amžiaus) pripažįstamas nusikaltimu – iššaginimu ar seksualiniu prievartavimu, tačiau nustačius, kad nukentėjęs mažametis dėl fizinio ir psichinio išsivystymo bei patirties suvokia lytinio santykiavimo prasmę ir socialinę reikšmę, lytinis santykiavimas su juo kvalifikuojamas pagal BK 151^1 straipsnį, nevertinant šio asmens mažametystės kaip buvimo bejėgiškos būklės.“[158] Pavyzdžiui, vienoje iš baudžiamųjų bylų 26 metų amžiaus kaltinamojo seksualiniai veiksmai su mažamete nukentėjusiąja, kuri nusikaltimo padarymo metu buvo sulauksi 13 metų amžiaus, kvalifikuojami pagal BK 151^1 straipsnį, teismas priimdamas sprendimą rėmėsi ne tik ekspertizės akto išvadomis, tačiau kaip jau minėta anksčiau, apie mažamečio asmens sugebėjimą teisingai suprasti daromų su juo veiksmų esmę privalu spręsti ne tik vadovaujantis ekspertų nuomone, bet ir vertinant jų nustatytas ir šioms išvadoms priimti kitas reikšmingas bylos aplinkybes: „Kalbant apie R. A. sveikatos (fizinės ir psichinės) būklę, ekspertai taip pat nerado jokių objektyvių duomenų, kad nusikalstamų veikų padarymo metu ji būtų sirgusi kokiu nors lėtiniu ar laikinu psichikos sutrikimu ar turėjusi kitokių, kad ir nežymių psichinės sveikatos problemų. [...] teismo medicinos specialistė atlikusi jos ginekologinę apžiūrą nerado jokių požymių, kad ji pagal savo metus būtų lytiškai nesubrendusi. Pagal bylos duomenis, R. A. yra sveika, mokosi vidurinėje mokykloje, dėl kurios lankymo, mokymosi joje ir jos elgesio didesnių problemų nėra. Iš jos seserų M. bei R. A., motinos D. A. parodymų taip pat matyti, kad R., nors dar yra tikrai jauna, tačiau pagal savo metus yra pakankamai savarankiška asmenybė, turinti supratimo ir žinių apie seksualinius santykius, laisvai bendraujanti su bendraminčiais, turinti draugų, bendraujanti socialiniuose tinkluose. Tokiu būdu, apibendrinant aukščiau išdėstytą darytina išvada, kad byloje šiuo atveju nėra kategoriškų ir neabejotinų įrodymų, jog R. L. su mažamete R. A. lytiškai santykiavo prieš jos valią, pasinaudojęs jos bejėgiška nukentėjusiojo būkle, nes ji dėl savo amžiaus nesuprato su ją daromų veiksmų esmės. Galima teigti, kad R. A. ne tik kad neprieštaravo, tačiau ir pati davė sutikimą tokiems santykiams, ir pagal savo išsivystymą iš esmės realiai suvokė daromų su ja veiksmų esmę. Todėl, R. L. kaltinimas iššaginus R. A. nėra įrodytas. Esant tokioms aplinkybėms teismas pripažįsta, kad R. L., būdamas pilnamečiu asmeniu, kaltinime jam nurodytu laiku ir vietoje lytiškai santykiavo su R. A., kuri tuo metu buvo jaunesnė nei 16 metų. Tvirtinti, kad jo veiksmuose buvo iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių, byloje įrodymų nėra. Todėl jo veika iš BK

[158] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-385-658/2021.

149 str. 4 d. perkvalifikuojama pagal BK 151[1] str. 1 d.“[159] Minėtoje byloje tarp nukentėjusiosios ir kaltinamojo buvo 13 metų skirtumas, kuris autorės vertinimu, yra didelis. Nukentėjusioji pagal įstatymą laikoma mažamečiu asmeniu, kadangi nusikaltimo padarymo metu buvo sulaukusi tik 13 metų amžiaus. Paprastai lytinis santykiavimas su mažamečiu pagal baudžiamąjį įstatymą vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle ir inkriminuojama BK 149 straipsnio 4 dalis. Tačiau tokiose situacijose būtina įvertinti ir pačio nukentėjusiojo sutikimą lytiniams santykiams, jeigu asmuo suvokia su juo atliekamų seksualinių veiksmų esmę arba pats imasi iniciatyvos tokiems veiksmas, veikla turėtų būti vertinama pagal BK 151[1] straipsnį.[160] Autorės nuomone, šis vertinimas yra teisingas, ypatingai tais atvejais, kai tiek nukentėjusysis tiek kaltinamasis yra nepilnamečiai asmenys, kurių fizinis bei psichinis išsivystymo lygis, branda, atliekamų veiksmų suvokimas bei davimas sutikimo tokiems veiksmams atlikti yra beveik vienodas arba vienodas. Taigi šio požymio įtvirtinimas yra reikšmingas tuo, kad tam tikrose ypatingose bylose tai apsaugo kaltinamuosius nuo pernelyg griežtų bausmių.

Atsižvelgiant į aptartus aspektus bei remiantis teismų praktika, inkriminuojant BK 151[1] straipsnio 1 dalį, kiekvienoje byloje atsižvelgiant į surinktus duomenis, svarbu nustatyti ar prieš asmenį, kuris nėra sulaukęs 16 metų amžiaus, duodant sutikimą lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą nebuvo naudojamas fizinis smurtas, grasinimai ar psichinė prievarta. Atsižvelgiant į aukščiau analizuotą teismų praktiką labiausiai akivaizdu, kada veiksmai naudojami palaužti nukentėjusiojo valią. Tačiau ne visada aišku, ar prieš asmenį nebuvo naudojami kiti valios palaužimo būdai. Inter alia, svarbu inkriminuojant atitinkamas veikas nustatyti, ar seksualinius veiksmus nukentėjusysis atliko laisvanoriškai. Žinoma, tam tikrais atvejais, autorės nuomone, teismai inkriminuodami BK 151[1] turėtų atsižvelgti ne tik, į iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių nebuvimą, bet ir nukentėjusiojo mažamečio asmens tinkamą lytinių santykių prasmės ir socialinės reikšmės suvokimą, bei patį nukentėjusiojo fizinį ir psichinį išsivystymą.

2. 3. Tiesioginė tyčia kaip LR BK 151[1] straipsnyje įtvirtintos veikos subjektyvusis požymis

Vienas iš pagrindinių nusikalstamos veikos sudėties požymių yra kaltė. Kaltė baudžiamojoje teisėje suprantama kaip asmens, padariusio nusikalstamą veiką psichinis santykis su objektyviaisiais nusikalstamos veikos požymiais. Kaltė yra būtinoji baudžiamosios atsakomybės sąlyga, todėl BK 2

[159] Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-491/2018.
[160] Nr. 2K-527/2011, *supra note,* 13.

straipsnio 3 dalyje įvirtintas baudžiamosios teisės principas nullum crimen sine culpa. Kuris reiškia, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik kaltas asmuo. Remiantis tuo kas išdėstyta, norint inkriminuoti BK 151[1] straipsnį reikia įrodyti ir asmens kaltę.

BK 151[1] straipsnyje kaltė pasireiškia tiesiogine tyčia, kuomet kaltininkas supranta, kad lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu ir nori taip elgtis. Inter alia, būtina paminėti, kad šio nusikaltimo sudėtis yra formali, jis yra laikomas baigtu nuo lytinės aistros tenkinimo pradžios nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas lytiškai santykiavo ar patenkino lytinę aistrą, ar pajuto seksualinį pasitenkinimą arba malonumą, nes baudžiamoji atsakomybė už šią veiką kyla atlikus pavojingus veiksmus. Tokie faktai baudžiamosiose bylose dėl žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvės ir neliečiamumo pažeidimo privalomai nenustatomi.[161] Remiantis teismų praktika „nusikalstamą veiką padariusio asmens kaltės turinys atskleidžiamas ne vien paties kaltininko parodymais apie nusikalstamos veikos aplinkybes, išaiškinimu, kaip jis suvokė bei įvertino savo daromų veiksmų ar neveikimo pobūdį, padarinius, kokios paskatos lėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama. Kaltės forma, rūšis, jos turinys – subjektyvieji (vidiniai–psichiniai) nusikalstamos veikos požymiai, be nurodytų aplinkybių, nustatomi tiriant bei įvertinant ir išorinius (objektyviuosius) nusikalstamos veikos požymius: atliktus veiksmus, jų pobūdį, intensyvumą, būdą, pastangas juos padarant, vietą, laiką, situaciją, kuri buvo juos padarant ir pan. Taigi apie kaltę – psichinį kaltininko santykį su veika bei jos padariniais – sprendžiama ir pagal kaltininko elgesį, ir pagal objektyvias nusikalstamos veikos aplinkybes“[162]. Be kita ko, teismų praktikoje pabrėžiama, kad norinti inkriminuoti BK 151[1] straipsnį, būtina įvertinti nepilnametystės požymį ir dėl jo motyvuotai pasisakyti. Teismas atsižvelgdamas į byloje esančius duomenis turi nuspręsti „ar kaltinamasis suprato, kad lytinę aistrą tenkina su nepilnamečiu asmeniu. Teismų praktikoje pažymima, jog nepilnametystės požymis negali būti inkriminuojamas formaliai (BK 2 straipsnio 3 dalis draudžia asmens kaltę aiškinti objektyvaus pakaltinimo pagrindu). Taigi kaltininkas turi aiškiai suvokti, kad seksualinio pobūdžio nusikaltimuose lytinius santykius atlieka (ar tenkina lytinę aistrą) su nepilnamete. Jei kaltininkas, darydamas iššaginimą ar seksualinį prievartavimą, nesuvokė šį nusikaltimą kvalifikuojančio požymio (bendrininkų grupės, nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės), šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Kaltės nėra tada, kai asmuo nesuvokė, neturėjo ar negalėjo suvokti šiuos nusikaltimus

[161] Nr. 2K-315/2014, *supra note,* 141.
[162] Nr. 2K-16-895/2016, *supra note,* 149.

kvalifikuojančio požymio.“[163] Šis požymis taip pačiai suprantamas ir inkriminuojant veiką pagal BK 151[1] straipsnį.

Remiantis teismų praktika, dažniausiai kaltinamieji bando išvengti atsakomybės, nurodydami, kad nusikalstamos veikos padarymo metu nežinojo, kad nukentėjusysis yra nesulaukęs 16 metų amžiaus. Tačiau norint inkriminuoti BK 151[1] straipsnį, kaltinamasis turi suprasti, kad lytiškai santykiauja arba tenkina lytinę aistrą su jaunesniu nei 16 metų asmeniu. Vienoje iš pateikiamų bylų buvo sprendžiamas klausimas dėl kaltinamųjų tiesioginės tyčios požymio inkriminavimo: „Šioje byloje išnagrinėtų ir jau aptartų įrodymų visuma patvirtina R. V. ir K. S. kaltę padarius būtent tokias nusikalstamas veikas. [...] Tačiau tie patys išnagrinėti įrodymai neabejotinai patvirtina, kad R. V. ir K. S. tikrai atliko kaltinime aprašytus veiksmus, t. y. R. V. su nukentėjusiąja R. G. lytiškai santykiavo, o abu nuteistieji su nukentėjusiąja dar ir kitaip, t. y. oraliniu, analiniu ir kitokio fizinio sąlyčio būdu, tenkino lytinę aistrą. Abu nuteistieji nusikalstamų veikų padarymo metu buvo pilnamečiai ir žinojo, kad R. G., su kuria jie tenkina lytinę aistrą, yra jaunesnė negu šešiolikos metų amžiaus. Šiame nuosprendyje jau aptarti įrodymai, tarp jų nukentėjusiosios ir pačių nuteistųjų parodymai, neabejotinai patvirtina, kad tenkindami savo lytinę aistrą su tuo metu trylikos metų amžiaus buvusia R. G., K. S. tikrai žinojo, kad ši nukentėjusioji yra ne vyresnė negu keturiolikos, o R. V. tikrai žinojo, kad nukentėjusioji yra ne vyresnė negu penkiolikos metų amžiaus.“[164] Atsižvelgiant į teismo pateiktą išvadą, teisingai nustatyta, kad nėra BK 149, 150 ir 151 straipsnio požymių, tačiau atsižvelgiant į tai, kad nukentėjusioji buvo sulaukusi 13 metų amžiaus ir su ja buvo lytiškai santykiaujama, buvo inkriminuojamas BK 151[1] straipsnio 1 dalies sudėtis. Teismas darydamas išvadą, kad veika turėjo būti kvalifikuojama pagal BK 151[1] straipsnį pagrįstai nurodė, kad kaltinamieji nusikalstamos veikos padarymo metu žinojo, kad nukentėjusioji yra jaunesnė nei 16 metų amžiaus: „Taigi teismas privalėjo įvertinti visus nukentėjusiosios parodymus, tiek patvirtinančius, tiek ir paneigiančius kaltinamųjų kaltę. Iš jau išdėstytų nukentėjusiosios R. G. parodymų matosi, kad šioje dalyje (dėl jos amžiaus) jie visiškai patvirtina abiejų nuteistųjų parodymus. R. G. parodė, kad apie savo tikrąjį amžių internetu buvo nurodžiusi K. S. tik susirašinėjimo pradžioje, o po to jai rašė ir susitikimo metu žodžiu pasakė, kad jai jau yra 14 metų. Tuo tarpu R. V. ji sakė, kad jai yra 15 metų ir greitai bus 16. Pažymėtina dar ir tai, kad apie šias aplinkybes R. G. vienodai parodė visų apklausų metu ir parodymų nekeitė nuo ikiteisminio tyrimo pradžios iki apklausos apeliacinės instancijos teismo posėdyje.“[165]

[163] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-942/2018.
[164] Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158/2012.
[165] Nr. 1A-158/2012, *supra note*, 164.

Kitoje byloje priešingai, nors pirmosios instancijos teismas nurodė, kad kaltinamasis turėjo suvokti, kad nukentėjusioji yra jaunesnė nei 16 metų amžiaus nurodė, kad ,,išvadą dėl nuteistojo (-) suvokimo apie nukentėjusiosios amžių nurodė, kad nuteistasis (-) yra 38 metų vyras, susituokęs, turi vaikų, didelę seksualinę patirtį, todėl, neva negalėjo nesuprasti, kad ji yra nepilnametė.“[166] Apeliacinės instancijos teismas, padarė išvadą, kad byloje yra surinkti ir aptarti įrodymai pagrįstai patvirtina, kad kaltinamasis nepaisant įvardijamų jo savybių, pagrįstai manė, kad nukentėjusioji yra sulaukusi pilnametystės: ,,Apeliacinės instancijos teisme paklausus nuteistojo (-) kokio amžiaus nukentėjusioji atrodo šioje nuotraukoje nuteistasis atsakė, kad aštuoniolikos metų. Taip pat dar kartą nurodė, jog nukentėjusioji sakė esanti antro kurso studentė, iš jam siųstų nuotraukų atrodė kaip 23-24 metų mergina, susitikus - 18-kos ar 19-kos (t. 9, b. l. 171).“[167] Inter alia, būtina pažymėti, kad byloje yra pakankamai duomenų, kad pati nukentėjusioji melavo apie savo amžių, nurodė, kad studijuoja universitete: ,,Kaip minėta, byloje nustatyta, kad nuteistasis (-), tik atsiliepęs į skelbimą internete pasiteiravo merginos amžiaus ir jam buvo nurodyta, kad merginai yra 18 metų, [...] Iš nuteistojo (-) ir nukentėjusiosios susirašinėjimo telefonu matyti, kad nuteistasis iš tiesų buvo susižavėjęs nukentėjusiąja, [...] kas teismui leidžia daryti išvadą, kad nuteistasis (-) nesuvokė savo veiksmų neteisėtumo.“[168] Atsižvelgiant į išvardintas aplinkybes, autorės nuomone, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nustatė, kad kaltinamojo veiksmuose nėra būtinojo BK 151^1 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikaltimo sudėties požymio – tiesioginės tyčios, todėl nuteistasis dėl šios nusikalstamos veikos padarymo buvo išteisintas.

Inter alia, autorės nuomone, būtina pažymėti, kad BK 151^1 straipsnio prasme, jeigu kaltinamasis atlieka nusikalstamas veikas prieš nukentėjusiąją keletą kartų, esant bendrai tyčiai, kaltinamojo veiksmai turėtų būti vertinami kaip tęstinė nusikalstama veika: „Kartu nagrinėjamos baudžiamosios bylos kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal teismų praktiką iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose keli lytiniai santykiavimai ar lytinės aistros tenkinimo veiksmai vertinami kaip vienas tęstinis iššaginimas ar seksualinis prievartavimas tuo atveju, jei jie atlikti kelis kartus su tuo pačiu nukentėjusiuoju prieš jo valią esant bendrai tyčiai. Tęstiniu nusikaltimu paprastai laikomos ir tokios nusikalstamos veikos, kurių paskutinį epizodą nuo pirmojo skiria ilgesnis laiko tarpas (diena, mėnuo, metai), jeigu tas pats kaltininkas esant bendrai tyčiai žagina ar seksualiai prievartauja tą patį nukentėjusįjį (pavyzdžiui, kasacinės

[166] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-70-870/2019.
[167] *Ibid.*
[168] *Ibid.*

nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-651/2010, 2K-53/2012, 2K-547/2012). Tokios praktikos laikomasi ir lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą baudžiamosiose bylose (kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-547/2012).“[169]

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, norint inkriminuoti BK 151^1 straipsnį, teismai turėtų nustatyti būtinąjį subjektyvųjį nusikalstamos veikos sudėties požymį – tyčinę kaltę. Tačiau būtina paminėti, kad teismo sprendimai dėl tiesioginės tyčios nustatymo negali būti paremti prielaidomis. Autorės nuomone, problemų dėl tiesioginės tyčios požymio inkriminavimo dažniausiai kyla dėl to, kad kaltinamieji nežinojo ar nesuprato, kad nukentėjusiosios nėra sulaukusios 14 metų amžiaus. Todėl teismai turėtų vertinti ne tik liudytojų parodymus ar kaltinamojo savybes, tačiau ir išsamiai įvertinti byloje pateiktus duomenis.

2. 4. Nusikalstamos veikos įtvirtintos LR BK 151^1 straipsnyje kvalifikuojantys požymiai

Analizuojant BK 151^1 straipsnį, svarbu paminėti ir įtvirtinamus kvalifikuojančius nusikalstamos veikos požymius. Įstatymų leidėjas numatydamas, kad ši veika atsižvelgiant į objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius gali skirtis pavojingumu, įtvirtino du kvalifikuojančius požymius, kurie didina nusikaltimo pavojingumo laipsnį. Vienas jų įtvirtintas BK 151^1 straipsnio 2 dalyje, kuriame apibūdinamas nusikalstamos veikos padarymo būdas, kai su nukentėjusiuoju lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinė aistra pasiūlius, pažadėjus ar suteikus jam ar kitam asmeniui pinigų ar kitokios formos atlygį. Kitas požymis įtvirtinamas BK 151^1 straipsnio 3 dalyje, kurioje įtvirtinamas specialusis subjektas, kada kaltinamuoju byloje yra tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas ar asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu. Šie požymiai įtvirtinami skirtingose straipsnio dalyse, kadangi nurodo didesnį veikos pavojingumą, palyginus su veika įtvirtinta minėto straipsnio 1 dalyje.

Vienas iš BK 151^1 straipsnyje įtvirtinamų kvalifikuojančių požymių yra lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu asmeniu, pasiūlius, pažadėjus ar suteikus jam ar trečiajam asmeniui pinigų ar kitokios formos atlygį. Atsižvelgiant į tai, veika kvalifikuojama pagal šią straipsnio dalį gali būti tik nustačius tris sąlygas: nukentėjęs asmuo yra nepilnametis, lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas yra savanoriškas ir jis vyksta už atlygį.[170] Pabrėžtina, kad nauda gali būti suteikiama ne tik nukentėjusiajam asmeniui, bet ir tretiesiems

[169] Nr. 2K-232-942/2018, *supra note,* 163.
[170] Nr. 2K-232-942/2018, *supra note,* 163.

asmenims, pavyzdžiui asmeniui kuris sutaria, kad nukentėjusysis tenkins lytiškai santykiaus ar tenkins lytinę aistrą su kaltinamuoju. Teismų praktikoje yra nustatyta, kad norint inkriminuoti BK 151^1 straipsnio 2 dalį, „[...] būtina nustatyti, kad nukentėjusiojo nepilnamečio savanoriškas sutikimas lytiškai santykiauti buvo pasiektas už pinigus ar kitokį atlygį arba už pažadą suteikti atlygį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013). Nukentėjusiuoju pagal BK 151^1 straipsnio 2 dalį yra nepilnametis, t. y. asmuo, vyresnis nei 14 metų ir jaunesnis nei 18 metų, ir kaltininkas tai žinojo arba turėjo ir galėjo tai numatyti. Šis nusikaltimas padaromas tiesiogine tyčia sąmoningai siekiant, kad nepilnametis asmuo už pinigus ar kitokį atlygį lytiškai santykiautų su kaltininku ar kitaip tenkintų jo lytinę aistrą. Minėta, kad vaikas (nepilnametis) jau savaime dėl savo amžiaus yra pažeidžiamas, kad vaikai yra labiau pažeidžiami nei daugiau gyvenimiškos patirties turintys suaugę asmenys. Toks vaiko teisių apsauga pagrįstas požiūris turi užtikrinti didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis. Pažymėtina, kad seksualinis vaiko išnaudojimas yra sunkūs jų pagrindinių teisių, pirmiausia – vaikų teisių į apsaugą ir globą, pažeidimai (2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, Preambulės 1 punktas).“[171] Nors kai kurie teisės teoretikai nurodo, kad šis požymis yra privilegijuotas, kadangi įtvirtinta sankcija yra švelnesnė (viešųjų darbų bausmė) nei įtvirtinta BK 151^1 straipsnio 1 dalyje. Atsižvelgiant į aukščiau minėtą teismų praktiką, darytina išvada, kad ši BK 151^1 straipsnio dalis yra pavojingesnė, kadangi galima sakyti, kad vaiko seksualinio apsisprendimo laisvė yra pažeidžiama, jis sutinka lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą vien tik siekdamas materialinės ar kitokios formos naudos.

Pačiame baudžiamajame straipsnyje nėra nurodytos atlygio formos. Tačiau teisės teoretikai, pavyzdžiui prof. dr. Oleg Fedosiuk nurodo, kad veika gali būti padaroma pasiūlius ar pažadėjus pinigų ar kitokio atlygio arba suteikus pinigų ar kitokio atlygio.[172] Teismų praktikoje dažniausiai pasitaiko atvejai kai siūlomas arba suteikiamas piniginės formos atlygis, pavyzdžiui „E. V. [...] žinodamas, kad nukentėjusioji A. K. (gim. (-)) yra nepilnametė, pažadėjęs ir suteikęs A. L. piniginį atlygį – 100 eurų už A. K. teikiamas seksualines paslaugas, abipusiu sutikimu su nukentėjusiąja tenkino su ja lytinę aistrą oraliniu būdu. Taip E. V. kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu nesant iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių.“[173] Tačiau

[171] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-39-318/2020.
[172] Prof. Dr. Oleg Fedosiuk paskaitų medžiaga.
[173] Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-531/2017.

pabrėžtina, kad atlygis gali būti nebūtinai piniginis. Dažnai nukentėjusiesiems dovanojamos įvairios dovanos, taip pat kartais atsilyginama maistu ar drabužiais. Pavyzdžiui vienoje byloje kaltinamasis atsilygindamas už lytinės aistros tenkinimą ne tik duodavo pinigų, dovanodavo dovanas, bet ir pažadėjo užrašyti dalį savo palikimo „K. B. nuteistas pagal BK 151^1 straipsnio 1 dalį, [...] už tai, kad [...] įvesdamas savo sustandėjusią varpą nepilnamečiui O. M. (gim. 1993-11-26) į išeinamąją angą, tenkino savo lytinę aistrą analiniu būdu, tuoj po to suteikė už tai O. M. atlygį – davė 50 Lt. Po to, [...] suteikdamas nepilnamečiui O. M. atlygį – nuo 50 iki 200 Lt už kiekvieną kartą, nupirkdamas sidabrinę grandinėlę, pažadėdamas užrašyti dalį savo palikimo, iš viso apie 60 kartų, tikslesnis skaičius nenustatytas, atlikdamas lytinį aktą į nukentėjusiojo išeinamąją angą, tuo pat metu apie 10 kartų, tikslesnis skaičius nenustatytas, nukentėjusiajam atliekant lytinį aktą į K. B. išeinamąją angą, ir tuo pat metu atlikdamas lytinį aktą su O. M. oraliniu būdu, tenkino lytinę aistrą analiniu ir oraliniu būdu su nepilnamečiu O. M.“[174]. Kitoje byloje teismas nustatė, kad „[...] kaltinamasis žinojo, kad V. M. buvo nepilnametė ir su ją lytinę aistrą tenkino pažeisdamas nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, tai yra, nuo 2014 m. vasaros iki 2016 m. pavasario atlikinėjo su nepilnamete V. M. lytinius santykius, oralinius santykius už atlygį - pinigus, nupirkdamas cigaretes, mobilaus ryšio telefoną, alkoholinių gėrimų, todėl jo nusikalstama veika kvalifikuojama pagal BK 151^1 straipsnio 2 dalį.“[175] Taigi, norint inkriminuoti šią straipsnio dalį būtina nustatyti, kad nepilnametis sutiko lytiškai santykiauti už pinigus ar kitokį atlygį arba už pažadą suteikti atlygį. Autorės nuomone, atliktus teismų praktikos analizę, galima teigti, kad dažniausiai atlygis nukentėjusiesiems pasireiškia pinigine forma, rečiau kitų formų atlygiu, pavyzdžiui maistu, drabužiais, dovanomis alkoholiniais gėrimais ar cigaretėmis.

Kitas ne mažiau svarbus kvalifikuojantis požymis įtvirtintas BK 151^1 straipsnio 3 dalyje, kuriame nurodomi specialieji nusikalstamos veikos subjektai: tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas ar asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu. Tokiu teisiniu reglamentavimu buvo siekta apsaugoti nepilnamečius asmenis nuo priklausomumo nuo kaltinamojo, kuris gali pasinaudoti vaiku dėl artimų tarpusavio santykių. Remiantis aiškinamuoju raštu dėl BK papildymo 151^1 straipsniu, kuriame nurodyta, kad būtina „numatyti atsakomybę asmenims, kurie lytinę aistrą tenkina būdami vaiko atstovai pagal įstatymą arba turėdami teisės aktais apibrėžtų įgaliojimų nepilnamečio atžvilgiu, pavyzdžiui, pedagogai, vaiko

[174] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013.
[175] Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-15-348/2019.

priežiūros įstaigos ar teisėsaugos institucijų darbuotojai ir panašiai. Šiuo atveju įtvirtinamas draudimas lytiškai santykiauti su pavaldžiu ar priklausomu nepilnamečiu, preziumuojant, kad šie įgaliojimai bet kuriuo atveju turi įtakos nepilnamečio apsisprendimui, net jei jis tai suvokia daraąs savanoriškai. Kartu siekiama užtikrinti, kad tam tikrą viršenybę turintis asmuo nepasinaudotų nepakankama nepilnamečio lytine branda ir jo pasirinkimais. Ši norma skiriasi nuo BK 151 str. numatytos sunkesnės nusikaltimo sudėties, kadangi pagal ją atsakomybė kyla tik už santykiavimą prieš asmens valią, t. y. kuomet nėra nepilnamečio laisvo sutikimo lytiniams santykiams. Šiuo atveju atsakomybė kiltų net ir esant nepilnamečio sutikimui, nors asmuo dėl savo padėties nepilnamečio atžvilgiu turėtų susilaikyti nuo tokių santykių.“[176] Šis požymis yra įtvirtinamas ir kitų šalių baudžiamuosiuose kodeksuose. Pavyzdžiui Prancūzijos baudžiamojo kodekso 222-27 straipsnyje yra įtvirtinta, kad suaugęs asmuo, turintis lytinių santykių su nepilnamečiu nuo 15 iki 18 metų, gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu nustatoma, kad asmuo turi teisinę ar faktinę valdžią aukos atžvilgiu arba pilnametis asmuo, jeigu piktnaudžiauja jam suteiktais įgaliojimais, tai gali būti pavyzdžiui tėvai, patėviai, teisėti globėjai, mokytojai, auklėtojai ir kt.

Ši straipsnio dalis 2020 m. lapkričio 22 d. buvo papildyta, nurodant papildomus subjekto požymius - ,,arba pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka nepilnamečiui piktnaudžiavęs asmuo“.[177] Šis įstatymo pakeitimas buvo inicijuotas norint pašalinti Europos Komisijos Oficialiame pranešime pažeidimo procedūroje Nr. 2019/2134 identifikuotas Direktyvos 3 straipsnio 5 dalies i punkto ir 9 straipsnio b, g dalyse įtvirtintų nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę spragas. Aiškinamajame rašte yra nurodyta, kad ,,BK 151^1 straipsnyje, reglamentuojančiame lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą nėra kriminalizuotos Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 5 dalies i punkte nurodytos veikos, kai 151^1 straipsnyje numatyti seksualiniai veiksmai su nepilnamečiu (t. y. vaiku, kuris yra sulaukęs amžiaus, kai jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti) padaromi piktnaudžiaujant pasitikėjimu, autoritetu ar įtaka. Pažymėtina, kad BK 60 straipsnio 1 dalies 6 punkte jau įtvirtinta baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė, kai veika padaryta nepilnamečiam asmeniui, pasinaudojus jo priklausomumu ar piktnaudžiaujant pasitikėjimu, autoritetu ar įtaka, tačiau, kaip pažymima Europos Komisijos Oficialiame pranešime, Direktyvos 2011/93/ES 3 straipsnio 1 dalies i punkto nuostatos reikalauja, kad šios aplinkybės būtų

[176] ,,Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151^1 straipsniu įstatymo projekto“.

[177] ,,Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151^1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100^1, 100^2, 152^1 ir 252^1 straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projektas“, LRS, Žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.154819?jfwid=-mhqn1ay4y.

kriminalizuotos kaip nusikalstama veika, o ne numatytos kaip sunkinančios aplinkybės.“[178] Šiam pakeitimui pritaria ne visos valstybinės institucijos, pavyzdžiui Lietuvos apeliacinis teismas pritarė tik iš dalies, pateikdamas išvadą rėmėsi šiais argumentais: „Vienas iš siūlomų pakeitimų – praplėsti ratą asmenų, kuriems taikoma šioje normoje numatyta atsakomybė: „arba asmuo, piktnaudžiavęs pasitikėjimu, autoritetu arba įtaka nepilnamečiui“. Teisėjai nepritaria šiam pakeitimui, kadangi siūlomi atsakomybės požymiai pernelyg neapibrėžti – juk paprastai lytinis santykiavimas savo noru jau savaime yra grįstas pasitikėjimu. Be to, nukentėjusiajam esant jaunesniam nei 16 metų amžiaus, BK 151^1 straipsnio 3 dalyje naujai numatytas požymis labai dažnai dubliuosis su to paties straipsnio 1 dalimi ir praktikoje sukurs daug atskyrimo problemų, t. y. dažnai nebus aišku ar taikyti BK 151^1 straipsnio 1 dalį, ar BK 151^1 straipsnio 3 dalį.“[179] Autorės nuomone, šio straipsnio dalies pakeitimas yra tinkamas ir teisingas, kadangi vaikus seksualiai išnaudoti gali nebūtinai tėvai, globėjai, rūpintojai ar tiesioginiai vaikų atstovai turintys įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu, tačiau ir asmenys turintys kitokią įtaką ar autoritetą vaikui. Kaip pavyzdį galima laikyti tėvų sugyventinius, kurie realiai jokių įgaliojimų vaiko atžvilgiu neturi, tačiau lytiškai santykiauja ar tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu, kuris sutinka atlikti tokius veiksmus. Šie asmenys taip pat gali piktnaudžiauti pasitikėjimu, autoritetu ir įtaka, kadangi gyvena su vaikais, vadinasi jiems yra pakankamai artimi. Tokios pozicijos laikomasi ir Aiškinamajame rašte: „Šiame kontekste pažymėtina, kad kartu su vaiku gyvenantys asmenys priskirtini nepilnamečio artimiausiai – šeimos aplinkai, kurioje jam turi būti užtikrinama visokeriopa apsauga nuo bet kokio smurtinio ar kitokio nusikalstamo elgesio, kuris neabejotinai sukelia ir sunkesnes pasekmes nepilnamečiui. Atsižvelgiant į tai, už nusikalstamas veikas, padarytas prieš artimąjį giminaitį ar šeimos narį arba kartu gyvenantį asmenį, turėtų būti baudžiama griežčiau.“[180]

Vienoje iš bylų, autorės nuomone, buvo priimtas neteisingas teismo sprendimas kaltinamąjį nuteisti pagal BK 151^1 straipsnio 1 dalį. Teismas nagrinėdamas bylą, neatsižvelgė į tai, kad kaltinamasis buvo nukentėjusiosios mamos sugyventinis. Iš byloje pateiktų duomenų galima spręsti,

[178] „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 60, 147, 151^1, 189, 214 218, 2241 straipsnių ir kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 212, 254 ir 327 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų“, LRS, Žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6eed70c0432f11ea983cd4e02103c255?jfwid=mmceo94il.

[179] „Pagrindinio komiteto išvada dėl Baudžiamojo kodekso 60, 147(1), 151(1), 189, 214, 218, 224(1) straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto“, LRS, Žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1c544b600a0611ebbedbd456d2fb030d?jfwid=-b0ge2s2na.

[180] „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 60, 147, 151^1, 189, 214 218, 224^1 straipsnių ir kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 212, 254 ir 327 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų“, supra note, 178.

kad kaltinamasis gyveno nukentėjusiosios namuose, dažnai namuose būdavo tik dviese. Iš pateiktų duomenų matyti, kad kaltinamasis nebuvo tėvas ar teisėtas globėjas, tačiau atsižvelgiant, kad tai buvo motinos sugyventinis, kuris yra artimas nukentėjusiosios šeimos aplinkai, jie su nukentėjusiąja turėjo pakankamai artimą ryšį. Galima daryti išvadą, kad nukentėjusioji buvo iš dalies priklausoma nuo kaltinamojo, todėl nesikreipė pagalbos į kitus asmenis ir nepranešė apie nusikalstamą veiką.[181] Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone, kaltinamojo veiksmai turėjo būti kvalifikuoti pagal BK 151[1] straipsnio 3 dalį. Autorės nuomone, šio požymio įtvirtinimas yra labai svarbus tuo, kad remiantis ankščiau darbe minėtais tyrimo duomenimis vaikai palyginus dažnai tampa artimiausių žmonių išnaudojimo aukomis, tačiau dėl savo nebrandumo, materialinio ir socialinio priklausomumo negali atsisakyti lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą. Inter alia, būtina pažymėti, kad 2020 m. lapkričio 22 d. pakeitimas buvo įtvirtinta ir papildoma 4 dalis, kurioje įtvirtinama nukentėjusiojo amžiaus riba – jaunesnis nei 16 metų.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, BK įtvirtinti kvalifikuojančius nusikalstamos veikos požymius labai svarbu, kadangi jie ne tik nustato griežtesnes bausmes, tačiau ir parodo tokių veikų didesnį pavojingumą. Autorės nuomone, BK 151[1] straipsnio 2 dalyje inkriminuojamas požymis yra pavojingas vien tik tuo, kad vaiko seksualinio apsisprendimo laisvė yra pažeidžiama, jis sutinka lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą vien tik siekdamas materialinės ar kitokio pobūdžio naudos. Šiuo atveju, atsižvelgiant į tai, kad už seksualinius veiksmus su asmeniu nesulaukusiu 16 metų amžiaus yra atsiskaitymas, nepriklausomai kokia forma, gali lemti savanorišką pasirinkimą lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą. Įtvirtinant BK 151[1] straipsnio 3 dalies požymį, įtvirtinamas specialusis subjektas, kuris asmens nesulaukusio 16 metų amžiaus atžvilgiu turi specialius įgaliojimus. Tokie asmenys straipsnio dispozicijoje įvardijami kaip: tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas ar asmuo. Tačiau atlikus teisės doktrinos analizę, galima daryti išvadą, kad ši straipsnio dalis gali būti inkriminuojama ne tik atstovams pagal įstatymą, bet ir asmenims, kurie turi arba įgyja teisės aktais apibrėžtus įgaliojimus nepilnamečių atžvilgiu, pavyzdžiui pedagogai, teisėsaugos institucijų darbuotojai, laikini globėjai ir kita. Šių asmenų įgaliojimai turi įtakos nepilnamečio apsisprendimui savanoriškai lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą.

2. 5. Sąlyginis BK 151 straipsnio 6 dalies taikymas

Įstatymų leidėjas BK 151[1] straipsnio 6 dalyje įtvirtino papildomą sąlygą, kada lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas su jaunesniu nei 16 metų asmeniu neužtraukia

[181] Nr. 1-36-287/2012, *supra note*, 150.

baudžiamosios atsakomybės ir nėra laikomas nusikaltimu. Šioje dalyje nurodoma, kad minėti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo: „[...] lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą nėra laikomas nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo. Esant šioje teisės normoje nurodytoms aplinkybėms nusikalstama veika įstatymo leidėjo nėra laikoma pavojinga, nors ji formaliai ir atitinka visus nusikalstamos veikos sudėties požymius.“[182] Žinoma, kodekso normoje nėra išaiškinamos šios dalies taikymo sąlygos, todėl teismui paliekama teisė vertinanti ar galima taikyti BK 151^1 straipsnio 6 dalį atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. „Pagal 151^1 straipsnio 1 dalį atsako pilnametis asmuo, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, jeigu nebuvo iššaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių. Šio straipsnio 6 dalyje nurodyta, kad aukščiau nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo. Taigi, objektyviuosius šios nusikalstamos veikos požymius sudaro pilnamečio asmens lytinis santykiavimas arba kitoks lytinės aistros tenkinimas su jaunesniu negu 16 metų asmeniu jam sutinkant. Veikos subjektu gali būti tik pilnametis asmuo. Be to, ši veika gali būti padaryta tik tiesiogine tyčia - kai pilnametis asmuo, lytiškai santykiaudamas ar kitaip tenkindamas lytinę aistrą su jaunesniu negu 16 metų asmeniu, žino, numato arba pagal įvykio aplinkybes turi ir gali numatyti, kad nukentėjusysis yra jaunesnis negu 16 metų amžiaus. Taip pat yra nustatytos papildomos būtinos patraukimui baudžiamojon atsakomybėn sąlygos – šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jei tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo.”[183] Įdomu tai, kad pavyzdžiui Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 135 straipsnyje yra įtvirtinta kad, jeigu tarp nukentėjusiojo ir kaltinamojo amžiaus skirtumas yra mažesnis nei ketveri metai, nėra taikoma su laisvės atėmimu susijusi bausmė. Vadinasi asmuo negali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau gali išvengti laisvės atėmimo bausmės.

Analizuojant teismų praktiką, teismai taikydami BK 151^1 straipsnio 6 dalį, dažnai vertina tik nukentėjusiojo ir kaltinamojo amžiaus skirtumą, neatsižvelgdamas į kitus dispozicijoje įtvirtintus požymius. Pavyzdžiui vienoje byloje teismas padarė išvadą, kad 151^1 straipsnio 6 dalis nėra taikoma, kadangi tarp nukentėjusios ir kaltinamojo yra didelis amžiaus skirtumas, visiškai neįvertinęs ir

[182] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. sausio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-519/2019.
[183] Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-475-312/2021.

nepasisakęs dėl kitų įtvirtinamų kriterijų: „BK 151[1] straipsnio 6 dalies nuostatos M. M. netaikytinos, nes tarp jo ir nukentėjusiosios yra didelis amžiaus skirtumas.“[184] Tokią išvadą teismas padarė nurodydamas, kad kaltinamasis veikos padarymo metu buvo sulaukęs 19 metų amžiaus, o nukentėjusioji buvo – 13 metų. Atsižvelgiant į tai, kad tarp šalių yra 6 metų skirtumas, jis pripažintas dideliu. Tačiau teismas visiškai neįvertino kitų požymių, tai yra dvasinės ir fizinės brandos. Remiantis bylos duomenimis, autorė teigia, kad šiuo atveju atsižvelgiant į teismo medicinos ekspertizės išvadą ir kitus byloje surinktus įrodymus, nukentėjusioji buvo subrendusi: „nukentėjusiosios, jos motinos ir sesers parodymai, kad (-) draugystės su M. M. metu nebuvo vaikiška, teismo medicinos specialisto išvada, kad (-) yra lytiškai subrendusi, teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akto duomenys, ekspertės A. Š., posėdžio metu konstatavusios pagreitintą, lyginant su bendraamžėmis, nukentėjusiosios fizinį išsivystymą [...] todėl dėsninga, kad jų abiejų psichinė bei socialinė branda labai skirtis negalėjo. [...] Pirmosios instancijos teismas iš byloje nustatytų aplinkybių padarė išvadą, kad ji fiziškai ir psichiškai brandi, suvokia su ja atliekamų veiksmų pobūdį ir esmę.“[185]

Atsižvelgiant į teismų praktiką, tam tikrais atvejais formaliai sprendžiama, jog 4 metų amžiaus skirtumas tarp nukentėjusiojo ir kaltinamojo gali būti pripažintas nedideliu.[186] Tačiau kitoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas nedideliu amžiaus skirtumu tarp kaltinamojo ir nukentėjusiojo pripažino 9 metus. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas skundą atsižvelgė į asmenų dvasinę ir fizinę brandą, savo sprendimą grįsdami faktinėmis aplinkybėmis: „Kalbant apie asmens dvasinę brandą reikia vadovautis tokiomis kategorijomis – ar asmuo jau yra suaugęs, ar pakankamai subrendęs, kad kurti savarankišką gyvenimą, suvokti realybę tokią, kokia ji yra iš tikrųjų. Skundžiamame nuosprendyje apylinkės teismas teisingai akcentavo tam tikras aplinkybes apibūdinančias D. A. ir nukentėjusiąją – kad D. A. įvykio metu buvo pilnametis (24 metų amžiaus), o E. S. nepilnametė (15 metų amžiaus), kad D. A. gyvena vienas (duomenys neskelbtini), turi profesinį išsilavinimą, dirba UAB (duomenys neskelbtini) staklininku, o E. S. mokosi (duomenys neskelbtini) pagrindinėje mokykloje, gyveno pas smurtaujančią motiną, būdavo varoma iš namų, todėl buvo paimta iš šios šeimos ir nuo 2017-01-20 gyvena pas globėją E. M. – kurios, kolegijos nuomone, daugiau byloja apie minėtų asmenų dvasinės brandos skirtumus, nei apie panašumą, kaip nurodė pirmosios instancijos teismas“.[187] Šioje byloje apeliacinis teismas įvertino ir kaltinamojo dvasinę ir

[184] Nr. 2K-527/2011, *supra note*, 13.
[185] *Ibid*.
[186] Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62/2014.
[187] Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-246-616/2017.

fizinę brandą. Atsižvelgiant į tai, autorės nuomone, sprendžiant ar asmuo yra dvasiškai ir fiziškai subrendęs neužtenka remtis vien tik teismo medicinos ekspertų ir specialistų išvadomis. Teismas spręsdamas BK 151^1 straipsnio 6 dalies taikymą turėtų remtis visomis byloje pateiktomis aplinkybėmis: teismo medicinos ekspertizės išvadomis, liudytojų parodymais, nukentėjusiojo ir kaltinamojo santykius bei remtis vidiniu įsitikinimu.

Kitoje byloje teismas pripažindamas BK 151^1 straipsnio 6 dalies taikymą, ne tik pateikė fizinės ir dvasinės brandos išaiškinimą, išsamiai išanalizavo teismo medicinos ekspertizės pateiktas išvadas, liudytojų parodymus, bet ir atitinkamai išanalizavo tiek kaltinamojo, tiek nukentėjusiosios dvasinę ir fizinę brandą. Pagal byloje pateiktus duomenis teismas įvertino, kad nukentėjusiosios fizinė ir dvasinė branda atitinka jos amžių ir kad ji galėjo išreikšti savo sutikimą arba nesutikimą lytiškai santykiauti su kaltinamuoju. Autorė teigiamai vertina išsamią ne tik kaltinamojo charakteristiką, bet ir jo fizinės ir dvasinės brandos vertinimą. „Vertinant J. T. dvasinę ir fizinę brandą turi būti atsižvelgiama į teismo ekspertizės aktą bei jo išvadą. Jame nurodoma, kad yra sutrikusi J. T. orientacija laike, vietoje, kalba neišvystyta, jis nemoka rašyti, sunkiai skaito, kalba skurdi, nesugeba išsamiai papasakoti, atsakyti į užduodamą klausimą, nurodo, kad patinka žaisti su mašinytėmis, piešti, negali paaiškinti lytinių santykių reikšmės ir vaikų atsiradimo, nesupranta moralinės nusikaltimo prasmės, socialinis supratingumas menkas ir kt. Ekspertai nustatė, kad, atsižvelgiant į protinio išsivystymo lygį (vidutinis protinis atsilikimas) bei turimas žinias, J. T. negalėjo ir negali teisingai suprasti atliktų veiksmų (lytinių santykių) esmės. Tas pats pasakytina ir apie jo gyvenimišką patirtį – gyvena tėvui priklausančiame name, skurdžiai, nuolat lankosi pas psichiatrą, už neįgalumą gaunamus pinigus paima tėvas, kuris jam nuperka maisto, drabužių, pas tėvus į namus nueiti bijo, todėl pritrūkus maisto, jo nuveža brolis, neturi savo nuomonės, tėvo bijo, neturi draugų, daugiausiai būna vienas, trūksta bendravimo įgūdžių. Šių nustatytų aplinkybių pagrindu teismas daro išvadą, kad J. T. fizinė ir dvasinė branda tikrai neatitinka jo amžiaus – lytinių santykių su M. G. pradžioje 22 metų amžiaus, o pabaigoje – 23 metų amžiaus. Įvertinus visas aptartas aplinkybes teismas daro išvadą, kad nors nukentėjusiosios M. G. ir kaltinamojo J. T. amžiaus skirtumas yra maždaug 8 metai, tačiau ir šis amžiaus skirtumas, ir jų dvasinės bei fizinės brandos skirtumai negali būti pripažinti dideliais, todėl, remiantis Lietuvos Respublikos BK 151^1 str. 6 d., šių asmenų lytiniai santykiai kaltinime nurodytomis aplinkybėmis negalėtų būti laikomi nusikaltimu, o baudžiamoji byla J. T. atžvilgiu nutrauktina nepadarius jam veikos, turinčios nusikaltimo požymių, paskirta kardomoji priemonė panaikintina.“[188] Verta paminėti ir naujausią teismų praktiką, kurioje socialinė branda ar dvasinė būsena nebuvo

[188] Nr. M1-85-829/2014, *supra note*, 103.

vertinama paskiriant medicininę teismo ekspertizę. Apeliacinės instancijos teismas spręsdamas dėl BK 151[1] straipsnio 1 dalies taikymo atsižvelgė į byloje pateiktas aplinkybes ir įvertino, kad „Kaltinamajam inkriminuotos nusikalstamos veikos padarymo metu buvo dvidešimt metų, jis jau vairavo automobilį, o nukentėjusioji – penkiolikmetė, vidurinės mokyklos moksleivė, t. y. jie nebuvo nei bendraamžiai, nei bendramoksliai ir jų amžiaus, dvasinės bei fizinės brandos skirtumai negali būti pripažįstami nedideliais. Todėl net ir esant nustatytoms aplinkybėms (jie pakankamai ilgą laiką draugavo, lytiškai santykiavo abipusiu sutarimu, nesant vertimo ir pasinaudojimo požymių), vertinti V. K. lytinius santykius su nukentėjusiąją kaip dviejų lygiaverčių partnerių santykius, neužtraukiančius baudžiamosios atsakomybės (BK 151[1] straipsnio 6 dalis), nėra pagrindo. Teisėjų kolegijos nuomone, dvidešimties metų, t. y. pilnai suaugęs asmuo, net ir draugaudamas su nesulaukusia 16 metų mergina, neabejotinai privalo suprasti, kad lytinis santykiavimas su ja, skirtingai nei kiti seksualinio pobūdžio veiksmai, nukreipti į fizinį artumą (glamones ir pan.), užtraukia baudžiamąją atsakomybę.“[189] Autorės nuomone, šioje byloje pagrįstai įvertinta, kad BK 151[1] straipsnio 6 dalies nuostatos negalėjo būti taikomos, nepriklausomai nuo to, kad nebuvo paskirta teismo medicininė ekspertizė, kadangi iš bylos aplinkybių aiškiai suprantama, kad tarp nukentėjusiosios ir kaltinamojo nėra nedidelio amžiaus, dvasinės ar fizinės brandos skirtumo. Inter alia, kaip anksčiau minėta, teismas priimdamas teismo sprendimą turi remtis ne tik byloje pateiktais duomenimis, bet ir vidiniu įsitikinimu. Taip pat svarbu paminėti, kad diskutuotinas yra šio požymio vertinimas: ar tai yra kaip nusikalstamos veikos sudėties požymis ar baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė. Teisės teoretikų darbuose, teigiama, kad šis požymis gali būti vertinamas kaip privalomasis nusikaltimo sudėties požymis, nors ir nėra įtvirtintas BK 151[1] straipsnio 1 dalies dispozicijoje.[190]

Autorės teigimu, norint inkriminuoti BK 151[1] straipsnio 1 dalį, kiekvienoje byloje teismas norėdamas taikyti BK 151[1] straipsnio 6 dalį turi išsamiai įvertinti visus kriterijus – amžių, dvasinę ir fizinę brandą, atsižvelgiant ne tik į bylos aplinkybes, liudytojų parodymus, teismo ekspertizės išvadas, bet analizuoti nukentėjusiojo ir kaltinamojo santykius, bet kiekvieno iš jų dvasinę ir fizinę brandą. Visgi, autorės nuomone, tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje trūksta BK 151[1] straipsnio tiek 1 tiek 6 dalies taikymo išaiškinimo. Kadangi atsižvelgiant į teismų praktiką, inkriminuojant šį straipsnį tiesiog dirbtinai atmetami kitų nusikalstamų veikų įtvirtintų BK XXI skyriuje, tai yra iššaginimo,

[189] Nr. 1A-475-312/2021, *supra note,* 183.
[190] Paulius Veršekys, „Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“ (Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2013). Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2027563/datastreams/MAIN/content.

seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti požymiai, tinkamai neįvertinant nukentėjusiojo asmens sutikimo lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą. Taip pat, trūksta ir aiškesnio BK 151^1 straipsnyje 6 dalyje įtvirtinamų visų požymių vertinimo bylose. Inter alia, prie to prisideda tai, kad nėra nustatytos metodikos, ekspertams vertinant nukentėjusiojo ir kaltinamojo socialinę, dvasinę bei fizinę brandą.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungos teisės aktuose numatytos gairės, pagal kurias turėtų būti įtvirtinama baudžiamoji atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą. Kita vertus, tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose nėra įtvirtinta vaikų seksualinio išnaudojimo sąvoka. Minėtuose aktuose tik nurodomos nusikalstamos veikos, kurios gali būti vertinamos kaip seksualinis vaikų išnaudojimas.
2. Vaikas yra seksualinio išnaudojimo auka, kai dalyvauja seksualinėje veikloje mainais, į pavyzdžiui, pelną, ar naudą, kurią gauną trečioji šalis, kaltininkas arba net pats vaikas. Seksualinė prievarta yra seksualiniai veiksmai su vaiku, kuris pagal atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas nėra sulaukęs amžiaus, kai naudojama prievarta, jėga ar grasinimai, arba piktnaudžiaujama pripažintu pasitikėjimu, valdžia ar įtaka vaikui, taip pat ir šeimoje, arba piktnaudžiaujama itin pažeidžiama vaiko padėtimi, ypač dėl jo psichinės ar fizinės negalios ar priklausomumo. Pagrindinis skirtumas yra mainai, susiję su išnaudojimu, kurio trūksta seksualinės prievartos prieš vaikus sampratoje. Vaikų seksualinis išnaudojimas negali būti tapatinamas su seksualine prievarta prieš vaikus. Šios veikos turėtų būti atskirtos, tačiau semantiniu požiūriu skirtumas tikriausiai niekada nebus visiškai aiškus.
3. Vaikų seksualinio išnaudojimo kriminalizavimas atsižvelgiant į šiuo metu galiojančias BK normas atitinka tarptautinius teisės aktus. Tarptautiniai įsipareigojimai darė įtaką BK nuostatų pokyčiams, buvo įtvirtintos naujos nusikalstamų veikų sudėtys, pavyzdžiui baudžiamoji atsakomybė už neprievartinius seksualinius veiksmus su asmenimis nesulaukusiais 16 metų amžiaus. Taip pat išplečiamas subjektų ratas, įtvirtinama baudžiamoji atsakomybė už juridinių asmenų padarytas nusikalstamas veikas prieš vaikų seksualinį išnaudojimą. Kiti pokyčiai susiję su bausmių griežtinimu ir taikoma represyvia baudžiamąja politika vaikų seksualinio išnaudojimo srityse. Viena vertus šiais pokyčiais užkertamas kelias nusikalstamoms veikoms realiame ir virtualiame pasaulyje. Kita vertus, pastaraisiais metais daugėja nusikalstamų veikų prieš vaikų seksualinį išnaudojimą, dėl to stiprinant baudžiamąją atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą didėja ir šių veikų latentiškumas.
4. BK 151^1 straipsnio 1 dalies prasme pripažįstami asmenys sulaukę 18 metų amžiaus, pagal kitas straipsnio dalis gali atsakyti asmuo sulaukęs 16 m. amžiaus, taip pat juridinis asmuo. Dažniausiai kaltinamaisiais vaikų seksualinio išnaudojimo atvejais yra jauni pakaltinami vyrai, kurie yra žemo išsilavinimo lygio, nedirbantys ir neturintys šeimos.

5. Teismų praktikoje inkriminuojant nusikalstamą veiką įtvirtintą BK 151[1] straipsnyje kyla problemų ją atribojant nuo prievartinių seksualinių nusikalstamų veikų, įtvirtintų BK 149, 150 ir 151 straipsnyje. Atsižvelgiant į teismų praktiką, kritikuotinas mažametystės požymio formalus inkriminavimas, nevertinant nukentėjusiojo asmeninių savybių, pagal kurias sprendžiama, ar asmenys nesulaukę 16 metų, duodant sutikimą lytiškai santykiauti yra fiziškai ir psichologiškai subrendę ir gali suvokti lytinių santykių esmę ir jų pobūdį.
6. BK 151[1] straipsnyje įtvirtinta nusikalstama veika padaroma tiesiogine tyčia, tačiau teismai tyčios kontekste vertina ir kitas aplinkybes, pavyzdžiui kaltininko išsilavinimą ar socialinę padėtį ir kita. Nustatyta, kad kaltininkai paprastai siekia realizuoti savo neišpildytus poreikius, arba jų padarytas nusikaltimas yra vaikystės traumos padarinys. Pagal tai teismai daro išvadą, kad paprastai kaltininkas veikia tiesiogine tyčia, jis supranta savo veiksmų pavojingumą, kad lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu ir nori taip elgtis.
7. BK 151[1] straipsnio 6 dalyje įtvirtintas požymis turėtų būti vertinamas kaip privalomasis. Nors jis nėra įtvirtintas BK 151[1] straipsnio 1 dalies dispozicijoje, turėtų būti taikomas kiekvienoje byloje. Teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje trūksta BK 151[1] straipsnio 6 dalies taikymo aiškinimo ir įtvirtinamų požymių vertinimo bylose. Atsižvelgiant į tai, kad nėra aiškių kriterijų, pagal kuriuos būtų sprendžiama ar tarp kaltinamojo ir nukentėjusiojo nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo, turėtų būti nustatytos teismo ekspertams metodikos, kuriomis remiantis būtų vertinama ne tik nukentėjusiojo, bet ir kaltinamojo socialinė, dvasinė bei fizinė branda.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. „Albanijos civilinis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. http://www.cclaw.al/wp-content/uploads/law/The-Albanian-Civil-Code.pdf.
2. „Bulgarijos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d. https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf.
3. „Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos“. TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., Europos Tarybos konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievart... (e-tar.lt).
4. „Europos parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR”. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32011L0093.
5. „Estijos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide.
6. „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“. TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., I-983 Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo (e-tar.lt).
7. „Korėjos Liaudies Demokratinės Respublikos civilinis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=29453&lang=ENG.
8. „Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c.
9. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“. Valstybės žinios: 2000-10-25, Nr. 89-2741. TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 21 d., VIII-1968 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kod... (e-tar.lt).
10. „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 21 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr.
11. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60, 147^1, 151^1, 189, 214, 218, 224^1 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13 d., https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=8a42fb40299a11eb932eb1ed7f923910.

12. „Lietuvos Respublikos 2006 m. birželio 22 d. įstatymas Nr. X-711 “Dėl Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 206, 265, 266, 307,308,309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151[1] straipsniu“. Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2961.
13. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 27, 60, 95, 97, 151, 151-1, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1, 251-1 straipsniais įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2021 m. spalio 8 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/54910c10ae9c11e39054dc0fb3cb01ae.
14. „Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada“. 2006. Nr. XP-1199 (2). Žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.275141?jfwid=wny8rnavj.
15. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 1511, 153, 162, 307, 308, 309 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 100-1, 100-2, 152-1 ir 252-1 straipsniais ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projektas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.154819?jfwid=-mhqn1ay4y.
16. „Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. spalio 15 d. https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Poland/show.
17. „Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. spalio 15 d. https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19/Latvia/show.
18. „Maltos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 1 d., https://www.legislationline.org/download/id/9619/file/Malta_CC.pdf.
19. „Prancūzijos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/2021-10-16.
20. „Prancūzijos civilinis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf.
21. „Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. spalio 15 d. https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdfl.
22. „Taivano civilinis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=B0000001.
23. „Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas“. Žiūrėta 2021 m. spalio 11 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

24. „Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos“. TAR. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir va... (e-tar.lt).

Specialioji literatūra

25. Abramavičius, Armanas, Bieliūnas, Egidijus, Drakšienė Anna ir kt. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis.* Vilnius: Eugrimas, 2000.
26. Abramavičius, Armanas, ir Švedas, Gintaras. „Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos“. *Teisė*, t. 66 (1), (2008). Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 9 d. file:///C:/Users/37062/Downloads/375-Article%20Text-337-0-10-19700101.pdf.
27. Abramavičius, Armanas, Aliukonienė, Rita, Baranskaitė, Agnė ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009.
28. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 8, 60, 95, 151, 151^1, 153, 162, 307, 308, 309 pakeitimo ir papildymo, kodekso papildymo 100^1, 100^2, 152^1 ir 252^1 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 9, 154, 186, 280, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso priedo papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymo 9 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto“. LRS. Žiūrėta 2021 m. spalio 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.154826?jfwid=-mhqn1ay4y.
29. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 60, 147, 151^1, 189, 214, 218, 224^1 straipsnių ir kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 212, 254 ir 327 straipsnių pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų“. LRS. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6eed70c0432f11ea983cd4e02103c255?jfwid=mmceo94il.
30. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151^1 straipsniu įstatymo projekto“.

31. „Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo projekto aiškinamasis raštas“. LRS. žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.88955?jfwid=-a3k5blean.
32. Butrimas, Vilius, ir Martinkienė, Vaiva. „Asmenų, kaltinamų įvykdžius seksualinio pobūdžio nusikaltimus prieš nepilnamečius, charakteristikos“. *Sveikatos mokslai,* 30 tomas, Nr. 6, (2020): 124. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. https://sm-hs.eu/wp-content/uploads/2020/11/2020-SM6Internetas-124-135.pdf.
33. Bolzanas, Darius, ir Drakšienė, Anna. „Prekybos žmonėmis samprata“. *Teisė*, t. 53, (2004): 38-50. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367154564264/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.
34. Bitensky, Susan H. „Introductory note to council of europe convention on the protection of children again sexual exploitation and sexual abuse“. *International Legal Materials*, 49(6), (2010): 1663-1682. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 23 d. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/intlm49&collection=journals&id=1675&startid=&endid=1694.
35. Bieliūnas, Egidijus, Čepas, Algimantas, ir kt. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras.* Vilnius: Mintis, 1989.
36. Doek, Jaap, ir Greijer, Susanna. *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. Luxembourg: Copyright ECPAT International, 2016. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Terminology-guidelines-396922-EN-1.pdf.
37. EPCAT International and INTERPOL. *Towards a Global Indicator on Unidentified Victims in Child Sexual Exploitation Material*. Interpol, 2018.
38. Fedosiuk, Oleg. „Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje”. Jurisprudencija, Nr. 21 (13), (2001): 114.
39. Fedosiuk, Oleg. Paskaitų medžiaga. https://vma.mruni.eu/.
40. Furnissas, Tilmanas. *Vadovėlis įvairių sričių specialistams apie vaikų seksualinį išnaudojimą. Darbo organizavimas, psichoterapija, teisinė apsauga ir priežiūra.* Vaiko teisių informacijos centras, 2002.
41. Giedrytė, Renata, ir Venskevičienė, Judita. „Seksualinis vaikų išnaudojimas: charakteristikos, priežastys, identifikavimas ir prevencija”. *Socialinis ugdymas*, Nr. 3 (35), (2013): 90–107. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1408445679682/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

42. Grigutytė, Neringa, ir Valiukevičiūtė, Jurgita. „Seksualinę prievartą patyrusių vaikų psichologinio saugumo užtikrinimas baudžiamojo proceso metu“. *Jurisprudencija*, Nr. 2 (80), (2006): 24-33. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d., https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12710/2908-6144-1-SM.pdf?sequence=1.
43. Grigutytė, Neringa, Karmaza, Evaldas, ir Kemerienė, Sigita. *Vaikų, patyrusių seksualinę prievartą, ir jų artimųjų reabilitacija ir reintegracija. Metodinės rekomendacijos psichologams.* Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2004.
44. Gruodytė, Edita, Fedosiukas, Olegas, Milinis, Albertas ir kt. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga.* Vilnius: Justitia, 2013.
45. Gruodytė, Edita, ir Žižienė, Simona. „Juridinis asmuo - nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas”. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 2, (2009): 195.
46. Hodgkin, Rachel, ir Newell, Peter. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas.* Vilnius: Efrata, 2002. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 23 d. https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/konvencijos.
47. Juodraitis, Adolfas, ir Pocevičienė, Renata. „Paauglių požiūris į ankstyvus lytinius santykius“. *Jaunųjų mokslininkų darbai,* Nr. 2 (18), (2008): 119.
48. Kilikevičienė, Vida, ir Viltrakytė, Ieva. „Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus ir paauglius Lietuvoje”. *Sveikatos mokslai*, t. 22, Nr. 2 (2012): 12-19. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 14 d. file:///C:/Users/37062/Downloads/Straipsnis%20(LT).pdf.
49. Klimka, Alfonsas. *Nusikaltimo sudėtis (objektas, objektyvinė pusė ir subjektas).* Vilnius, 1971.
50. Kuginytė-Arlauskienė, Ieva, ir Butvilas, Tomas. „Paauglių seksualinės prievartos prevencijos prielaidos”. *Socialinis darbas, t. 6, Nr. 2*, (2007): 52-53.
51. Kujalis, Pavelas. „Prievarta – būtinojo reikalingumo pavojaus šaltinis“. *Jurisprudencija,* Nr. 60(52), (2004): 75.
52. Lalor, Kevin, ir McElvaney, Rosaleen. “Child Sexual Abuse, Links to Later Sexual Exploitation/High-Risk Sexual Behavior, and Prevention/Treatment Programs”. *Trauma, Violence & Abuse* 11, no. 4 (2010): 159–77. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 19 d. https://www.jstor.org/stable/26638080.
53. Liefaard, Ton, ir Sloth-Nielsen, Julia. „The United Nations Convention on the Rights of the Child : Taking Stock After 25 Years and Looking Ahead“. *Brill | Nijhoff,* (2016): 50. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://search-ebscohost-

com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=1940663&site=ehost-live.

54. Malekian, Farhad, ir Nordlöf, Kerstin. ,,Prohibition of Sexual Exploitation of Children Constituting Obligation Erga Omnes“. *Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing*, (2013): 151. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 20 d. https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=860150&site=ehost-live.
55. Mikalauskaitė, Audra, Pabėdinskienė, Rūta, ir kt. *Vaikas tarp prievartos ir išnaudojimo*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2000.
56. Nocius, Juozas. *Nusikaltimai žmogui.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
57. Oswald, Bruce. ,,Sexual Exploitation and Abuse in UN Peace Operations: Challenges and Developments“. *Journal of International Peacekeeping 20*, no. 3-4 (2016): 147. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. file:///C:/Users/37062/Downloads/20JIntlPeacekeeping143.pdf.
58. Oficialioji statistika apie nusikalstamumą LR savivaldybėse, 2020 / Sausis – Gruodis Nepilnamečiai asmenis, nukentėję nuo nusikalstamų veikų pagal lytį ir nuo ko nukentėję. Iš jų: LR BK 129 - 131, 135 - 136, 137, 138, 139, 140, 149, 150, 151, 153, 156 - 164, 178, 180 - 182, 187, 264, 281 str., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8924&datasource=55300.
59. ,,Pagrindinio komiteto išvada dėl Baudžiamojo kodekso 60, 147(1), 151(1), 189, 214, 218, 224(1) straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto“. LRS. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 5 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1c544b600a0611ebbedbd456d2fb030d?jfwid=-b0ge2s2na.
60. Pais, Marta Santos. ,,The Protection of Children from Sexual Exploitation Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography”. *International Journal of Children's Rights 18 (4)*(2010): 554. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d. *https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=55754643&site=ehost-live*.
61. Piesliakas, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį.* Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.
62. Piesliakas, Vytautas. ,,Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos”. *Jurisprudencija*, t. 13 (5), (1999): 60.

63. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai.* Vilnius: Justitia, 2006.
64. Marcinauskaitė, Renata. ,,Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje". *Jurisprudencija*, *Nr. 11 (113),* (2008): 42.
65. Riggio, Eliana, ir Hecht, Mark Erik. *POWER, IMPUNITY AND ANONYMITY. Understanding the Forces Driving the Demand for Sexual Exploitation of Children*. ECPAT International, 2016. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/PowerImpunityandAnonymity.pdf.
66. ,,Secretary-General's Bulletin on Special Measures for Protection from Sexual Exploitation and Sexual Abuse", Jungtinės tautos (UN Doc. sT/SGB/2003/13), 2003. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://undocs.org/ST/SGB/2003/13.
67. Uscila, Rokas. *Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje: mokslinis metodinis leidinys*. Vilnius: Mokslo aidai, 2005.
68. Veršekys, Paulius. ,,Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos". *Teisė*, t. 68, (2008): 192.
69. Veršekys, Paulius. ,,Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai". Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2013. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2027563/datastreams/MAIN/content.
70. Žėkas, Tautvydas. ,,Vaiko išnaudojimas pornografijai: baudžiamieji teisiniai ir kriminologiniai aspektai". Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 9 d., https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2010951/datastreams/MAIN/content.
71. Žėkas, Tautvydas. ,,Vaiko išnaudojimas pornografijai ir prostitucijai – nusikalstamų veikų vaikui ir šeimai sudedamoji dalis". *Teisė*, t. 66 (1), (2008): 95-109. http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164042926/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
72. ,,5 ir 6 periodinė Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitos" (13 lentelė). Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 13 d., Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija | Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (lrv.lt).

Teismų praktika

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gruodžio mėn. 30 d. senato nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos iššaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Teismų praktika.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 19 d. senato nutarimas Nr. 47 „Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga“, Teismų praktika.
75. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. spalio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-158/2012.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011.
77. Pakruojo rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 31 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-36-287/2012.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50/2012.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250/2013.
80. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-62/2014.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315/2014.
82. Šakių rajono apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje M1-85-829/2014.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–534/2014.
84. Vilniaus miesto apylinkės teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1823-988/2015.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-16-895/2016.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116-942/2016.

87. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-531/2017.
88. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-246-616/2017.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-191-697/2018.
90. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-56-491/2018.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232-942/2018.
92. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. sausio 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-519/2019.
93. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-15-348/2019.
94. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-70-870/2019.
95. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-39-318/2020.
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-942/2021.
97. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. rugsėjo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-348-449/2021.
98. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. rugsėjo 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-875/2021.
99. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-55-478/2021.
100. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-475-312/2021.
101. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-385-658/2021.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Anotacija

Baigiamajame magistro darbe analizuojami tarptautiniai ir Europos sąjungos teisės aktai reglamentuojantys atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą. Atsižvelgiant į minėtus teisės aktus ir teisės doktriną, siekiama atskleisti vaikų seksualinio išnaudojimo sampratą. Darbe analizuojamas BK 151^1 straipsnis reglamentuojantis atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą kaip viena iš seksualinio išnaudojimo formų. Remiantis teisės aktais, teisės doktrina ir teismų praktika, darbe pateikiama objektyviųjų ir subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių analizė ir normos taikymo problemos.

Annotation

The master's thesis analyzes the international and European Union legislation on liability for the sexual exploitation of children. The aim of this work is to reveal the concept of sexual exploitation of children based on national/international legislation as well as legal doctrine. The work analyses Article 151^1 of the Criminal Code which regulates liability for satisfying sexual passion in violation of the minor's freedom of sexual choice and / or inviolability as a form of sexual exploitation. Which reference to legal acts, legal doctrine and cases, the work presents an analysis of the objective and subjective features of the criminal offenses and application problems of the norm.

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą

Pastaraisiais metais nusikalstamų veikų susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu skaičius vis didėja, todėl ši problema ir jos sprendimo būdai yra aktualūs ne tik tarptautiniu, o ir nacionaliniu lygiu. Lietuvos teisinėje sistemoje ši problema pasireiškia ir gana dažnais Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normų pakeitimais. Atsižvelgiant į tai, šio baigiamojo darbo tikslas yra sistemiškai ir kompleksiškai išanalizuoti vaikų seksualinio išnaudojimo sampratą, turinį baudžiamosios teisės aspektu, remiantis tarptautiniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Taip pat pateikti BK 151^1 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius, bei analizuojant teismų praktiką atskleisti probleminius jos taikymo aspektus.

Darbe pateikiama tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų analizė vaikų seksualinio išnaudojimo srityje. Atsižvelgiant į minėtus teisės aktus bei teisės doktriną pateikiama vaikų seksualinio išnaudojimo samprata. Bandoma atriboti ją nuo seksualinės prievartos sąvokos. Analizuojama prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų pagal teisės aktus inkorporavimas į nacionalinius teisės aktus. Pateikiama kitų valstybių baudžiamųjų įstatymų analizė, kuriuose įtvirtinamos veikos nustatančios atsakomybę už vaikų seksualinį išnaudojimą.

Kitoje darbo dalyje analizuojama BK 151^1 straipsnyje įtvirtinama nusikalstama veika, pateikiama probleminių objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių analizė remiantis teisės doktrina bei teismų praktika. Analizuojamas atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų susijusių su vaikų seksualiniu išnaudojimu. Inter alia, pateikiama kvalifikuojančių ir baudžiamąją atsakomybę šalinančių požymių analizė, atsižvelgiant į aktualią teismų praktiką.

Atsižvelgiama į tai, kad tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose yra numatytos aiškios gairės šalims, kuriomis remiantis turėtų būti įtvirtinama baudžiamoji atsakomybė už vaikų seksualinį išnaudojimą. Tačiau tarptautinėje teisėje nėra aiškaus vaikų seksualinio išnaudojimo apibrėžimo. Vaikų seksualinio išnaudojimo sąvoka apibrėžiama tarptautinių institucijų aktuose bei teisės doktrinoje, nurodant, kad vaikas yra seksualinio išnaudojimo auka, kai dalyvauja seksualinėje veikloje mainais, į pavyzdžiui, pelną, ar naudą, kurią gauną trečioji šalis, kaltininkas arba net pats vaikas. Nors pagal dabar galiojančias BK nuostatas reglamentavimas atitinka tarptautinius įsipareigojimus, tačiau teismų praktikoje inkriminuojant nusikalstamą veiką įtvirtintą BK 151^1 straipsnyje, vis tik kyla problemų atribojant nuo kitų vaikų seksualinio išnaudojimo veikų ir inkriminuojant tam tikrus objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius.

SUMMARY

Criminal Liability for the Sexual Exploitation of Children

In recent years, the number of offences related to the sexual exploitation of children has been increasing. This problem and the ways in which it is dealt with are therefore relevant not only at international level but also at national level. In the Lithuanian legal system this problem is also manifested by quite frequent changes in the norms of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. In this context, the purpose of this final work is to analyze systematically and comprehensively the concept and content of sexual exploitation of children from the point of view of criminal law, in accordance with international and European Union legislation. It is also aimed to present an analysis of the objective and subjective features of the criminal offenses and application problems of the norm.

The work provides an analysis of international and European Union legislation in the field of child sexual exploitation. Based on above-mentioned legislation and legal doctrine the concept of sexual exploitation of children is presented. Besides that, the paper reveals the differences between concept of sexual exploitation of children and concept of sexual abuse. Attention is paid to the incorporation of international obligations under the legislation into national legislation. In this paper it is also analyzed other countries criminal laws which regulates liability of the sexual exploitation of children.

In the next part of the work, the focus is on the Article 1511 of the Criminal code of the Republic of the Lithuania and its problematic aspects of objective and subjective features based on legal doctrine and cases. Dissociation from other similar offences it is also discussed. Inter alia, an analysis of the qualifying and criminal characteristics is provided, taking to account relevant cases.

In this paperwork is taken into consideration that in European Union legislation there are clear guidelines for the countries based on which criminal liability of sexual exploitation of children should be established in national legislation. However, there is no clear definition of child sexual exploitation in international law. The concept of sexual exploitation of children is defined in acts of international institutions and legal doctrine, indicating that a child is a victim of sexual exploitation when engaged in sexual activity in exchange, for example, for profits, or benefits received by a third part, the perpetrator or even the child himself. Although the regulation of the Criminal Code of the Republic of Lithuania complies with international obligations, cases on incriminating a criminal offense enshrined in Article 151^1 of the Criminal Code of Republic of Lithuania still raises problems in distinguishing it from other acts of sexual exploitation of children and incriminating certain objective and subjective features of a criminal offense.